

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

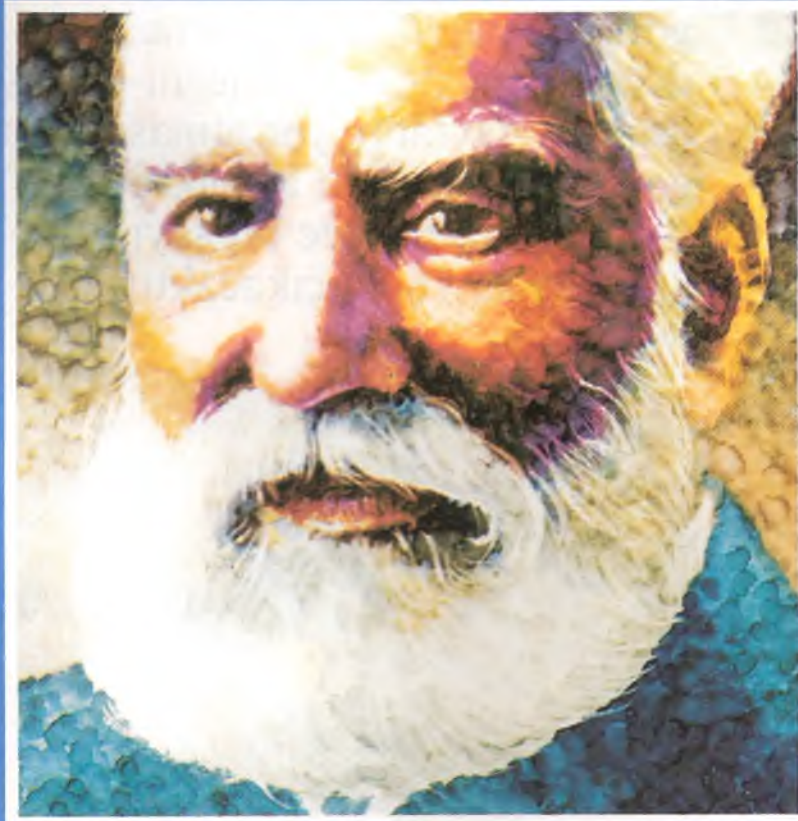
Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

TÜRK VE DÜNYA ÜNİLÜLERİ ANSİKLOPEDİSİ

KİŞİLER ● DÖNEMLER ● AKIMLAR ● YAPITLAR

BELL, A. Graham

BEARD, Charles Austin
BEARDSLEY, Vincent
BEATLES
BEATTIE, James
BEAUMARCHAIS, P. Augustin
BEAUMONT, Francis
BEAUMONT, William
BEAUSOBRE, Isaac de
BEAUVOIR, Simone de
BEAZLEY, Davidson
BEBEL, August
BECCARIA, Cesare
BECHER, Erich
BECHER, Joachim
BECK, Sigismund
BECK, Ludwig
BECKENBAUER, Franz
BECKER, Jacques
BECKER, Philipp
BECKER, Oscar
BECKETT, Samuel
BECKMANN, Max
BECQUE, Henri
BECQUEREL, Henri
BEDA /Venerabilis/

BEDDOE, John
BEDİÜ'L-USTURLABİ
BEDREDDİN /Simavna/
BEEBE, Charles
BEERBOHM, Max
BEETHOVEN
BEGİN, Menahem

14

BEHRING, Emil
BEHRMAN, S.N.
BEHTEREV, Vladimir
BEILSTEIN, Friedrich
BEJART, Maurice
BEKESY, Georg von
BEKİR /Bombacı/
BEKKER, Ernest
BEKRİ
BEKRİ MUSTAFA PAŞA
BEKTAŞ, Cengiz
BELAZURİ
BELE, Refet
BELEK
BELGE, Burhan
BELGE, Murat
BELIN, Edouard
BELİĞ İSMAIL /Bursalı/
BELİĞ MEHMED EMİN
BELİNSKİ, Vissarion
BELL, A. Graham
BELL, Charles
BELL, Henry
BELLAMY, Edward
BELLAY, Joachim
BELLING, Rudolf

BEHAN, Brendan
BEHÇET, Hulusi
BEHİŞTİ
BEHN, Aphra
BEHRAMOĞLU, Ataol
BEHNGİ, Samed
BEHRENS, Peter

Değerli okurlarımız,

Görsel sanatlardaki örneklerin yer aldığı renkli sayfaların sayısı, fasikülde yer alan ünlü görsel sanatçıların sayısına göre değişebilmektedir. Örneğin bu fasikülde renkli 4 sayfanın yer almasına karşılık, görsel sanatçıların ağırlıkta olduğu fasiküllerde bu sayı 8, 12 ya da 16'ya çıkacaktır.

Saygılarımızla,

BEARD, Charles Austin (1874-1948)

ABD'li tarihçi. Amerikan tarihinde iktisadi çıkarların rolünü vurgulayan araştırmalarıyla tanınmıştır.

27 Kasım 1874'te Indiana'nın Knightstown kenti yakınında bir çiftlikte doğdu, 1 Eylül 1948'de New Haven'de öldü. Varlıklı bir ailenin çocuğuydu. 1898'de Indiana'daki De Pauw Üniversitesi'ni bitirdi. 1890'lı yıllar boyunca babasının gazetesi *Knightstown Banner*'in yöneticiliğini yaptı. Üniversiteyi bitirdikten sonra Chicago'ya giden Beard, burada liberal ve radikal aydınların yoksulların eğitimi ile uğraştıkları bir kurum olan Hull House'da halkın yaşamını yakından izledi.

1900'de ileride birçok yapıtını ortaklaşa yazacağı Mary Ritter ile evlendi. Aynı sıralarda bir işçi okulu olan Ruskin Hall'un kurulmasına katkıda bulundu. 1904'te Columbia Üniversitesi'nden doktora derecesi alan Beard, 1917'ye kadar aynı üniversitede öğretim üyeliği yaptı. 1917'de üniversite profesörlerinin hükümetin savaş politikasını eleştirme hakkını savundu ve bazı öğretim üyelerinin yıkıcılık suçlamalarıyla üniversiteden atılmalarını kınamak için istifa etti.

1917'den sonra akademik yaşamdan çekildi ve New School for Social Research'deki çalışmaları dışında üniversite ile bir daha ilişki kurmadı. Yaşamının geri kalan döneminde Connecticut'ın New Milford kenti yakınındaki çiftliğinde altmışın üzerinde kitap ve üç yüz kadar makale yazdı.

Beard'ın Amerikan sosyal bilimine en önemli katkılarından biri toplumsal olayları ekonomik çıkar unsuruna ağırlık vererek çözümlemesidir. İktisadi alanda liberal öğretiyi reddederek demokratik bir merkezi planlama siyasetini öngörmüş, ABD tarihine olguların ardında yatan ekonomik dürtüleri araştırarak yaklaşmayı savunmuştur. İlk önemli yapıtı olan *An Economic Interpretation of the Constitution of the United States*'de ("Birleşik Devletler Anayasası'nın Ekonomik Bir Yorumu") Anayasa'yı hazırlayan kurucuların mülklerini değerlendirerek, bu kurucuların her birinin yeni düzenin yerleşmesinden kişisel çıkar sağladıklarını öne sürmüştür.

Beard bu yaklaşımını *Economic Origins of Jeffersonian Democracy* ("Jefferson Dönemi Demokrasisinin Ekonomik Kökenleri") adlı yapıtında daha da geliştirdi. Karısı Mary Beard ile birlikte yazdığı *The Rise of the American Civilization* ("Amerikan Uygarlığının Yükselişi") adlı kitabında Amerikan iç savaşını "İkinci Amerikan Devrimi" olarak değerlendirdi ve iç savaşın asıl nedenini köle sorunundan çok Kuzeyli kapitalistlerle Güneyli köleci toprak sahiplerinin çıkar çatışması olarak yorumladı.

Beard tarih biliminin yöntemine ilişkin görüşlerini 1933'te Amerikan Tarih Kurumu başkanlığına seçildiği zaman yaptığı konuşmada açıklamıştır. Beard'a göre tarih araştırmalarında nesnellik iddiası "soylu bir hayal"dir. Tarihsel bilgi kaçınılmaz olarak tarihinin öznelliği ile sınırlıdır ve bu öznel toplumsal değişimden yana olduğunda bir anlam ifade edemez. Beard, 1890'larda Victoria dönemine karşı bir tepkiyi ve

Beard 1930'lu yıllarda yaklaşan II. Dünya Savaşı'nda ABD'nin tarafsız kalmasını ve Avrupa'ya müdahale etmemesini savundu. ABD savaşa girince bundan Cumhurbaşkanı Roosevelt'i sorumlu tutan Beard, bu konudaki görüşlerini *President Roosevelt and the Coming of the War, 1941* ("Başkan Roosevelt ve Savaşın Gelişi, 1941") adlı kitabında polemiksel bir dille açıkladı. Kitabının yayımlandığı yıl olan 1 Eylül 1948'de New Haven'daki çiftliğinde öldü.

• **YAPITLAR (başlıca):** *The Industrial Revolution*, 1901, ("Sanayi Devrimi"); *An Economic Interpretation of the Constitution of the United States*, 1913, ("Birleşik Devletler Anayasası'nın Ekonomik Bir Yorumu"); *The Economic Origins of Jeffersonian Democracy*, 1915, ("Jefferson Dönemi Demokrasisinin Ekonomik Kökenleri"); *Rise of American Civilization* (Mary Beard ile), 2 cilt, 1927, ("Amerikan Uygarlığının Yükselişi"); *American Foreign Policy in the Making 1932-1940*, 1946, ("Amerikan Dış Politikasının Oluşumu, 1932-1940"); *President Roosevelt and the Coming of the War 1941*, 1948, ("Başkan Roosevelt ve Savaşın Gelişi, 1941").

• **KAYNAKLAR:** M. Beard, *The Making of Charles A. Beard: An Interpretation*, 1955; E. Berg, *The Historical Thinking of Charles A. Beard*, 1957; R. Hofstadter, *The Progressive Historians Turner, Beard, Parrington*, 1968; C. Strout, *The Pragmatic Revolt in American History: Carl Becker and Charles Beard*, 1958.

BEARDSLEY, Aubrey Vincent (1872-1898)

İngiliz kitap resimleyici ve karikatürcü. Yeni Sanat (Art Nouveau) üslubunun kitap resimleme konusunda en büyük temsilcisidir.

Brighton'da doğdu. 18 yaşlarındayken yaptığı desenlerin beğeni kazanması üzerine ressam Puvis de Chavannes ve Burne-Jones'un önerilerine uyarak çalışmakta olduğu mimarlık bürosundan ayrıldı ve Westminster Sanat Okulu'nda resim derslerine devam etti. Thomas Malory'nin *Morte d'Arthur* adlı yapıtı için 500'den fazla desen yaptı. 1894'te *Yellow Book* adlı derginin editörlüğünü yürüttü, daha sonra geçtiği *Savoy* dergisi için sayısız desen çizdi ve bir o kadar da şiir yazdı. En önemli kitap resimleri Oscar Wilde'in *Salome*'si, Alexander Pope'un *The Rape of the Lock*'u ve ölümünden biraz önce gerçekleştirdiği Ben Jonson'un *Volpone*'sidir. 1892-1898 arası sanat bakımından en verimli yılları oldu. Menton'da veremden öldü.

Beardsley Yeni Sanat üslubunun ruhunu hiçbir İngiliz sanatçısının başaramadığı bir düzeyde dile getirmiştir. Çizgilerin iç içe örülmesine dayanan dekoratif biçimciliği Gustav Klimt'in üslubunu çağırıştırır. Çalışmaları üç grupta toplanabilir. İlk dönemde Pre-Raphael'ci ressamların anlayışı ile Burne-Jones ve Puvis de Chavannes'in etkileri altında kalmıştır. Kompozisyonu oluşturan kütlelerin dengeli bir düzenleme içinde dağıtıldığı ikinci döneminin ürünleri aşırı dekoratif niteliktedir. Bunlarda Japon baskılarının etkileri de belirgindir. 18. yy Fransız sanatından esinlendiği son döneminde ise bir tür Napoleonizm (Doğaluluk) dönüşü ağır basar.

1890'larda Victoria dönemine karşı bir tepkiyi ve

Oscar Wilde'in "Salome"si için ilüstrasyon

çevresindeki maddeci yaşam biçimine karşı duyduğu öfkeyi dile getiren Beardsley, dekoratif çizgisel biçimleriyle ve içten alaycı bir tavırla, çoğunlukla düşsel, erotik ve hastalıklı temaları işlemiştir. *Morte d'Arthur* için yaptığı desenlerle *Yellow Book*'ta yayımlanan desenleri sanatının en özgün örnekleridir.

- YAPITLAR (başlıca): Resimlediği kitaplar: *Morte d'Arthur*, 1893-1894; *Yellow Book*, 1894; *The Rape of Lock*, 1894; *Volpone*, 1898.
- BAKINIZ: KLİMT.

BEATLES

İngiliz pop müzik topluluğu. Parçaları, tavır ve giyinişleriyle 1960'lar gençliği için başkaldırı ve özgürlük simgesi olmuşlardır.

Dört Liverpool'lu müzisyenden oluşur: Gitar, piyano, org ve bas gitarda Paul McCartney (18 Haziran 1942), ritm gitarda John Lennon (9 Ekim 1940-8 Aralık 1980) solo gitarda George Harrison (25 Şubat 1943) ve davulda Ringo Starr takma adıyla Richard Starkey (7 Temmuz 1940). McCartney, Harrison ve Lennon tarafından kurulan topluluk Beatles adıyla ilk konserlerini Liverpool yakınlarında Litherland Town Hall'da verdi. Ringo Starr topluluğa 1962'de katıldı. Beatles'ın ünü 1962'den itibaren kısa zamanda yayıldı, 1965 yılında *Beatlemania* (Beatles tutkusu) doruğuna ulaşmıştı. Topluluk

1968'de Apple Plak Şirketini kurdu. 1970'te *Let it Be* adlı bir albüm yaptıktan sonra dağıldı. Beatles üyeleri topluluk dağıldıktan sonra da müzik ve plak çalışmalarını sürdürdüler. John Lennon 8 Aralık 1980'de New York'ta öldürüldü.

Beatles 1962'den itibaren "Love Me Do", "She Loves You", "I Want to Hold Your Hand", "All My Loving" ve "Can't Buy Me Love" gibi Lennon/McCartney besteleriyle tanındı. Kolay akılda kalan bir melodi ve ısrarla tekrarlanan ritmlerin egemen olduğu bu parçalar açıksözlülükle anlatılan bir sevgi temasını işlerler. Beatles'ı bir gençlik "mit"i haline getiren ise yalnızca bu parçalardaki dokunaklı romantizm değildi. Beatles üyeleri giyiniş tarzları ve uzun saçlarıyla 1960'lar gençliği için değerlere kaygısızca meydan okumanın ve özgürlüğün simgesi oldular. Ancak topluluk kısa zamanda "yıldız"laştı ve üyeleri Liverpool işçi mahallesinden Saray'a yükselerek "sir" unvanını aldılar.

Beatles, cazın popülerliğini yitirmesiyle 1960'lardan başlayarak ondan boşalan yeri dolduran pop müziğin başlıca temsilcisi olmuştur. *Beatlemania* ise genç kuşak dinleyicilerin coşkuyla katıldıkları bu müziğin ayınsı bir gösteriye ve adeta bir yaşantı tarzına dönüşmesini simgeler. Beatles'ın "Don't Let Me Down", "Hey Jude", "The Ballad of John and Yoko" ve "Let it Be" gibi 1967 sonrası parçalarında, ilk dönem parçalarının romantizmi ve kalıplaşmış ritimleri egemen olmamakla birlikte bu dönemden sonra Beatles "mit"inin giderek kaybolmaya başladığı görülür. Topluluk 1968'ler Avrupa gençlik hareketinin gelişiminin dışında kalmış "Revolution" gibi toplumsal değişim olgusunu ele alan birkaç parça yapmakla birlikte kaygısız bir eleştirelliği aşamamıştır.

Beatles ne folk müziğinin ne de temeli olan yenilikçi bir müzik geleneğinin devamıdır. Romantik şarkılardan zenci müziğine, *rock and roll*'dan Hint müziğine kadar çeşitli müzik tarzlarını ham madde olarak kullanmışlar, deneysel arayışlarıyla kendilerinden sonra gelen kuşakların müzik anlayışlarının oluşmasında bir temel oluşturmuşlardır.

Beatles tutkunluğunun bir yaşantı tarzına dönüşmesine 1965'ten itibaren rol aldıkları filmlerin de katkısı vardır. Richard Lester'in yönettiği 1965 yapımı *A Hard Day's Night* ve *Help!*, 1967 yapımı televizyon filmi *Magical Mystery Tour* bunlar arasındadır. 1968 yapımı *Yellow Submarine* ise Beatles parçaları üzerine kurulu bir çizgi-filmdir.

- YAPITLAR (başlıca): Albüm: *Please, Please Me*, 1963; *With the Beatles*, 1963; *A Hard Day's Night*, 1964; *Beatles For Sale*, 1965; *Help!* 1965; *Rubber Soul*, 1966; *Revolver*, 1966; *Sergeant Pepper's Lonely Hearts Club Band*, 1967; *Yellow Submarine*, 1969; *Abbey Road*, 1969; *Let it Be*, 1970.

BEATTIE, James (1735-1803)

İskoç filozof ve şair.

Kircardine bölgesindeki Laurencekirk'te doğdu. Aberdeen'de öldü. Babası çiftçiydi. Önce doğduğu

verde, sonra da Aberdeen'deki kilise okulunda parasız eğitim gördü. 1760'ta Marischal Koleji'nde ahlak felsefesi dersleri vermeye başladı. Bu dönemde görüşlerinden çok etkilendiği T. Reid ile yakın dostluk kurdu. Berkeley ve Hume felsefesine karşı çıkmakla ün kazanan Beattie, bu çabalarından ötürü kral III. George tarafından bir para ödülüyle onurlandırıldı. Daha sonra Aberdeen'de Latin grameri dersleri vermeye başladı. İki çocuğunun art arda ölümü üzerine yaşamının son yıllarını tek başına ve üzüntüyle geçirdi.

Beattie, bir yanda Locke-Berkeley-Hume üçlüsünde simgeleşen deneyci geleneğe karşı çıkan, öbür yandan da İngiliz ruhbilimciliğinin öncülüğünü yapan İskoçya Okulu'na bağlıdır.

Beattie'ye göre sağduyunun sağladığı gerçeklerle usun ortaya koyduğu gerçekler arasında önemli bir ayrım vardır. Sağduyununkiler açık-seçiktir, kanıtlamayı gerektirmez. Usun bulduğu gerçekler ise usavurmada kaynaklanır. Sağduyu eğitim ve alışkanlıkla kazanılmamış, doğal olan ve birdenbire ortaya çıkan bir içgüdüyle gerçeği kavramaya yarayan bir yetidir. Us ise bilinenden yola çıkarak bilinmeyi anlamaya çalışır. Bu nedenle onun başlıca kavrama yöntemi usavurmadır.

Ahlak konusunda Beattie'nin tutumu Stoacılığın "iyi" ve "ödev"le ilgili yorumlarına dayanır. Ahlakı "doğaya uygun yaşamak-naturam sequi" diye tanımlayan Stoa öğretisini Beattie, "vicdan" kavramıyla uzlaştırmaya çalışmıştır. Ona göre, insan doğasının gerektirdiği biçimde davranılırsa, vicdanın öngördüğü yaşama ilkesi gerçekleştirilir.

Sanat konusunda Aristoteles'in görüşünü benimsemiş, öykünmeye (*mimesis*) önem vermiştir. Ona göre, bir sanat ürününün başarılı olup olmaması, öykünülen nesneye olan benzerliğiyle orantılıdır. Bu nedenle sanatta, bir "özgün ortaya koyuş" söz konusu değildir. Sanatçının yapacağı iş öykündüğünü en iyi biçimde yansıtmadır.

Beattie'nin felsefeye yaklaşımı Berkeley, Hume ve Descartes'ı eleştirmekle olmuştur. Berkeley'in tinsel, Hume'un evrensel, Descartes'ın köktenci kuşkuculuğunu gerçeği kavramada yetersiz bulan Beattie, daha çok, Reid'in görüşlerinden esinlenmiştir.

Düşüncelerini çok kolay anlaşılabilir, yer yer şiire yaklaşan bir söyleyişle dile getiren Beattie, İskoçya Okulu'nun gelişmesinde önemli katkıda bulunmuştur. Felsefenin yanı sıra yazınla da ilgilenen düşünürün çağına göre yeni sayılan şiirleri vardır.

BEAUMARCHAIS, Pierre- Augustin Caron de (1732-1799)

Fransız oyun yazarı. 18. yy Fransız komedyasını bir toplumsal taşlama türüne dönüştürdüğü oyunları ile tanınmıştır.

24 Ocak 1732'de Paris'te doğdu. Bir saatçinin oğluydu. Gençliğinde bu zanaatı öğrendi ve XV. Louis'nin sarayında saatçi olarak görevlendirildi. Bir saray memurunun dul karısıyla evlendikten sonra sarayda kendine bir yer edindi. Orta sınıftan aristokrat çevreye yükselince "de Beaumarchais" adını aldı. XV. Louis'nin kızlarına müzik dersleri verdi, saray konserlerini yönetti. Kralın gizli ajanı olarak maceralı bir yaşam sürdü. Yaptığı düellolar ve karıştığı para işleri nedeniyle hakkında birkaç kez dava açıldı. 1773'teki mahkemede savcılık görevini yüklenen saray danışmanı Goëzman'la yaptığı polemikleri ve Goëzman'ın karısının ondan rüşvet aldığını açıkladığı yazılarını *Mémoires* ("Bildirgeler") adlı yapıtında topladı. Davayı kaybetti, ama devrin yargı organlarının çarpık işleyişini açıklayan yazılarıyla halkın desteğini kazandı. Daha sonraki yıllarda silah tüccarlığına başladı, 1776'da Amerika'nın ulusal bağımsızlığı için savaşan devrimcilere silah yardımı yaptı. Voltaire'in tüm yapıtlarını ilk kez yayımladı. Öte yandan krala karşı yurt dışında yergiler yazıp bastırınların kovuşturmasıyla görevlendirildi. Düş ürünü bazı yergiciler yaratıp bunların saldırısına uğradığını ileri sürerek bu görevi geçiştirmeye çalıştı. Son yılları Fransız Devrimi'nin karışık ortamında geçti. Devrim'in önderleriyle anlaşamadı, Jean Paul Marat tarafından hapse atıldığı ve giyotinden son anda kurtuldu. Terör dönemini Fransa dışında geçirdi. 18 Mayıs 1799'da Fransa'da öldü.

Beaumarchais'nin ilk oyunu *Eugénie* bir kont tarafından evlilik vaadiyle aldatılan bir kızı konu alır. Kızın ağabeyiyle yaptığı düellodan sonra kont sevgili A. ile dönüp Fransa'ya gelir. Önderler üslubunda bir "burjuva oyunu" (drame bourgeois) olarak yazılmış, ancak bu

- **YAPITLAR** (başlıca): *Essay On Poetry and Music*, 1777, ("Şiir ve Müzik Üstüne Deneme"), *Dissertation Moral and Critical on Memory and Imagination, On Dreaming, the Theory of Language*, 1783, ("Bellek, Düşgücü, Düş, Dil Kuramı Üstüne Eleştirel ve Ahlakî Çalışma"); *Evidence of Christian Religion*, 1786, ("Hristiyan Dininin Açıklığı").

- **BAKINIZ** BERKELEY, DESCARTES, HUME, REID.

- **KAYNAKLAR**: M. Forbes, *Beattie and His Friends*, 1904; W. Forbes, *An Account of the Life and Writings of James Beattie*, (2 Cilt), 1807.

türün başarılı bir örneği olamamıştır. Yazarın aynı türde yazdığı ikinci oyunu *Les Deux Amis* ("İki Arkadaş") daha başarılı olmakla birlikte, komedyalarının düzeyine erişememiştir.

Beaumarchais'nin oyun yazarı olarak tanınması *Le Barbier de Séville* (Sevilla Berberi) ve *Le Mariage de Figaro* (Figaro'nun Düğünü) adlı komedyalarıyla olmuştur. 1816'da Rossini tarafından opera haline getirilen *Sevilla Berberi*, kendisiyle evlenmek için eski vasisi tarafından eve hapsedilmiş neşeli bir dilber olan Rosine ile Kont Almaviva arasındaki aşk macerası çevresinde döner. *Figaro'nun Düğünü* bu oyunun devamıdır ve Kont'un Figaro ile kontesin oda hizmetçisi Suzanne arasındaki ilişkiyi engelleme çabalarını konu alır. Her iki oyunun da temeli, uşak Figaro'yla efendisi Kont Almaviva'nın ilişkileridir. Beaumarchais Roma tiyatrosundan beri bir komedyası tipini geliştirmiş, çapkın, nükteli, ağız iyi laf yapan, maceracı bir Figaro yaratmıştır. Oyunları neşeli, nükteli, ancak iğneleyici bir taşlama üslubu içinde türlü entrikalarla ve "danışıklı dövüş"lerle gelişir. Özellikle Mozart'ın operasına esin kaynağı olan *Figaro'nun Düğünü*, içerdiği aristokrasiye yönelik sert eleştiriler nedeniyle uzun zaman sahnelenememiştir. 1784'de Théâtre Française'de oynandığı ilk gece bir halk ayaklanmasına neden olmuştur.

Beaumarchais'nin daha sonra yazdığı *La Mère coupable* ("Suçlu Anne") adlı duygusal melodram öteki komedyaları kadar başarılı değildir. Nükteli ve entrikacı Figaro bu oyunda can sıkıcı bir ahlakçıya dönüşmüştür. Beaumarchais'nin ayrıca *Tarare* adlı bir de operası vardır.

Beaumarchais, Marivaux ile birlikte 18. yy Fransız komedyası türünün en önemli yazarlarından. *Sevilla Berberi* ve *Figaro'nun Düğünü* adlı oyunları entrikalar üzerine kurulu geleneksel Fransız komedyasını yeniden canlandırmıştır. Fransa'da ikinci sınıf opera, vodvil ve duygusal komedya popülarlığını koruduğu bir dönemde komedyayı Molière biçiminde bir taşlama türüne dönüştürmüştür. Oyunlarında aristokrasiye yönelttiği nükteli, ancak cesur eleştirileriyle halkın sevgisini kazanmış ve Fransız Devrimi'nin habercisi olmuştur. Sonunda aristokrasinin yıkılışını görmekle birlikte, katkıda bulunduğu devrime katılamamıştır. Yaşamı Alman oyun yazarı Friedrich Wolf'un *Beaumarchais* adlı tragedyasına konu olmuştur.

- YAPITLAR (başlıca): Oyun; *Eugénie*, 1767; *Les Deux Amis*, 1770, ("İki Arkadaş"); *Le Barbier de Séville*, 1775, (Sevilla Berberi); *Le Mariage de Figaro*, 1784, (Figaro'nun Düğünü); *La Mère Coupable*, 1792, ("Suçlu Anne"). Opera: *Tarare*, 1757. Anı: *Mémoires*, 1773-1774, ("Bildirgeler").

BEAUMONT, Francis (1584-1616)

İngiliz oyun yazarı. John Fletcher'la birlikte yazdığı oyunları 17. yy'da Ben Jonson ve Shakespeare'den sonra en önemli oyun yazarı olarak tanınmıştır.

İngiltere'de Grace-Dieu'de doğdu. Soylu bir yargıcın oğluydu. 1597'de Oxford'a gitti, bir süre Oxford Üniversitesi'ne devam etti. 1600'de hukuk öğrenimi görmek için Londra'daki Inns of Court'a girdi. Oyun yazarı olarak birlikte çalıştığı John Fletcher'la dostlukları 1607'de başladı. Beaumont 1613'te evlendikten sonra Londra dışına taşındı ve sakin bir yaşam sürdü. 6 Mart 1616'da öldü.

Ovid'den esinlenerek yazdığı şiiri *Salmacis and Hermaphroditus*'u 1602'de yayımlandı. 1606'daki ilk oyunu *The Woman Hater* ("Kadın Düşmanı") Ben Jonson etkisinin görüldüğü, hafif taşlamalarla dolu bir komedyadır. 1607'de yayımlanan *The Knight of the Burning Pestle* ("Yanan Mızraklı Şövalye") yazarın yapıtı sayılır. Bazı bölümlerinin Cervantes'in *Don Quixote*'undan alındığı sanılan bu oyun, destansı bir taşlamadır.

1607-1613 yılları arasında, John Fletcher'la birlikte, o dönemde yaygın olan erkek çocuklardan oluşan oyuncu toplulukları için oyunlar yazdı. Ama Beaumont ve Fletcher adıyla tanınan 52 oyunun sadece 12'si iki yazarın ortak çalışmasının ürünüdür, ötekiler Fletcher'in ya tek başına ya da Philip Masinger'la birlikte yazdığı oyunlardır. Beaumont ve Fletcher'in birlikte yazdıkları trajedi-komedyalar Shakespeare'in son oyunları ile benzerlikler gösterir.

- YAPITLAR (başlıca): Şiir: *Salmacis and Hermaphroditus*, 1602. Oyun: *The Woman Hater*, 1606, ("Kadın Düşmanı"); *The Knight of the Burning Pestle*, 1607, ("Yanan Mızraklı Şövalye"); *The Coxcomb* (Fletcher ile), 1608-1610, ("Züppe"); *Philaster or Love Lies a-Bleeding* (Fletcher ile), 1609, ("Philaster ya da Kanlar İçinde Yatan Sevdâ"); *The Maid's Tragedy* (Fletcher ile), 1610-1611; *A King and No King* (Fletcher ile), 1611, ("Var Kral Yok Kral").

- BAKINIZ: J. FLETCHER.

BEAUMONT, William (1785-1853)

ABD'li askeri cerrah. İnsanda sindirim fizyolojisine ve midenin sindirimdeki rolüne ilişkin ilk sistemli gözlemleri yapmıştır.

21 Kasım 1785'te Connecticut'taki Lebanon kasabasında doğdu. Küçük bir çiftçi ailesinin oğluydu. 21 yaşındayken kendine bir meslek edinin geçimini sağlamak amacıyla evinden ayrılarak New York Eyaleti'ndeki Champlain'e yerleşti. Üç yıl boyunca

bir yandan köy öğretmenliği yapıp, bir yandan tıp kitaplarını okuyarak kendi kendini yetiştirdi. 1810'dan başlayarak Vermont Eyaleti'ndeki Saint Albans'ta bir hekimin yanında iki yıl kadar pratik yaptıktan sonra 1812'de cerrahlık sınavını vererek diplomasını aldı ve aynı yıl İngiltere'ye karşı girişilen 1812 Savaşı nedeniyle cerrah yardımcısı olarak orduya alındı. Bu savaş sırasında Kanada sınırı yakınındaki Plattsburgh cephesinde ilk askeri cerrahlık deneyimini kazanan Beaumont, 1816'da ordudan ayrılarak 1820'ye değin aynı kentte serbest cerrah olarak çalıştı. O tarihte yeniden orduya dönerek önce Michigan'daki Mackinac Kalesi'nde, sonra da çeşitli askeri merkezlerde görev aldı. 1834'te Missouri'deki Saint Louis kenti hastanesinin cerrahlığına atandı, 1837'de de Saint Louis Üniversitesi'nde cerrahi profesörü oldu, 1839'da ordudan emekliye ayrılarak 25 Nisan 1853'teki ölümüne kadar aynı kentte serbest cerrahlık yaptı. İnsanda sindirim olayının anlaşılmasına ışık tutacak ilk deneysel çalışmalara sahne olan Mackinac Kalesi sonradan müzeye dönüştürüldü ve Beaumont'un adına bir anıt dikildi.

1820'de görevli olarak Mackinac Kalesi'ne gönderilen Beaumont 1822 yılının 6 Haziran günü kaza sonucu karnından ağır yaralanmış Kanadalı bir avcının bakımını üstlendiğinde, bu olayla tıp tarihine geçeceklerini ne o, ne de hastası bilebilirdi. Alexis St. Martin adında, on dokuz yaşındaki genç avcının sol üst karın bölgesi, çok yakınında patlayan bir av tüfeğinin saçmalarıyla parçalanmış, iç organları dışarı fırlamış ve midesiyle karın derisi arasında bir fistül belirmişti. Beaumont'a getirildiğinde ölmek üzere olan genç on ay kadar sonra iyileşmeye başladıysa da, midesinden dışarıya açılan yaklaşık 2,5 cm çapındaki bu fistül tümüyle kapanmamış, yer yer mukuslu bir zarla örtülmüştü.

Hastasıyla çok yakından ilgilenerek iki yıl boyunca tedavisini sürdüren Beaumont, bu fistül aracılığıyla insan midesindeki sindirim olayını incelemeye karar verdi. Bu çalışma için gerekli izni sağladıktan sonra Mayıs 1825'ten başlayarak hastasının midesinden, sindirimin çeşitli evrelerinde mide suyu ve besin örnekleri alıp inceledi ve görevli olarak gittiği yerlere St. Martin'i de beraberinde götürdü. Teknik olanaksızlıklar, kendisinin sık sık yer değiştirmesi ve sonunda St. Martin'in Kanada'ya dönmesiyle kesintili olarak sürdürdüğü bu çalışma, 1833'te *Experiments and Observations on the Gastric Juice and the Physiology of Digestion* ("Mide Suyu ve Sindirim Fizyolojisi Üzerine Deney ve Gözlemler") adlı yapıtıyla son buldu. Beaumont kitabında, yaklaşık 240 gözlem sonucuna dayanarak sindirim olayının kimyasal bir süreç olduğunu, sebze gibi besinlerin geç sindirildiğini, mide suyunun ancak vücut ısı gibi belli bir sıcaklıkta etkili olduğunu gösterdi; midenin hareketlerini ilk kez deneysel ve ayrıntılı olarak inceledi; alkolün mide iç duvarı üzerinde yıkıcı etki yaparak gastrite neden olduğunu ortaya koydu. Mide suyunun hidroklorik asitten başka bir şey olmadığını savunarak, bu bulgusunu kimyacılar doğrulattı.

Bir rastlantıdan kaynaklanan ve sindirim olayının anlaşılmasında çok ileri bir adım atılmasını sağlayan Beaumont'un bu araştırmaları sonradan Claude Bernard'a hayvanlarda yapay fistül aracılığıyla-

la deney ve gözlemler yapma düşüncesini esinlemiştir.

• **YAPITLAR (başlıca):** *Experiments and Observations on the Gastric Juice and the Physiology of Digestion*, 1833, ("Mide Suyu ve Sindirim Fizyolojisi Üzerine Deney ve Gözlemler").

• **KAYNAKLAR:** G. Miller, *William Beaumont's Formative Years*, 1946; J.S. Myer, *Life and Letters of William Beaumont*, 1912.

• **BAKINIZ:** C. BERNARD, I.P. PAVLOV, PROUT, SPALLANZANI.

BEAUSOBRE, Isaac de (1659-1738)

Fransız bilgisi. Hristiyanlık'ın ilk dönemini düşünce tarihi açısından incelemiştir.

Niort'da doğdu, Berlin'de öldü. Soylu ve Protestan bir ailedendir. Daha iyi bir yaşam sürmesi için küçükken zengin bir akrabasının yanına verildi. Dinsel konulara ilgi duyan Beausobre, Saumur Akademisi'ne girdi ve 1685'te rahip oldu. Nant Fermanı ile Protestanlık'ın yasak edilmesinden sonra evinde din toplantıları yaptığı savıyla cezalandırılmak istendi. Bu nedenle Rotterdam'a kaçtı ve bir prensin koruması altına girdi. 1693'te Berlin'e gitti. İki yıl sonra bu kentteki Fransız Kilisesi'nin başrahibi oldu. Berlin'de saygın bir çevreye giren düşünür güç durumda bulunan protestanlara yardım etti. Ayrıca *Cermen Kitapsarayı* gazetesinin uzun süre müdürlüğünü yaptı.

Beausobre felsefeye Hristiyanlık'ın ilk zamanlarını anlatan bir din tarihi yapıtıyla girdi. Bu yapının ilk cildini kendisi bastırmış, ikincisini ise bıraktığı notlardan ardılı Formey tamamlamıştır. Hristiyanlık'ın ilk yüzyıllarındaki dinsel etkisini buna bağlı olarak da düşünce ve ruh ortamını araştırdı. Bu yapıt o döneme ait zengin bir tarihsel bilgiyi içermesinden başka doğu kültürü hakkında da çok önemli ayrıntılara değinmiştir. Hristiyan-Zerdüşt karması bir din olan Maniheizm konusunda geniş bir inceleme yapan Beausobre, bu dinin insanlar üzerindeki etkisini incelemiştir.

• **YAPITLAR (başlıca):** *Histoire Critique de Mani et Manicheisme*, 1734, ("Mani ve Maniheizmin Eleştirel Tarihi").

• **KAYNAKLAR:** Haag, *La France Protestante*, 1846-59, (10 Cilt).

BEAUVOIR, Simone de (1908)

Fransız romancı ve denemeci. Varoluşçuluk felsefesinin temalarını işlemiş, kadın konusunda ünlü inceleme-siyle kendini 20. yy'm önde gelen feminist düşünürlerinden biri olarak kabul ettirmiştir.

Katolik bir burjuva ailesinin kızı olan Simone de Beauvoir 9 Ocak 1908'de, Paris'te doğdu. İlk ve ortaöğrenimini özel Katolik okullarında tamamladı. Sorbonne'da felsefe okudu. 1929'da bitirme sınavlarına hazırlanırken Jean-Paul Sartre ile tanıştı. Yaşamının en önemli olayı olarak nitelediği bu tanışma Sartre'ın ölümüne değin süren bir ilişkinin başlangıcı oldu. 1930'da Rouen'da öğretmenliğe başladı. Daha sonra Marsilya ve Paris'te süren öğretmenlik görevini geçimini yazarlıktan kazanmaya başladığı 1943'ten sonra bıraktı.

Sartre ile tanışmasından bir yıl sonra onunla evlilik, çocuk doğurma gibi geleneksel aile ilişkilerini yadsıyan, tarafların birbirlerinin özgürlüğüne karşılıklı saygı duyması ilkesine dayanan bir beraberlik ilişkisi kurdu. Tüm yaşam boyu süren bu ilişki, hem varoluşçu felsefenin hem de Beauvoir'ın feminizm anlayışının yaşama uygulanış biçimidir. Sartre ile birlikte, Beauvoir da içinden çıktığı burjuva çevrenin değerlerini yadsımış ve çağına karşı sorumlu olmayı seçmişti. Çağın önemli sorunları önünde her zaman insan özgürlüğünden yana bir tavır almıştır. Sartre'a yakınlığına ve genellikle onunla aynı tutumu paylaşmasına karşın, özgür ve bağımsız bir düşünür olmayı başarmıştır.

İlk yapıtlarını II. Dünya Savaşı sırasında ve hemen savaştan sonra veren yazar, önceleri varoluşçu felsefenin belli başlı temalarını romanlarında işlemiştir. İlk romanı *l'Invitée* (Konuk Kız) otobiyografik unsurlar taşır. Genç bir kızın uzayan konukluğu sonucu anlaşılmış bir çiftin ilişkilerinin bozuluşunu konu alır. Romanda, bir bilincin ancak bir başka bilinci yok etmek pahasına varolabildiği teması işlenir. İkinci romanı 1944'te yayımlanan *Le Sang des autres*'dir ("Başkalarının Kanı"). İşgal altındaki Paris'te geçen romanda sorumluluk ve özgürlük sorunu ele alınır. Kendi idealleri uğruna başkalarının kanını dökmek durumuna gelen roman kahramanı sonunda kendini feda etmek zorunda kalır. 1945'te yazdığı *Les Bouches Inutiles* genel bir yarar uğruna birilerini feda etmenin haklılığı ya da anlamsızlığı üzerine yazılmış didaktik bir oyundur. *Tous les hommes sont mortels* ("Bütün İnsanlar Ölümlüdür"), Charles Quint (Şarlken) hükümdarlığı sırasında geçen tarihi bir romandır. Burada yaşama ölümün anlam ve biçim verdiği teması işlenir. *Les Mandarins*, insanın temel ikilemlerini daha karmaşık bir biçimde ele alır. Romanın merkezinde sevginin yıktığı bir kadının öyküsü vardır. Roman II. Dünya Savaşı'nı izleyen yılların siyasi ortamında, Paris'in aydın çevresinde yaşanan siyasi sorumluluk altındadır. Yazar 1954'te yazdığı bu

romaniyle aynı yılın Goncourt Ödülü'nü kazanmıştır. 1966'da yazdığı *Les Belles Images* ("Güzel İmgeler") romanı ve üç uzun öyküden ("La Femme rompue", "Monologues", "l'Âge de discretion") oluşan *La Femme rompue* (Yıkılan Kadın) adlı kitabında, felsefi temaları bırakmıştır. Bu yapıtlarda, kadınların evlilik ve çalışma yaşamındaki ikilemleri işlenmektedir.

Büyük bir gezgin olan Beauvoir, Yunanistan, İtalya, Orta Avrupa, Mısır, ABD, Çin, SSCB, Latin Amerika ve Japonya'yı dolaşmıştır. Bu gezilerden bazılarını gezi notlarında anlatır. *l'Amérique au jour le jour*'da ABD'ye ilişkin gözlemlerini yansıtır, *la Longue Marche*'da ise Çin devrimini tanıtır.

Denemelerinde de yine varoluşçu temaları işleyen yazar, 1944'te *Pyrrhus et Cinéas*'ı, 1948'de Hegel üzerine *Pour une morale de l'ambiguïté*'yi ve 1949'da *Deuxième Sexe*'i yayımlamıştır. Kadını özne olan erkeğe göre "Öteki" olarak tanımlayan felsefi bir bakış açısından yürütülen bu incelemede yazar, kadının bağımsızlığını, kendini erkeğe göre değil, kendi için tanımlayarak kazanabileceğini önerir. Denemelerin sonuncusu, 1970'te yazdığı *Vielleilles* yaşlılık üzerinedir. Varoluşçu açıdan yürütülen bu incelemede yaşlılık, insanın doğayı ve kendi doğasını aşması olarak tanımlanan varoluş çabasının son yitiş aşamasıdır. Geleceğin bugünü haklı kılan tek ölçüt olduğu görüşünün önüne dikilen bir düşmandır yaşlılık.

Çağına karşı sorumluluk düşüncesi Beauvoir'ı otobiyografi biçiminde dört ciltlik büyük bir tanıklık dizisi yazmaya yöneltmiştir. Bu yapıt son elli yılın Fransız aydın yaşamının bir tarihi olarak kabul edilebilir. Yapıtın ilk cildi, *Les Mémoires d'une jeune fille rangée* (Bir Genç Kızın Anıları), çocukluk yıllarını ve bağımsız bir kadın olma yolundaki savaşımını anlatır. *La Force de l'âge* (1960) savaş öncesi dönemi, *La Force des choses* (1963) savaş ve savaş sonrası anlatır. Savaş sonrasında Beauvoir'ın Sartre ile birlikte çıkardığı *Les Temps Modernes* dergisi ve onun etrafında yapılan siyasal ve entelektüel tartışmalar bu cildin merkezinde yer alır. Dizinin son cildi, *Tout compte fait* 1960'ların sonlarında gündeme gelen 1968 olayları, yeni feminizm gibi sorunlara ışık tutmaya çalışır. Kendi yaşamını da nesnel bir gözle anlattığı bu yapıt oldukça kuru ve bir tür kronik diliyle yazılmıştır. Yine otobiyografik bir yapıt olan *Une mort très douce* (Sessiz Bir Ölüm) üslup bakımından bu diziden ayrılır. Annesinin ölümüne tanıklıktan yola çıkarak 1970'te yazdığı bu denemede anne kız ilişkileri irdelenir. Kendini bir "yazı virtü-özü" olarak tanımlamayan Beauvoir'ın edebi yönden en yetkin kitabıdır.

Bir bütün oluşturan otobiyografisinde yazar yaşamını başarıyla gerçekleştirilmiş bir proje olarak ortaya koyar. Bu karşı karşıya geldiği "erkeğe göre tanımlanan" bir nesne olan kadınlığı aşmak ve varlığını kendi seçimleriyle oluşturarak özgürlüğe ulaşmak olarak tanımlanan bir projedir. Yaşamını tezlerini doğrulayan bir kanıt olarak gösterir, kendini kadınlara bir model değil, bir örnek olarak sunar.

Roman ve denemelerden oluşan bu önemli yapıtın iki temel zayıf noktası vardır. Birincisi kadınlara özgürleşme yolunun, tarih içinde oluşmuş maddi koşulların yarattığı kısıtlamaları yeterince dik-

kate almamasıdır. Bu bir ölçüde benimsediği idealist felsefenin bir sonucudur. Bu nedenle feminizme bakış açısı da eklektiktir, zaman içinde çelişik sonuçlara varmıştır. Önceleri, kadınlara bireysel kurtuluş yolunu önermiş, daha sonra feminizmi yadsıyacak derecede sosyalizme öncelik tanımıştır. Feminizme yaklaşımını son kitabında gözden geçiren yazar, bu zaafını kendi de teslim etmektedir. Yapıtın ikinci zayıf noktası da kadınlara bireysel kurtuluş yolunu öneren yazarın felsefi yapıtlarında, hatta romanlarında buna uygun bir dil yaratamamış olmasıdır. Nesnel anlatımı ve kuru dili okuru kendini başarılı bir örnek olarak sunduğu eserlerle özdeşlik kurmaktan alıkoymaktadır. Öyle ki bazı eleştirmenler, yazdığı dört ciltlik otobiyografiye karşın kadın ve insan Simone de Beauvoir'ın kişiliğinin yeterince belirginlik kazanmadığını ileri sürerler.

• **YAPITLAR** (başlıca): *Roman: l'Invitée*, 1943, (Konuk Kız); *Le Sang des autres*, 1944, ("Başkalarının Kanı"); *Tous les hommes sont mortels*, 1946, ("Bütün İnsanlar Ölümlüdür"); *Les Mandarins*, 1954, (Mandarinler); *Les Belles Images*, 1966, ("Güzel İmgeler"); *La Femme rompue*, 1967, (Yıkılan Kadın). **Oyun:** *Les Bouches inutiles*, 1945, ("Yararsız Ağızlar"). **Deneme:** *Pyrrhus et Cineas*, 1944, (Denemeler); *Pour une morale de l'ambiguïté*, 1948, ("Belirsizliğin Ahlakı Üzerine"); *Deuxième Sexe*, 1949, (Uç kitap halinde Türkçe'ye çevrilmiştir: *Genç Kızlık Çağı, Evlilik Çağı, Bağımsızlığa Doğru*); *Faut-il brûler Sade?* 1951, (Sade'ı Yakmalı mı?); *Vielliesse*, 1970, (Yaşlılık). **Otobiyografi:** *Les Mémoires d'une jeune fille rangée*, 1958, (Bir Genç Kızın Anıları); *La Force de l'âge*,

1960, ("Yaşın Gücü"); *La Force des choses*, 1963, (Kadınlığının Hikâyesi); *Tout compte fait*, 1972, ("Hesap Tammam"); *Une mort très douce*, 1970, (Sessiz Bir Ölüm). **Gezi Notları:** *l'Amérique au jour le jour*, 1948, ("Günü Gününe Amerika"); *La Longue Marche*, 1957, ("Uzun Yürüyüş").

• **KAYNAKLAR:** S. de Beauvoir (der.), *Lettres au Castor*, Sartre'dan Beauvoir'a Mektuplar, 1983; F. Jeanson, *Simone de Beauvoir ou l'entreprise de vivre*, 1966; A. Memmi, *L'Homme Domine*, 1968; M. Walters, "The Rights and Wrongs of Women: Mary Wollstonecraft, Harriet Martineau, Simone de Beauvoir", *The Rights and Wrongs of Women* (der. J. Mitchell ve A. Oakley), 1977.

• **BAKINIZ: SARTRE.**

BEAZLEY, John Davidson (1885-1970)

İngiliz arkeolog. Çalışmalarıyla Yunan vazo resmi araştırmalarına çok büyük katkıda bulunmuştur.

13 Mayıs 1885'te İskoçya'da Glasgow kentinde doğdu. 1902'de Oxford Üniversitesi'ne girerek klasik filoloji okudu. 1907'de yazdığı Yunanca bir kompozisyonla ödül aldı.

1908'de dil ve edebiyat öğretmeni olarak Oxford

Yunan Vazo Resmi

Yunanlı ve Romalı yazarların büyük bir övgüyle sözünü ettikleri Yunan duvar resimlerinin hiçbir örneği günümüze ulaşmamıştır. Buna karşılık çeşitli kazı ve araştırmalarda ele geçirilmiş Yunan çanak çömleğinin sayısı çok fazladır. Bunların üstündeki resimler, Yunan resim sanatının İÖ 1. binyıl boyunca gelişmesinin adım adım izlenmesine olanak vermektedir. Bu çanak çömlekler ilk kez İtalya'da çok sayıda ele geçtiği için önce Etrüsk işi sanılmış, ama daha sonraki araştırmalarla, Yunanistan'da yapılarak çeşitli ülkelere ihraç edildikleri ortaya çıkmıştır.

Vazo resmi olarak da anılan Yunan çanak çömlek resminde iki teknik kullanılmıştır. Bunlardan daha eskisi İÖ 6. yy'ın ortalarında kullanılmaya başlayan "siyah figür tekniği"dir. Bu teknikte çanak çömleğin kendi kırmızı rengi fon olarak bırakılmakta, figürler siyah renkli silüetler halinde işlenmektedir. Figürlerin ayrıntılarını belli eden çizgiler, siyah boyanın sıvı uçlu bir kalemle kazınmasıyla oluşturulmaktadır.

"Kırmızı figür tekniği" İÖ 6. yy'ın son çeyreğinde kullanılmaya başlamıştır. Bu teknikte figürler kırmızı bırakılarak kabın yüzeyi siyah renkli sırla kaplanmakta, ayrıntılar ise ince siyah fırça çizgileriyle belirtilmektedir.

giysilerin seyreltilmiş kahverengi ya da sarı boya ile gösterildiği de olmaktadır. Bazen hem siyah hem de kırmızı figür tekniklerinin aynı kap üstünde birlikte kullanıldığı da izlenir. Attika kırmızı figürlü çanak çömlekleri İÖ 4. yy sonlarında yerlerini kabartma desenli çanak çömleklere bırakmıştır.

Yunan vazo ressamaları arasında yapıtlarını imzalayanların sayısı pek azdır. Bugün ancak 50 kadar vazo ressamının ve çömleğinin gerçek adı bilinmektedir. Genellikle sanatçılar imzalarını en iyi yapıtlarına koymuşlardır. Bazı çok usta sanatçıların yapıtlarını hiç imzalamadıkları da görülür. Halbuki İngiliz arkeolog J.D. Beazley'in araştırmalarıyla vazo resminin en ileri düzeyde olduğu İÖ 530-330 arasında yüzlerce sanatçının bu alanda çalıştığı saptanmıştır. Yapıtlarına imzalarını koymamış sanatçıları adlandırmak gerektiğinde çeşitli yollara başvurulmuştur. Yapıtta çömleğinin imzası bulunması durumunda, ressam da bu adla anılmıştır: "Brygos ressamı" ya da "Meidias ressamı" gibi. Bazen de yapıtta canlandırılan sahnenin ya da figürün adı kullanılmıştır: "Persefone ressamı", "Penelope ressamı", "Lykaon ressamı", "Methyse ressamı" gibi. Ressamın, bir yapıtının sergilendiği kente ya da müzeye göre

Üniversitesi'nin Christ Church Koleji'ne kabul edildi. 1925'de aynı üniversitede arkeoloji öğretmeni oldu, bu görevi de 1956'da emekli olana değin sürdürdü. 1927'de Britanya Akademisi'ne seçildi. Bundan başka yurtiçinde ve dışında pek çok üniversite, akademi ve enstitüye onur üyesi oldu. 1965'te Antonio Feltrinelli Vakfı ödülünü kazandı. 1949'da şövalye ve 1959'da da "Sir" unvanlarını aldı.

John Beazley yaşam boyu süren çalışmasıyla Yunan vazo resmi araştırmalarında bir devrim yapmıştır. Bu çalışmalarıyla Futrvängler gibi daha eski araştırmacıların bulgularına yeni bilgiler eklemiştir. Önce kırmızı daha sonra da siyah figürlü Yunan vazolarında ressamın üsluplarını araştırmıştır. Titiz çalışma ve gözlemleri sonucu çeşitli ustaların resimlemek için yeğlediği keramik biçimlerini, kompozisyon konularını, kişisel özellik ve önemlerini, hatta ustaların öğrencilerinin hazırladığı vazo resimlerini bile belirlemiştir. Her ressamın üslubunu tek tek incelediği gibi, sanatçıların arasındaki ilişkileri de ortaya koymuştur. Örneğin bir ressamın beyaz renkli lekythos'lar kadar kırmızı figürlü vazolar da resimlediği ve başka bir ressamın izleyicisi olduğu, yine yapıtları bilinen iki ressamdan birinin öbürünün öğrencisi olduğu ve bu sanatçıların belli bir sanat okuluna bağlı bulunduğu gibi bilgileri saptamıştır.

İncelediği sanatçıların üsluplarından yola çıkmış, üstelik yalnız üstün yapıtları değil, her nitelikteki ürünleri hep aynı özenle ele almış ve böylece bu alandaki tüm buluntuların bir tür haritasını çıkarmıştır.

Beazley çalışmalarıyla 800 ayrı vazo ressamının varlığını ortaya koymuştur. Yaptığı araştırmalar Yu-

nan vazo resim sanatının tanınmasını sağlamış, kendinden sonraki bilim adamlarına temel olmuştur.

- **YAPITLAR (başlıca):** *Attic red figured vases in American Museums*, 1918, ("Amerikan Müzelerindeki Kırmızı Figürlü Attika Vazoları"); *The Lewes House Collection of Gems*, 1920, ("Lewes House'daki Yüzük Taşları Koleksiyonu"); *Attische Vasenmaler des rotfigürten Stils*, 1925, ("Kırmızı Figürlü Üslupla Çalışan Attika Vazo Ressamları"); *Attic vase paintings in the Museum of Fine Arts I*, 1931, ("Güzel Sanatlar Müzesi'ndeki Attika Vazo Resimleri I"); *Greek sculpture and painting*, 1932, ("Yunan Heykel ve Resmi"); *Attic red figure vase-painters*, 1941, ("Attika Kırmızı Figürlü Vazo Ressamları"); *The World of the Etruscan Mirror*, 1950, ("Etrüsk Aynaları"); *Attic vase paintings in the Museum of Fine Arts II*, 1954, ("Güzel Sanatlar Müzesi'ndeki Attika Vazo Resimleri II"); *Attic black figure vase-painters*, 1955, ("Attika Siyah Figürlü Vazo Ressamları"); *Attic vase paintings in the Museum of Fine Arts III*, 1963, ("Güzel Sanatlar Müzesi'ndeki Attika Vazo Resimleri III"); *Paralipomena*, (ö.s.), P. von Bothmer ve M. Robertson (der.), 1971.
- **KAYNAKLAR:** C.M. Robertson, "John Davidson Beazley", *Gnomon*, 1971; H. Metzger, "Sir John Davidson Beazley", *Revue d'Archaeologie*, 1970; *The Catalogue of a Selected Exhibition of Sir John and Lady Beazley*, (bibliyografya içerir), 1967.

adlandırıldığı da görülür: "Berlin ressamı", "Providence ressamı" gibi. Bazen bu yollarla adlandırılmış bir sanatçının gerçek adı, daha sonra ele geçen imzalanmış bir örnekle keşfedilmektedir. Örneğin "Menon ressamı"nın gerçek adının Psiaks, "Lewis ressamı"nın Polygonotos II, "Kleofrades ressamı"nın ise Epiktetos II olduğu anlaşılmıştır.

Yunan çanak çömlek resimlerinde çoğunlukla günlük yaşamdan sahneler çizilmiş, mitoloji konu edilmiştir. Bu da, Yunan yaşama biçiminin ve dünya görüşünün anlaşılmasına yardımcı olmuştur. Yunan sanatının baş kaygısı her zaman insan figürünü başarıyla canlandırmak olagelmıştır. Bu nedenle çanak çömlek resimlerindeki figürler de gittikçe daha derinlik kazanmış ve iki boyuttan, üç boyutlu bir görünüme ulaşmıştır. Çanak çömlek resminin en önemli özelliklerinden biri de tutumlu olmasıdır. Figürlü sahneler basit bezeme kuşaklarıyla çerçevelenmiş, çok güzel kompozisyonlar ortaya konmuştur. Koyu ve açık yüzeyler dengeli bir biçimde kaynaştırılmıştır. Desenler, kapların yüzeylerinin içbükey ya da dışbükey oluşu göz önünde tutularak seçilmiş ve yerleştirilmiştir; kompozisyonda desenlerin arasındaki doluluk boşluk oranlarına özen gösterilmiştir. İnsan

figürlerinde portre özelliği yoktur. Belirli kişiler yerine belirli tipler canlandırılmıştır.

Bezemelede izlenen simetri ve oran kaygısı, çanak çömleklerin biçimlerine de yansımıştır. Ağzı, boyun, gövde ve kulplar hem birbirleriyle, hem de kabın tümüyle büyük bir uyum içindedir. Yunan çanak çömleğinde belli başlı birkaç temel biçim vardır. Bazı çeşitlemelerin yapılmasıyla bu biçimlerin sayısı zaman içinde çoğalmıştır. Bu tür kaplar yalnızca süs için değil belirli işlevleri karşılamak için ve bu nedenle de yalnızca zenginler değil, yoksullar tarafından da kullanılmak üzere yapılmış, camın günlük yaşama girmesine değin varlıklarını yaygın biçimde sürdürmüşlerdir. Her kabın işlevine uygun bir biçimi vardır. Belli başlı Yunan çanak çömlek türleri arasında şarabı suyla karıştırmakta kullanılan krater ve lebes, şarap soğutulan psykter, su testisi hydria, yağ ve şarap saklanan amfora şarap kabı stamnos, düşün vazosu lebes gamikos, yağ şişesi olarak kullanılan lekythos ve aryballos, koku şişesi alabastron, şarap testisi oinochoe, içki bardağı olarak kullanılan kantaros, kylikes ve skyfos, bir tür masrapa olan kyathos, tuvalet kutuları pyxis ve kylichnis, düşün armağanı olarak verilen lekane sayılabilir.

Fransız Konstitüsyonu tarafından

BEBEL, August (1840-1913)

Alman siyaset ve düşün adamı. Almanya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin önderlerindendir.

22 Şubat 1840'ta Köln'de doğdu. 13 Ağustos 1913'te Passugg'ta öldü. Prusyalı küçük rütbeli bir askerin oğludur. Babasının ölümünden sonra Wetzlar'da yoksul çocukların gittiği bir okulda öğrenim gördü. Torna işçisi olarak çalıştı. 1860'ta Almanya'nın siyasal açıdan en canlı kenti olan Leipzig'e yerleşti. 1861'de liberal ve radikal görüşlerin temsil edildiği bir işçi derneği olan Gewerblicher Bildungsverein'e (Mesleki Eğitim Derneği) girdi. Bu dönemde siyaset ve tarih ile yakından ilgilendi, Lassalle'in görüşlerinden etkilendi. 1865'te Wilhelm Liebknecht ile tanıştı, Marxizm'i benimsedi ve I. Enternasyonal'e katıldı. Kısa sürede işçi çevrelerinde saygınlık kazandı.

1866 yılındaki Avusturya-Prusya Savaşı'ndan sonra Liebknecht ile birlikte Almanya'nın demokratik bir çatı altında birleşmesini savunan Saksonya Halk Partisi'nin kurulmasına katkıda bulundu. 1867'de Kuzey Almanya Konfederasyonu'nun Kurucu Meclisi'ne seçildi. 1869'da yine Liebknecht ile birlikte Eisenach Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ni kurdu ve partinin Lassalle'ci grupla birleşmesini sağladı. 1871'de Reichstag'a milletvekili olarak girdi. Burada Bismarck'ın Paris Komünü'ne karşı politikasıyla mücadele etti. 1870'te Liebknecht'le birlikte savaş ödenekleri konusunda olumlu oy vermeyi reddettiği ve Alsace'in ilhakına karşı çıktığı için vatan haini suçlamasıyla 2 yıl hapis cezasına mahkûm edildi. 1875'teki Gotha Kongresi'nde Lassalle'ci grubun tasfiyesinden sonra Almanya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin en etkin önderlerinden biri oldu ve ölümüne dek partinin başkanlığını yaptı.

Bebel Almanya Sosyal Demokrat İşçi Partisi içinde bir yandan sağ kanattaki "oportünist" gruplara

ve Bernstein çizgisindeki revizyonistlere, öteki yandan da sol kanattaki radikal devrimcilere karşı mücadele etmiştir. Reichstag'daki sosyal demokratlarla işbirliğini savunmuştur. Özellikle 1905 yılından sonra, partinin bölünebileceği endişesiyle ılımlı ve birleştirici bir politika izlemiştir.

1907'deki Stuttgart Kongresi'nden sonra 1889'da kurulan II. Enternasyonal'in tüm kongrelerinde tartışılan konu, Avrupa'yı tehdit eden savaş olasılığına karşı sosyalist partilerin ve sendikaların mücadele yöntemlerinin saptanması olmuştur. Buradaki birinci eğilim Jules Guesde ve Bebel tarafından, ikincisi ise Jean Jaurès tarafından temsil edilmiştir. Jaurès, orduların demokratikleştirilerek, halkçı ve ulusçu bir nitelik kazanmasını savunmuş ve bu tür orduların özünde savunmaya yönelik olması nedeniyle hükümetlerin saldırı politikalarına alet olamayacağını ileri sürmüştür. Bebel ise, savaş sorununun sömürgecilik, emperyalizme ve sürekli ordulara karşı genel sosyalist mücadele bağlamında ele alınması gerektiğini vurgulayarak, sosyalistlerin savaşa karşı özel bir uluslararası çylem programı geliştirmelerini gerekli görmemiştir. Bebel seferberlik durumunda politik genel grev çağrısına da karşı çıkmıştır. II. Enternasyonal'in 1910'daki Kopenhag Kongresi Bebel'in yaklaşımına bağlı kalmış ve sosyalistleri, savaşa karşı kendi ülkelerinin özel koşullarına göre mümkün olan mücadele yöntemlerini kullanmaya çağırmıştır.

Bebel'in 1876'da yayımlanan *Der Deutsche Bauernkrieg* ("Alman Köylü Savaşı") adlı kitabını 1879'da yayımlanan ve Marxist yayınların önemli yapıtlarından biri olarak kabul edilen *Die Frau und der Sozialismus* ("Kadın ve Sosyalizm") izlemiştir. Kadın sorununu ilkel toplumdan 19. yy sonu kapitalist topluma dek uzanan tarihsel süreç içinde inceleyen Bebel, kadının toplum içindeki konumunun ekonomik koşulların sonucu olduğunu ve bu durumun dinsel ve hukuksal yapı tarafından kutsal temellere oturtularak egemen sınıfların çıkarlarına uygun bir biçimde sürdürüldüğünü ortaya koymuştur. Üretim tarzının değişmesine bağlı olarak aile ilişkilerinin değişikliğe uğradığını, kadının sosyal eşitsizliğinin özel mülkiyetin egemenliğine bağlı olduğunu göstermiştir. Bebel'e göre kadının kurtuluşu yeryüzünden her türlü sınıf baskısını kaldıracak olan işçi hareketinin başarıya ulaşmasına bağlıdır.

Bebel emperyalizme ve militarizme karşı kararlı bir mücadele yürütmüş ve Almanya işçi hareketi içinde önemli rol oynamıştır.

• **YAPITLAR (başlıca):** *Der Deutsche Bauernkrieg*, 1876, ("Alman Köylü Savaşı"); *Die Frau und der Sozialismus*, 1879, ("Kadın ve Sosyalizm"); *Die Mohammedanisch-Arabische Kulturperiode*, 1884, ("İslami-Arap Kültür Dönemi"); *Aus Meinem Leben* (otobiyografi), 3 cilt, 1910-1914, ("Hayatım").

• **KAYNAKLAR:** F. Klühs, *August Bebel, der Mann und das Werk*, 1923.

• **BAKINIZ:** W. LIEBKNECHT.

BECCARIA, Cesare (1738-1794)

İtalyan hukukçu ve iktisatçı. Kriminoloji konusundaki reformcu düşünceleri ile tanınmıştır.

Cesare Bonesana Marchese di Beccaria 15 Mart 1738'de Milano'da doğdu. 28 Kasım 1794'te Milano'da öldü. Soylu bir ailenin çocuğuydu. 1758'de Padova Üniversitesi'nden hukuk doktorası aldı. 1761'de Kuzey İtalya'da genç aydınların ve reformcuların oluşturdukları bir gruba katıldı. 1762'de Milano para sisteminin reformuna ilişkin bir deneme yayınladı. 1768-1771 arasında Milano'daki Palatine Okulu'nda iktisadi politika dersleri verdi. 1771'de Milano Yüksek Ekonomik Konseyi'ne atandı. Ölümüne kadar çeşitli kamu görevlerinde bulundu.

Beccaria'nın düşünsel gelişmesinde Fransız ve İngiliz Aydınlanmacı düşünürlerinin özellikle Montesquieu'nün büyük etkisi olmuştur. Beccaria Milano Cezaevi'nde çalışan ve yakın arkadaşı olan Alessandro Verri aracılığıyla bu kurumu ve içinde yaşadığı dönemin cezalandırma anlayışını yakından tanımak olanağı bulmuştur. 1764'te yayımlanan *Dei delitti e delle pene* ("Suç ve Ceza Üzerine") adlı kitabında dönemin ceza hukuku uygulamalarına, gerekçesi belirtilmeyen tutuklamalara, savunma olanaklarının sınırlılığına, işkence yöntemlerine karşı çıkmıştır. "En çok sayıda kişi için en çok yarar" biçimindeki faydacı ilkeden hareket eden Beccaria, cezanın amacının suç işlenmesini engelleyerek ya da azaltarak toplumun korunması olduğunu ileri sürmüştür. Bu önermenin sonucu olarak cezanın işlenen suçla orantılı olarak verilmesini savunmuştur. Suçun önemini saptayacak ölçüt ise, topluma yönelen tehlikenin derecesidir.

Beccaria'ya göre toplumda suç işleme oranının azaltılabilmesi için yasaların düzeltilmesi ve yayımlanması, eğitimin yaygınlaştırılması gerekmektedir. Gizli yargılama yöntemi kaldırılmalı, sanığın kendisini savunması için gerekli tüm olanaklar sağlandıktan sonra toplumsal zarar ile orantılı olarak ceza verilmelidir. Beccaria mülkiyete karşı işlenen suçlara para

cezası verilmesini, suçlunun parayı verememesi durumunda bunun hapis cezasına çevrilmesini, siyasal suçların ise sürgünle cezalandırılmasını önermiştir. Beccaria idam cezasına karşı çıkararak ömür boyu hapsi savunmuş, cezaevlerindeki koşulların iyileştirilmesi, suçluların belirli ölçütler içinde sınıflandırılması ve ayrılmasının gerekliliğinden söz etmiştir.

Beccaria, iktisadi düşüncelerini, 1769- 1770 döneminde verdiği ders notlarından oluşan ve 1804'te yayımlanan *Elementi di economia pubblica* ("Kamu İktisadının Öğeleri") adlı kitabında ortaya koymuştur. Beccaria önce merkantilist iktisadi politikayı savunmuş daha sonra tarımı tek üretken sektör olarak değerlendiren Fizyokratlar'ın görüşlerini benimsemiştir. Beccaria, loncaların kaldırılmasını ve ulusal devlet sınırları içinde serbest ticareti savunmuştur. Ancak dış ticarete tam serbestlikten yana olmamıştır. Yaptığı kamu görevlerinde tahıl ticareti, para ve vergi konularında Pietro Verri ve G.R. Carli'nin ekonomik reformlarına yardımcı olmuştur.

Beccaria nüfus artışı ile kaynaklar arasındaki ilişkiyi araştırmış değer kuramı üzerinde çalışmıştır.

Beccaria ölüm cezasının kaldırılmasını savunan ilk hukukçudur. Ceza hukukuna ilişkin reformcu görüşleriyle çağdaşı birçok hukukçuyu, özellikle Avusturyalı Sonnenfels, İtalyan Renazzi ve Filangieri, İngiliz Blackstone, Howard, Bentham ve Romilly'yi büyük ölçüde etkilemiştir. Prusya'da II. Friedrich, Rusya'da II. Katerina ceza hukukunun yeniden düzenlenmesinde Beccaria'nın düşüncelerinden yararlanmışlardır. ABD'de ise özellikle Pennsylvania Eyaleti'nin ceza yasasının oluşturulmasında Beccaria'nın yapıtlarına başvurulmuştur.

• **YAPITLAR (başlıca):** *Dei delitti e delle pene*, 1764, ("Suç ve Ceza Üzerine"); *Elementi di economia pubblica*, 1804, ("Kamu İktisadının Öğeleri").

• **KAYNAKLAR:** C. Phillipson, *Three Criminal Law Reformers: Beccaria, Bentham, Romilly*, 1923; M. Maestrotto, *Voltaire and Beccaria as Reformers of Criminal Law*, 1942.

BECHER, Erich (1882-1929)

Alman filozof. Tanrıbilim sorunlarına doğa bilimlerinin verilerinden kaynaklanan bir çözüm getirmeye çalışmıştır.

Reinshagen'de doğdu. Münih'te öldü. Münih Üniversitesi'nde felsefe profesörlüğü yaptı. Temelde Dirimselcilik öğretisini benimseyen Becher, Stohl, Reinke ve Bichot ile birlikte bu öğretiyi en yetkin yapısına kavuşturdu.

Doğabilim bulgularını tanrıbilim açısından yorumlamaya, böylelikle de dinle bilimi bağdaştırmaya çalıştı. Ona göre bilim sınırlı olduğu için doğanın gizlerini çözemez.

Eğer olaylarında ve insan varlığının en ilkel başlangıcından en yüksek kültür aşamasına dek birey-

**Ceza
hukukunda
reform
önerileri**

üstü bir tinsel varlığın etkisini ve gelişimini araştırdı. Yaşamın kendine özgü böyle bir dirim ilkesinden doğduğunu savunan öğretisine Becher Psikovitalizm (Ruhbilimsel Dirimselcilik) adını verdi. Almanya'da Becher ve onu izleyenlerce ortaya konan ve tanrıbilimle doğa bilimlerini bağdaştıran tutuma "Alman eleştirel gerçekçiliği" adı verilir.

Onun bilim sistemi, nesnelere yönelik bilim, yöntem ve temeller gibi bölümlere ayrılır. Bilimleri ayrıca kuramsal ve gerçek bilimler diye de sınıflandırır.

Öte yandan doğal ve tinsel bilimler diye iki ayrı bilim kategorisi öne sürdü. Doğal bilimler psikolojiyi tinsel bilimler kültür konularını içerir. Bunların hepsi kuramsal ve gerçek bilimler içinde toplanır.

Becher de Bertalanffy ve Reinke gibi, eski dirimselciliğin dirim ilkesi kavramı yerine, idealist ve bilim dışı yapıda yeni kavramlar koydu. Doğabilimsel bulguları tanrıbilim açısından yorumlayarak Psikovitalizm öğretisini benimsedi.

• **YAPITLAR (başlıca):** *Gehirn und Seele*, 1911, ("Beyin ve Ruh"); *Geisteswissenschaften und Naturwissenschaften*, 1921, ("Tinsel Bilimler ve Doğa Bilimleri"); *Einführung in die Philosophie*, 1926, ("Felsefeye Giriş").

• **KAYNAKLAR:** K. Huber, *Erich Bechers Philosophie*, 1931.

• **BAKINIZ:** BARTHEZ.

BECHER, Johann Joachim (1635-1682)

Alman kimyacı ve iktisatçı. Flojiston kuramının öncülerindendir.

6 Mayıs 1635'te Speyer kentinde (bugün FAC'de) doğdu. Ekim 1682'de Londra'da öldü. Otuz Yıl Savaşları'ndan sonra yoksul düşmüş Lutherci bir papazın oğluydu. Bir yandan ailesini geçindirmek için çalışırken, bir yandan da öğrenimini sürdürdü. 1666'da Mainz Üniversitesi'nde tıp profesörü oldu.

Bazı Alman prenslerinin yanında danışman olarak çalıştı. Bavyera prensine Güney Amerika'da koloni kurmanın ve bez ticaretini tekelleştirmenin yollarını anlattıysa da tüccarların gösterdiği tepki nedeniyle Viyana'ya kaçmak zorunda kaldı. Avusturya Kralı I. Leopold'un iktisadi danışmanı oldu. Bu dönemde iktisadi ve siyasi konular üzerine birçok yazı yazdı. Hem doğrudan, hem dolaylı olarak hükümetin güncel iktisadi politikasını etkiledi. Becher'in önerisiyle hükümet maliye ve iktisat politikasını merkezileştiren Avusturya Ticaret Kollogyumu'nu kurdu.

Siyasi görüş olarak mutlak monarşiden yana olan Becher, iktisadi alanda Merkantilizm'in Almanya'daki yansıması olan Kameralizm'in savunucularındandı. Her alanda devletin birincil görev üstlenmesi gerektiğini düşünen Becher, din, ahlak, eğitim, içişleri ve vatandaşların korunması konularını düzenleyecek beş devlet kuruluşu önerdi. Becher'e göre ülkenin gücünü belirleyici etmen, verili iktisadi koşullarla nüfus arasındaki ilişkiydi ve iktisadi olayları bu ilişkiyle

açıklıyordu. Her türlü tekeli ekonominin baş düşmanı olarak görüyordu ve tekeller nedeniyle ortaya çıkan fiyat dalgalanmalarının üretim, tüketim ve nüfus artışını olumsuz etkilediğini söylüyordu. Hükümet her an kullanıma sunulabilmek üzere temel tüketim mallarını hazır tutmalıydı. Bunun yapılabilmesi için devlet tarafından fabrikalar, satış yerleri ve bankalar kurulmalı, sağlam bir para sistemi olmalıydı.

Üretimi özendirmek ve yerli malların kullanımını artırmak için gümrük duvarları konması, dış ticaretin devlet denetiminde imtiyazlı şirketler aracılığıyla yapılması, paranın ülke içinde kalması için tüm önlemlerin alınması gerektiğini savundu. Vergiler iktisadi kalkınmayı engellememeli, düzenli ve kesin olmalı, gelir dağılımını bozucu etki yaratmamalıydı.

Becher I. Leopold'un iktisadi danışmanı olarak çalıştığı dönemde Avusturya'nın Hollanda ile ticaretini kolaylaştırmak amacıyla Ren-Tuna kanalı yapımını önerdi. Tuna'nın kumlarını altına çevirme projesi başarısızlıkla sonuçlanınca, 1678'de Hollanda'da Haarlem'e 1680'de de İngiltere'ye kaçtı. Burada iki yıl boyunca İskoçya ve Cornwall madenlerinde incelemeler yaptı.

Kimyacı olarak Becher'in en önemli çalışması minerallerin yapısını ve özelliklerini incelediği *Physica Subterranea* ("Yeraltı Fiziği") adlı yapıtıdır. Bu yapıtında bütün minerallerin terra pinguis (yanıcı madde), terra mercurialis (madensel madde) ve terra lapida (toprak madde) diye sınıflandırdığı başlıca üç tür maddeden oluştuğunu savunan Becher, yaklaşık yarım yüzyıl sonra öğrencisi Stahl'ın geliştireceği flojiston kuramına öncülük etmiştir. Becher bütün yanıcı maddelerin bileşiminde, yanma sırasında kaybolan terra pinguis bulunduğunu öne sürmüştür. Stahl'ın flojiston adını verdiği ağırlıksız madde de, Becher'in terra pinguis'i gibi yanıcı maddelerin yapısında bulunan ve yanma sırasında uçup giden aynı türden bir maddedir.

Özellikle 18. yy'ın ikinci yarısında önem kazanan bu kuram, Lavoisier ile birlikte geçerliliğini yitirdi.

• **YAPITLAR (başlıca):** *Moral Discurs*, 1669, ("Ahlak Üzerine Söyleşi"); *Physica Subterranea*, 1669, ("Yeraltı Fiziği"); *Narrische Weisheit und weise Narrheit*, 1680, ("Deliliğin Bilgeligi ve Bilgeliliğin Deliliği"); *Theses Chymicae*, 1682, ("Kimya Tezleri"); *Politischer Discurs von den eigentlichen Ursachen des Auf-und Abnehmens der Städte, Lander und Republicken, in specie wie ein Land volkreich und nahrhaft zu machen*, (ö.s.), 1688, ("Kentlerin, Ülkelerin ve Cumhuriyetlerin Gerçek Büyüme ve Küçülme Nedenleri. Özellikle Bir Ülkenin Nüfusunu ve Refahını Artırmanın Çareleri Üzerine Siyasi Söyleşi").

• **KAYNAKLAR:** H. Apfelstedt, *Staat und Gesellschaft in J.J. Bechers politischen Discursen*, 1927; E. Kander "Johann Joachim Becher als Wirtschafts- und Sozialpolitiker", *Schmollers Jahrbuch*, XLVIII (811-841), 1924.

• **BAKINIZ:** LAVOISIER, G.E. STAHL.

BECK, Jacob Sigismund (1761-1840)

Alman düşünür. Kant'ı yeni bir görüşle yorumlayarak anlatmaya çalışmıştır.

Marinenburg'da doğdu, Rostock'ta öldü. O sıra Kant ve Krause'nin öğretim üyesi olarak bulundukları Königsberg'de matematik ve felsefe okudu. Okulu bitirdikten birkaç yıl sonra, Halle Gymnasium'unda ders vermeye başladı. 1796'da Halle Üniversitesi'nde ordinaryüs profesör oldu. 1799'da Rostock'a metafizik profesörü olarak çağrıldı ve yaşamının sonuna dek orada kaldı.

Beck, Reinhold, Maimon, Schulze gibi düşünürlerle birlikte Kant'ı gereği gibi anlamaya ve anlatmaya çalışmıştır.

Kant'ın felsefe sisteminde "kendindeki nesne" ilkesiyle ilgili sonuçlar üzerinde durdu. Ona göre *Salt Usun Eleştirisi*'nin yanlış ve dogmacı yorumlarından sakınmalıdır. Kant'ın bu başyapıtının yorumu zorunlu olarak idealist yönde olmalıdır. Çünkü "kendindeki nesne" ilkesi yadsınamazsa, söz konusu yapıt kendi içinde çelişkiye düşecektir. Beck için anlıktan bağımsız bir "kendindeki nesne"nin işe yarar hiçbir işlevi olamaz. Duyularımızı etkilediği söylenenler de temelde görüngüsel (*phenomenal*) olmalıdır. Bilinemeyen bir "kendindeki nesne"nin yine gözlemlenemeyen bir "kendiliğindeki ben" üzerindeki etkileri biçimindeki bir Kant yorumu sakattır. Doğru yorum daha deneysel olmalı, bir "iç duyu" olarak anlaşılacak "ben"i, görüngüsel uzay içindeki görüngüsel cisimlerin etkilemesi ilkesine uymalıdır. Beck'e göre hem böyle bir cisim hem de böyle bir "ben" anlığın ürettiği nesnelerdir. Duyu girdilerinin kendi niteliklerine bakarak bunların nesnel kökenlerden geldiklerini söylemeye olanak yoktur. Şu halde, alğının bir nesnel varlığın anlığı etkileyişi olarak değerlendirilişine de bir dayanak bulunabilmiş değildir. Tam tersine, algı içeriği, nesnellik niteliğini ancak anlık kategorilerinin kendisine uygulanmasından sonra kazanabilmektedir. Dış dünyadaki nesnel nesneler düşüncemizin temelindeki sezgi de bundan kaynaklanır.

Beck'in görüşü her ne kadar Fichte'ninkine yakınlık gösteriyorsa da, nesneyi yaratanın anlık olduğunu savunmak durumunda değildir. Bilginin temelini oluşturan "veri"nin önemini upkı Kant gibi, o da vurgular. Yapmak istediği, Kant'ın bilgi kuramındaki ikiciliği birleştirmektir. Ona göre anlık nesneyi kurar ve üretir, ancak nesneyi yarattığı söylenemez. Böyle bir kurama ve üretim için malzeme olarak "veri" zorunludur.

Din felsefesinde Tanrı ve ölmekle ilgili ahlak inancının iyi insanlarda görülen bir düşünme durumu olduğunu söyledi. Tanrı vicdanın yarattığı bir varlıktır. Dindarca davranış ise vicdanın sesine uymaktır.

Beck idealist felsefenin üzerinde önemle durduğu kavramlara yeni bir yorum getirdi. Ona göre uzay,

zaman ve algı yeteneğimizin düzenleyici ilkeleri (kategorileri) düşünme yeteneğinin ilkel tasarımlarıdır, bunlar birer gerçek varlık değildir. Nicelik kategorisi özdeş türlerin birbirini izlemesi sonucu oluşan bir birleşmenin ürünüdür, bir birleşimdir. İçinde bir düşünme ögesi bulunmayan, kendiliğinden bir birleşim olan uzay da sezgi niteliğindedir. Bizdeki uzay tasarımı, uzayın kendisi değil, "uzay kavramı"dır. Bu kavram ya kendiliğinden oluşmuş ya da sezgi ile elde edilmiştir. Kişi kendinde bulunan bir kavramı yaratamaz, yalnız algılar. Bir çizgi kavramını algılayan kişi onun yaratıcısı değildir. Kişi çizgiyi çizdiğinde, onu "kendiliğinden bir birleşim"le ortaya çıkarır, görünüş alanına getirir.

Nesnelerin kökeniyle, özülle, birleşimiyle ilgili tanımlar ilkel tasarımların sonucudur. Ote yandan kavranılamayan "noumenon", şu kendindeki nesne (ding an sich) öznel bir tasarım ürünü olmaktan öteye geçemez. Bu "noumenon"un bizi etkilemesi sonucu tasarımlarımız için gerekli olan gereç oluşmuştur. Nitekim felsefenin üzerinde durduğu ahlak özgürlüğü bir kavram değil, özgün bir edimdir, yaşanan bir olgudur. Bu nedenle gerçektir.

Felsefe sorunlarına getirdiği yeni yorumlarla büyük ilgi uyandıran Beck'e bir mektup yazan Kant, "Kritik"teki en koyu düşüncenin ne olduğunu bulduğundan dolayı onu övdü. Onun önerdiği açıklama yöntemlerinden yararlanarak metafizikle ilgili bir yazı yazacağını bildirdi. Kant'ın *Opus Postumum*'u Beck'in etkisinin boyutunu gösterir. Beck kendinden sonra Kant felsefesinin yorumuna dayanan ve "Kantçılık" adıyla gelişen akımın öncüsüdür.

• **YAPITLAR** (başlıca): *Erläuternder Auszug aus Kant's kritischen Schriften*, 1793, ("Kant'ın Eleştirel Yazılarında Çıkan Aydınlatıcı Özet"); *Grundriss der Kritischen Philosophie*, 1796, ("Eleştirel Felsefenin Temeli"); *Kommentar über Kant's Metaphysik der Sitten*, 1798, ("Kant'ta Törelere Metafiziği Konusunda Görüşler"); *Lehrbuch der Logik*, 1820, ("Mantık El Kitabı"); *Lehrbuch des Naturrechts*, 1820, ("Doğa Hukukun El Kitabı").

• **KAYNAKLAR**: W.J. Potschel, *Beck und Kant*, 1910. G. Durante, *Gli Epigoni di Kant*, 1943.

• **BAKINIZ**: KANT, REINHOLD.

BECK, Ludwig (1880-1944)

Alman komutan ve siyaset adamı. 1944'te Hitler'e karşı girişilen başarısız darbenin önderlerindendir.

29 Haziran 1880'de, Rhine Irmağı üzerindeki Biebrich kasabasında doğdu. 1898'de Alman ordusuna katan Beck, 1913'te kurmay yüzbaşı oldu. I. Dünya Savaşı sırasında Batı cephesinde çeşitli görevler aldı, Marne ve Verdun çarpışmalarında bulundu. Savaş bittiginde binbaşılığa yükseldi.

1933'te Versailles anlaşması ile yasaklanan Genelkurmay Dairesi'nin yerine kurulmuş olan Birlikler Dairesi başkanlığına getirildi. 1935'te Genelkurmay

başkanı oldu. Genelkurmay başkanlığı sırasında Hitler'in silahlanma politikasının uygulayıcılarından biri oldu. Ancak 1935'ten başlayarak Hitler'in Çekoslovakya'yı istila planına sürekli olarak karşı çıktı. 1938'de istila planının uygulamaya konulacağı kesinleşince bütün Genelkurmay'ın istifa ederek bu siyaseti protesto etmesini sağlamaya çalıştı, başaramayınca da 1938 Ağustosunda tek başına istifa etti.

Bundan sonra askeri teori üzerine denemeler yazan Beck, bir süre sonra muhafazakâr siyaset adamı Carl Goerdeler ile birlikte Hitler'e karşı muhalefete başladı. Savaş yıllarında Naziler'e karşı pasif bir direnişin örgütlenmesi ve Naziler devrildikten sonra oluşacak bir hükümetin hazırlanması için çalıştı. Bu dönemde Beck, muhafazakâr muhalefet tarafından geleceğin devlet başkanı olarak değerlendiriliyordu. Beck ve yandaşları 1940'ların başlarında Hitler'e karşı suikast girişimlerinde bulundularsa da başaramadılar. En sonunda 20 Temmuz 1944'de bir hükümet darbesi düzenlediler. Ancak bu darbe girişiminin başarısızlığa uğraması üzerine Beck aynı gün intihar etti.

• BAKINIZ: HITLER.

BECKENBAUER, Franz (1945)

Alman (FAC) futbolcu. Futbol dünyasında "İmparator" adıyla tanınmıştır.

11 Eylül 1945'te Münih'te doğdu. Bayern München'in küçük takımlarında yetişti. Libero ve ortasaha oyuncusu olarak kendini gösterdi. Bayern München takımında başarı gösterdi ve dünyanın en iyi futbolcularından biri olarak tanındı. 1966 ve 1968 yıllarında F. Almanya'da, 1976 yılında Avrupa'da "Yılın Futbolcusu" seçildi. Bayern München takımında 4 kez lig, 4 kez kupa şampiyonluğunu kazanan kadrolarda yer aldı. Alman milli takımında 1 Avrupa Şampiyonluğu (1972), 1 Dünya Kupası Şampiyonluğu (1974), Bayern München takımında 1 Avrupa Kupa Galipleri Kupası (1969), 3 Avrupa Şampiyon Kulüpler Kupası (1974, 1975 ve 1976) kazanan kadrolarda oynadı. Bayern München takımında 19 yıl aralıksız olarak yer alırken, 103 defa da F. Almanya milli takımının formasını giydi ve 50 maçta arka arkaya kaptanlık yaptı. Futbol dünyasında "Kaiser" (İmparator) unvanını aldı. 1977'de ABD'nin ünlü New York Cosmos kulübüne transfer oldu. İki yıl boyunca Kuzey Amerika Ligi şampiyonu olan bu takımda oynadı. 1980'de F. Almanya'ya döndü ve Hamburger SV kulübünde futbol yaşamını noktaladı.

BECKER, Jacques (1906-1960)

Fransız film yönetmeni. Gerçekçi bir bakış ve insancıl bir yorumla çektiği yeraltı dünyası filmleri ve güldürüleleriyle tanınmıştır.

15 Eylül 1906'da Paris'te doğdu. 1932'den itibaren Jean Renoir'ın asistanı olarak çalıştı. On yıl kadar süren bir asistanlık döneminden sonra 1942'de gerçekleştirdiği ilk kişisel filmi *L'Or du Cristobal* ("Cristobal'in Altını") savaşın başlamasıyla yarıda kaldı. Becker ilk olarak 1943 tarihli *Goupi-Mains-Rouges* ("Eli Kanlı Goupi") adlı filmiyle büyük başarı kazandı. Renoir'ın olumlu etkisini taşıyan bu film, kırsal bölge halkının yaşamından gerçekçi bir kesit sunuyordu. Savaş sonrası yaptığı üç filmle, Becker ilgisini yeni bir sosyal ortama, Paris burjuvazisine yöneltti. Bu filmlerin en önemlisi 1951'de çektiği *Edouard et Caroline*'dir. Bu filmde kişiler arasındaki ilişkilerde çok ince bir gözlem ve güldürü dengesi sağlanır.

Becker *Casque d'or* ("Altın Hotoz") ile yeraltı dünyasına yöneldi. 1952 tarihli *Casque d'or* şürlü bir gangster filmi denemesidir. Tragedyaya ulaşan boyutları ve Serge Regianni ile Simone Signoret'nin oyunlarıyla seçkinleşen bu filmi 1954'te gene başarılı bir gangster filmi olan *Touchez pas au Grisbi* ("Grisbi'ye Dokunmayın"), 1955'te ise *Rififi chez les Hommes* ("Erkekler Arasında") izledi. Her iki film de gelecekteki Fransız kara filmlerini (gangster, dedektif ve korku filmleri) etkileyecek olan biratmosferyoğunluğu getiriyor, kişilerarası ilişkilere derinlik kazandırıyor. Becker özellikle ikincisinde oyuncu yönetimi konusunda büyük başarı göstererek Jean Gabin'e yeteneğini kanıtlama fırsatı sağladı.

Becker 1950'lerin ikinci yarısından sıradan iş filmleri çekmek zorunda kaldı. Bunların en iyisi 1957'de yapılan ve Modigliani'nin yaşamını anlatan *Montparnasse 19*'tür. Yönetmenin 1960'ta çektiği son filmi *Le Trou* ("Delik") ise bir başyapıttır. Hapishane yaşamını, amatör oyuncuların da katkısıyla büyük bir gerçekçilik duygusu uyandıracak biçimde anlatan Becker'in kamera kullanımı da yalın ve süslülükten uzaktı.

Jacques Becker, Fransız Yeni Dalgâ yönetmenlerini etkilemiş sinema sanatçılarından biridir.

• YAPITLAR (başlıca): *Goupi-Mains-Rouges*, 1943, ("Eli Kanlı Goupi"); *Edouard et Caroline*, 1951; *Casque d'or*, 1952, ("Altın Hotoz"); *Touchez pas au Grisbi*, 1954, ("Grisbi'ye Dokunmayın"); *Rififi chez les hommes*, 1955, ("Erkekler Arasında"); *Montparnasse 19*, 1957; *Le Trou*, 1960, ("Delik").

BECKER, Johann Philipp (1809-1886)

Alman siyaset adamı. I.Enternasyonal'in kurucularındandır.

19 Mart 1809'da Frankenthal'de doğdu. 7 Aralık 1886'da Cenevre'de öldü.

Eğitimini yarıda bırakarak zanaatle uğraştı. Viyana kongresinden sonra Alman konfederasyonuna bağlı ülkelerde monarşi yönetimine dönmüştü ve liberal eylemlere karşı sert önlemler alınıyordu. Bu dönemde siyasetle ilgilenmeye başlayan Becker, demokrasi yanlısı bir yeraltı örgütü kurarak yoğun bir propaganda girişti. 1831'de Ph. J.Siebenpfeiffer ile ilişki kurdu ve onun çıkarttığı *Westboten* adlı derginin muhabirliğini yaptı. 1832'de Hambach Şenliği'nde yaptığı bir konuşmada halkın silahlanmasını savundu. Gizli örgütler içinde yoğun bir siyasi propaganda yürüttü. Tutukluların serbest bırakılması için çalıştı. Birçok kez polis ve mahkeme tarafından takibata uğradı. 1838'de ülkesinden ayrılmak zorunda kalarak İsviçre'ye gitti ve birçok devrimcinin bulunduğu Biel kentine yerleşti. 1848-1849 devriminde, oluşturduğu gönüllü birlikleriyle halk ayaklanmalarını destekledi. Özellikle Baden ve Sicilya devrimci yönetimlerine yardım sağladı.

1849'da üç ay kadar çıkabilen cumhuriyetçi *Evolution* (önce *Revolution*) adlı dergiyi yayımladı. 1850'lerde Cenevre'ye yerleşti. Birçok işte çalıştıktan sonra 1860'da yeniden yoğun olarak siyasetle uğraşmaya başladı. Gelişen işçi hareketiyle bağlantı kurdu. 1849'dan beri Friedrich Engels ile ilişki içindeydi. 1860'da Karl Marx'la tanıştı.

1864'te Londra'da I.Enternasyonal'in kurucuları arasında yer aldı. Cenevre'de örgütün ilk şubesini kurdu ve 1867'den sonra Cenevre'de, I. Enternasyonal'in Alman Dili Grubu Merkez Komitesini yönetti. 1866-1871 arasında I.Enternasyonal'in yayın organı *Der Vorbote* adlı dergiyi çıkarttı.

Bakunin'le birlikte Sosyalist Demokrasi Birliği'nin (Allianz der Sozialistischen Demokratie) kurucularından oldu. Sosyalist Demokrasi Birliği'nin savunduğu görüşler nedeniyle, Enternasyonal içinde çıkan tartışmalarda Marx'ın yanında yer aldı.

I. Enternasyonal'in dağılması ve İsviçre'de Sosyal Demokrat Parti'nin kurulmasıyla Becker'inyönettiği Alman Dili Grubu dağılınca, İsviçre'nin Fransızca konuşulan bölgesinde İsviçre İşçi Partisi'nin (Parti des Travailleurs Suisses) kurulmasına katkıda bulundu. 1877-1881 arasında partinin yayın organı *Le Precurseur*'ü çıkarttı.

- **YAPITLAR:** *Geschichte der süddeutschen Mai-Revolution* (Esselen ile), 1849, ("Güney Almanya Mayıs-Devrimi Tarihi"); *Wie und wann?* 1862, ("Nasıl ve Ne Zaman?"); *Polen, die Diplomatie und die Revolution*, 1863, ("Polonya, Diplomasi ve Devrim"); *Die Internationale Arbeiter-Assoziation und die Arbeitsstellung in Genf*, 1868, ("Uluslararası İşçi Derneği ve Cenevre'de Çalışma Durumu").

- **BAKINIZ:** BAKUNIN.

BECKER, Oscar (1889-1964)

Alman düşünür. Fenomenoloji akımının izleyicisi olarak Varoluşçuluk'a yeni bir yorum getirmiştir.

Leipzig'de doğdu, Bonn'da öldü. Ortaöğrenimi doğduğu ilde, yükseköğrenimini Leipzig ve Bonn üniversitelerinde bitirdi. Matematik ve felsefe okudu. Önce fenomenoloji, sonra varoluşçuluk öğretilerini inceledi. 1931'de Bonn Üniversitesi'nde felsefe profesörü oldu. Husserl'in geliştirdiği fenomenolojiyi (görüngübilim) benimseyen Becker, varoluşçu felsefeye bu akımın yöntemini uyguladı. Bu konudan yola çıkarak "matematik ontolojisi" denebilen bir kuram geliştirdi.

Becker Varoluşçuluk'un kurucularından Heidegger'in metafizik sorunların çözümünde kullandığı yöntemi matematiğe uyarlayarak matematiksel nesnenin zamanlı ve sonlu olduğu görüşünü savundu. Matematiğe dayalı bir bilim felsefesinin kurulması için çalıştı.

Scheler'den ayrı olarak duygusal girginliği evrenin temeli sayan Becker'in ontolojisi öznelcilik ile tinselcilik arasında yer alır. Ona göre varlık (ontos) belli bir alanda varolan değil, evrenin bütününde bulunandır. Bu nedenle tinsel olan da özdeksel olan gibi vardır. Ayrıca, tarihsel olmayanın alanında, bir para-existans'ın (yan-varlık) da bulunduğunu düşünmek gerekir.

- **YAPITLAR (başlıca):** *Phaenomen*, 1892, ("Görüngü"); *Von der Hinfälligkeit des Schönen und der Abenteuerlichkeit des Künstlers*, 1929, ("Sanatçı Serüvenciliğinin ve Güzelin Geçersizliği Üstüne"); *Transzendenz und Para-Transzendenz*, 1937, ("Aşkın ve Aşkınlıkla Bağlantılı Olan"); *Para-existenz*, 1943, ("Yan-Varlık"); *Geschichte der Mathematik*, 1951, ("Matematik Tarihi"); *Einführung in die Logistik*, 1951, ("Lojistiğe Giriş"); *Das Mathematische Denken der Antike*, 1957, ("Antik Matematiksel Düşünce"); *Größe und Grenze der Mathematischen Denkweise*, 1959, ("Matematik Düşünce Biçiminin Kapsamı ve Sınırları"); *Dasein und Dawesen*, 1963, ("Varlık ve Varlığın Yapısı"); *Mathematische-Existenz*, (ö.s.), 1973, ("Matematiksel Varoluş").

BECKETT, Samuel (1906)

İrlandalı oyun yazarı, romancı, şair ve eleştirmen. Oyunları ile Uyumsuzluk tiyatrosunun en ilginç temsilcisi olarak ün yapmıştır.

13 Nisan 1906'da Dublin yakınlarında Foxrock'ta doğdu. Annesi ve babası, Mary ve William Beckett, İrlanda'nın Protestan orta tabakasından gelen insanlardı. Beckett öğrenimine 1912'de Dublin'de Earsfort House School'da başladı. 1920'de Enniskillen'de Portora Royal School'a gitti. 1923'te Dublin'de Trinity College'a girerek Fransız ve İtalyan Dilleri ve

Fransız Kanserülatu yazarı

Edebiyatları Bölümü'nde okudu. Öğrenciliğinde Dante ile ilgilenen Beckett, yaz tatillerinde Fransa ve İtalya'ya giderek bu ülkelerin edebiyatlarına duyduğu ilgiyi pekiştirdi. Aralık 1927'de yükseköğrenimini tamamladıktan sonra 1928 başlarında kısa bir süre Belfast'ta Fransızca öğretmenliği yaptı ve aynı yılın ekim ayında Paris'te Ecole Normale Supérieure'de İngilizce okutmanı olarak çalışmaya başladı.

Paris'te yazarlık yaşamını büyük ölçüde etkileyecek olan James Joyce ile tanışarak onun dost çevresine girdi. Joyce'un daha sonra *Finnegan's Wake* adıyla yayımlanacak olan güç anlaşılır romanının bir bölümünün Fransızca'ya çevrilmesine yardım etti. Aynı dönemde Joyce'un bu son çalışmasını tanıtmak için yazılan incelemelerden birincisi Beckett'in imzasını ve "Our Exagmination Round his Factification for Incamination of Work in Progress" başlığını taşıyordu.

1930'da basılan *Whoroscope* adlı doksan sekiz dize ve on yedi dipnottan oluşan şiiri yayımlanan ilk yapıtıydı. Aynı yılın eylül ayında Dublin'e dönerek Trinity College'da Fransızca asistanı oldu. Descartes'in felsefesi ile ilgili olarak yazdığı tezle Aralık 1931'de master derecesi aldı ve asistanlık görevinden ayrılarak bütün zamanını yazarlığa adamaya karar verdi. 1932'de yeniden Avrupa'ya giden Beckett 1933-1937 arasında Londra'da yaşadı, sık sık Almanya ve Fransa'da yolculuklar yaptı. Bu dönemde yazdığı öykülerden oluşan *More Pricks Than Kicks* 1934'te, *Murphy* adlı romanı ise 1938'de Londra'da yayımlandı. 1937'de Paris'e yerleşti. II. Dünya Savaşı çıktığı zaman, tatil için gitmiş olduğu İrlanda'dan Fransa'ya dönerek Fransız direniş hareketine katıldı. Naziler tarafından arandığı için Fransa'nın güneyine kaçtı, iki yıl Vauluse'de kaldı. Gündüzleri tarım işçiliği yaptı, geceleri ise *Watt* adlı romanını yazdı.

Savaş sona erince kısa bir süre İrlanda'da kaldıktan sonra İrlanda Kızıl Haç grubuna katılarak Fransa'ya döndü ve yeniden Paris'e yerleşti. Bundan sonra yapıtlarını yalnız Fransızca olarak yazmaya başladı ve 1946-1950 arasında *Molloy*, *Malone meurt* ("Malone Ölüyor") ve *L'Innomable* ("Adlandırılmayan") adlı roman üçlemesini tamamladı. Daha önce *Murphy*'yi Fransızca'ya çevirmiş olan Beckett, bu romanlarını da

İngilizce'ye kendisi çevirdi. Gene bu dönemde yazdığı oyunlardan *Eleutheria* hiç yayımlanmadı ve oynanmadı. *En attendant Godot* (Godot'yu Beklerken) ise 5 Ocak 1953'te Paris'te Théâtre de Babylone'daki ilk temsili ile bir tiyatro olayı yarattı ve kısa zamanda birçok dile de çevrilerek Beckett'in uluslararası bir üne kavuşmasını sağladı. Bu oyunu *Fin de partie* (Sonu), *All That Fall*, *Krapp's Last Tape* (Son Band), *Embers* (Küller), *Happy Days* (Mutlu Günler), *Play* (Oyun) vb. gibi sahne ve radyo için yazılmış oyunlar izledi. Beckett 1964'te Buster Keaton için yazdığı *Film* adlı senaryonun çekiminde bulunmak üzere New York'a gitti ve 1966'dan başlayarak oyunlarından birçoğunu dünyanın çeşitli ülkelerinde kendisi sahneledi. 1970'te Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldı. Halen, 1938'de tanışıp daha sonra evlendiği piyanist Suzanne Dumesnil ile birlikte Paris'te oturmaktadır.

Yazarlık yaşamına şiirle giren Beckett daha ilk yapıtlarında deneyci bir yaklaşım ile kara güldürü havasını uzlaştırarak insanın tanırsız bir evrende kimliğini arayışını anlatmaya çalışmıştır. Bu kimlik arayışı, en aza indirgenmiş kişiler ve dekor içinde insanlığın durumunu yansıtan daha sonraki yapıtlarının da içeriğini oluşturmuştur. İlk oyunu *Godot'yu Beklerken* her oynandığı yerde uzun tartışmalara yol açmış, düşünsel içeriğinin yoğunluğu ve anlatımının soytarı geleneğine yakınlığı yüzünden Pascal'ın *Düşünceler*'inin Fratellini palyaçoları tarafından bir müzikhol gösterisi biçiminde sergilenmesi olarak tanımlanmıştır. Beckett'in oyun kişileri kendilerini, anlayamadıkları bir konumda, ağlamakla gülmek arası bir durumda bulurlar. Bu kara güldürü havası Beckett'in oyunlarında olduğu kadar romanlarında da rastlanan yoğun umutsuzluğun ve karamsarlığın dengelenmesini sağlar ve ortaya ilginç bir acıklı güldürü türü çıkarır. Olayların geçtiği çevrenin çarpıcı yalınlığı da, ele alınan kişilerin kimliklerini yitirmekten duydukları acıyı, bir türlü kurtulamadıkları o belirsiz suçluluk ve umutsuzluk duygusunu ayrıca pekiştirir.

Godot'yu Beklerken'de iki aylık sirk palyaçosu çıplak bir sahnede, yapraksız bir ağacın altında, kim olduğunu bilmedikleri Godot adlı birini beklemektedirler. Oyun kişileri listesinde adları Vladimir ve Estragon olarak belirtilen bu iki arkadaş birbirlerini Didi ve Gogo diye çağırırlar. Birinci bölümün sonunda Godot'nun gelmeyeceğini bildiren haberci çocuk ise Vladimir'e "Monsieur Albert" diye hitap eder. Oyun boyunca bu iki kişinin beklemekten başka yapacak bir işleri yoktur. Zamanı geçirmek için türlü yollara başvururlar: Bir yandan geçmişlerini hatırlamaya çalışırlarken, bir yandan da Godot konusundaki olasılıkları tartışır, birbirlerine fıkralar anlatırlar, *Kutsal Kitap*'tan hatırlayabildikleri sözleri söylerler, yemek yerler, su dökerler. Pozzo adlı bir adamla Lucky adlı uşağının gelmeleri, bu bekleyiş içinde onlar için önemli bir yeniliktir. Ancak efendi ile uşak arasındaki ilişkinin insanlık onurunu aşağılayan niteliği, onlarda avuntu yerine yeni bir korku ve tiksinti duygusunun belirmesine yol açar. İkinci perdede ağaçta dört beş tane yeşil yaprak açtığı görülür. Oysa Didi ile Gogo'nun bekleme güçleri azalmış, bellekleri zayıflamış, birbirlerini avutmak için söyleyebilecekleri pek az şey kalmıştır. Pozzo ile Lucky yeniden geldiklerinde Pozzo'nun gözleri kör olmuş, Lucky

Yapıtlarının özellikleri

Yazarlık yaşamı

nin ise dili tutulmuştur. Godot yeniden o gün de gelemeceğini bildirir. Didi ile Gogo kendilerini ağaca asmayı denerler, ama başarılı olamazlar. Birinci perdenin sonunda olduğu gibi gene oradan gitmek istediklerini söylerler, ama bir yere kıpırdamazlar. Bekleyiş yeniden başlayacaktır.

Beckett'in ikinci oyunu *Sonu*, birincisine göre çok daha durağandır. Sahnedeki kişiler ve olaylar daha da aza indirgenmiştir. Oturduğu tekerlekli sandalyeden kıpırdamayan Hamm ile hiçbir yere oturamayan Clov hem efendi uşak, hem de baba oğul ilişkisini simgelerler. Bu arada Hamm'ın gerçek anası ve babası olan Nell ile Nagg, oyun boyunca birer çöp tenekesinin içinde kıpırdamadan otururlar, ancak arada bir konuşmaya katılırlar. Bu oyunun kişilerinin bekledikleri bir şey de yoktur. Çünkü dünyada artık beklenecek bir şey de kalmamıştır. Clov zaman zaman Hamm'ı bırakıp gideceğini söylerse de, bunu bir türlü yapamaz. İçinde bulundukları odanın dışın-

da nelerle karşılaşacağını bilmediği için dışarı çıkmayı göze alamaz. Perde kapandığı zaman, *Godot'yu Beklerken*'deki umutsuz bekleyiş bu oyunun da bir kısır döngü biçimiyle sonuçlandığını gösterir.

Son Band'da, yaşlı bir adam otuz yıl önce banda aldığı sesini dinlemekte, zaman zaman gençliğinde söylediği sözlerdeki idealizme öfkeyle tepki göstermekte ya da gülmektedir. Bir tek kişinin yaşlılığı ve gençliği arasında geçen bu kopuk konuşmalar-dan, yaşamın anlam ve umuttan soyutlanmış bir hayvanlaşma süreci gibi tasarlandığı sonucu çıkar.

Aynı umutsuzluk ve anlamsızlık *Mutlu Günler*'in de temasıdır. Bu oyunda da hemen hemen yalnız bir kişinin konuştuğu görülür. Oyunun birinci perdesinde Winnie, beline kadar toprağa gömülü olarak güneşin altında zamanın sonsuzluğuna karşı geçmişini hatırlayıp mutlu bir yaşamı olduğunu kanıtlamaya çalışır. Gömülü olduğu tümseğin arkasına uzanmış olan kocası Willie de arada bir, tek kelimelik yorum-

Uyumsuzluk Tiyatrosu

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da ortaya çıkan, kısa bir süre sonra Amerika'da da örneklerine rastlanan bir tiyatro türüdür. Aynı zamanda, "Absurd tiyatro" ve "Saçma tiyatrosu" diye de anılır. Kökeni bir yandan soytarırlık geleneğine, bir yandan da Dadacılık, Gerçeküstçülük ve "Vahşet tiyatrosu"na uzanan bu akım, düşünsel açıdan varoluşçu görüşle ortak özellikler taşır. Albert Camus* Sisyphos Söyle-ni'nde insanlığın durumunu özetlerken, örnek olarak, tanrıların bir kayayı sırtlayıp bir dağın doruğuna taşıma cezasına çarptırıldıkları Sisyphos'u gösteriyordu. Taş doruğa varınca yeniden aşağı yuvarlanıyor, Sisyphos da taşı yeniden yüklenip doruğa çıkarıyor ve bu sonsuza değin böyle sürüp gidiyordu. Camus'ye göre, insanın içinde bulunduğu durumda gösterdiği yaşama çabası da böyle saçma bir eylemdi. Ancak Sisyphos'un, taşı her düşüşünde yeniden dağın doruğuna taşıyacak gücü kendinde bulması, onun bu saçmalığı aşma kararlılığını da içeriyordu. Bu yüzden Sisyphos'u mutlu saymak gereki-yordu.

Varoluşçu düşünce daha önce Camus ve Jean-Paul Sartre* gibi bu görüşün sözcülüğünü eden yazarların oyunlarına da esin kaynağı olmuştu. Ama bu yazarlar düşüncelerini kendi oyunlarında, yerleşmiş tiyatro kurallarından ve gerçekçi yöntemden büyük ölçüde uzaklaşmadan dile getirme yolunu seçmişlerdi. Uyumsuzluk tiyatrosunun bellibaşlı temsilcileri sayılan Eugène Ionesco*, Samuel Beckett*, Arthur Adamov*, Jean Genet* vb. yalnız içerik değil, biçim açısından da yerleşmiş tiyatro kurallarına karşı çıktılar ve yansıtmak istedikleri uyumsuzluğu bu içeriğe uyan tutarlı bir sahne diliyle işlediler. Adı geçen bu yazarlar çoğu zaman bir arada anılmakla birlikte, oyunlarını önceden belirlenmiş ortak ilke ve kurallara göre de yazmıyorlar-

dı. Aralarındaki benzerlikler daha çok tiyatro tarihçileri ve eleştirmenleri tarafından ortaya konmuştur.

Bu değerlendirmelere göre Uyumsuzluk tiyatrosu yazarları insanı, evren içinde tutkularını ve düşlerini gerçekleştiremeyen, çevresine yabancılaşmış ve her türlü iletişimden yoksun bir varlık olarak ele alırlar. İnsanlar kalabalık topluluklar halinde yaşasalar, birtakım kurumlar ve yasalar aracılığı ile aralarındaki ilişkileri düzenlemeye kalksalar bile, bütün bu çabaları boşa çıkar, sözü edilen kurumlar ve yasalar anlamsız ve boş kalıplara dönüşür. İşte bu mantıksız ve uyumsuz durumu sahnede yansıtabilmek için, oyun kişileri arasındaki konuşma ve davranışların mantıksızlığının da ötesinde, tarih dışı ve diyalektik olmayan bir oyun kurgusu yaratmak gerekir. İnsan, güvenebileceği mutlak değerleri ararken, sürekli olarak hayal kırıklığına uğradığına, her girişimi anlam ve destekten yoksun kaldığına göre, bu türdeki yapıtların olay örgüleri de çoğu zaman bir kısır döngü biçimini alır, dramatik bir eylem yerine, bekleyiş, yineleme ve söz oyunlarına dayanan bir kurgu ortaya çıkar. Bu anlamsızlığın temelinde büyük savaşların sonucu olan yıkımlar, baskı yönetimleri ve bunların yarattığı kuşku, korku ve suçluluk duygusu yatmaktadır. Bunun bilincine varan insan, o güne değin kendisine gerçek diye tanıtılan ne varsa, bunların hepsinin aldatıcı ve yanıltıcı olduğunu da anlamıştır. Bu arada ahlak değerlerinin yapaylığı ve yararsızlığı da insan yalnızlığını artırmıştır. Bu durum karşısında Uyumsuzluk tiyatrosu yazarları değişik yaklaşımlarla çağdaş insanın durumunu oyunlarında dile getirmeye çalışmışlardır.

Bunlardan Ionesco nihilist bir görüşle, insanla-

larla bu mutluluğu paylaşır. İkinci perdede Winnie boğazına kadar toprağa gömülmüştür. Belleği daha da zayıflamıştır. Dönüp bakmadığı için kocasının orada olmadığını bile anlayamaz. Ama gene de her şey yolundaymış gibi konuşmasını sürdürür. Oyunun sonuna doğru sabah giysileri içinde yeniden beliren kocasını gördüğü zaman, “Şen Dul” valsini mırılda-narak mutluluğunu dile getirir. Zamanın her şeyi hiçe indirgeyen geçişi karşısında insan belleğinin ve hayal gücünün bu direnişi, Beckett’in kara güldürü anlayışı-nın parlak bir örneğini oluşturur.

Beckett’in daha sonra yazdığı oyunlarda da çağdaş insanın giderek anlamsızlaşan yaşamını ve yabancılaşmasını çok daha özlü bir biçimde dile getirdiği görülür. Bu yalınlık ya tek bir oyuncu için yazılmış bir monologdur ya da bu türün en aşırı örneği *Breath* (Soluk) adlı yarım dakikalık oyunda olduğu gibi, sahnede ne tek bir oyuncunun göründü-ğü, ne de tek bir sözcüğün konuşulduğu, yalnızca bir

soluk alma sesinin duyulduğu bir gösteridir.

Beckett’in oyunlarındaki bu uyumsuz olaylar, onun toplumsal ve siyasal gerçeklere kayıtsız kalan bir yazar olduğu izlenimini yaratmıştır. Oysa *Catas-trophe* (“Felaket”) ve *What Where* (“Ne Nerede”) gibi son oyunlarında baskı yönetimlerine karşı kara güldürü anlayışıyla karşı çıktığı da öne sürülmüştür. Beckett oyunlarında olduğu gibi romanlarında da Kafka’nın *Dava* ve *Şato* gibi romanlarındaki anlaşılmaz bekleyiş ve arayış tedirginliğini büyük bir ustalıkla yansıtır.

Beckett, yapıtlarının genellikle güç anlaşılabilirliğine karşın insan gerçekliğini büyük bir tutarlıkla işlediği ve aynı rahatlıkla kullandığı İngilizce ile Fransızca’nın en parlak temsilcilerinden biri olduğu için, edebiyat ve tiyatro çevrelerinde büyük bir ilgiyle izlenmek-tedir.

● **YAPITLAR** (başlıca) *Oyun: En attendant Godot*, 1952, (Godot’yu Beklerken); *Fin de partie*, 1957, (Sonu);

◀ *Son yapıtları*

rin konuşma ve davranışlarından hiçbir anlam çıkarılamayacağı, yaşama biçimlerinde tutarlı hiçbir dünya görüşünün izine rastlanamayacağı saçma bir dünyayı yansıtan oyunlar yazmıştır. Beckett ise, insanın içinde bulunduğu evrensel kargaşayı yansıtan uyumsuzluğu oyunlarının yapısal ilkesi olarak benimsemiş, insanlar ara-sındaki iletişimsizliği dilin yozlaşması olarak yorumlamıştır. Dürrenmatt*, Frisch* ve Grass* gibi bir başka grup oyun yazarı ise, gerçekçilik-ten büsbütün uzaklaşmadan, | oyunlarında uyumsuzluk öğelerine çağdaş yaşamın aksayan yanlarını taşlamak amacıyla yer vermişlerdir. Bu üç yaklaşımda da tiyatronun gerçeğe ayna tutma görevini bir yana bıraktığı, bunun yerine gerçek diye yerleşmiş kavramların saçmalığını sergileyerek bu kalıpları parçaladığı görülür. Bu nedenle Uyumsuzluk tiyatrosu bir karşı-tiyatro, oyun kişileri de karşı-kabramanlar olarak ta-nımlanır. Bu tür oyunlarda gerçeğin mantığa aykırılığı sergilenirken, insanın acıklı ve gülünç yanlarının birbirinden ayrılmazlığı da gösterir. Böylece “acıklı güldürü” türü, grotesk öğele-re ve karikatüre ağırlık veren bir güncellik kazanır. Abartmanın ağır bastığı böyle bir sahne dili Artaud’nun* Vahşet tiyatrosundaki somut görüntü diline de benzerlik gösterir. Yalnız konuşmaların ve jestlerin değil, oyun alanındaki bütün öğelerin bileşimiyle ortaya çıkan bu dil, beklenmedik görünüşleri ve gelişmeleriyle seyirci için irkiltici bir nitelik de taşıyabilir.

Bu türdeki oyunlarda olayların gelişmesine, ruhsal çözümlemelere yer verilmediği için, oyun tümüyle, başlangıcındaki durumun uzatılmış ya da yoğunlaştırılmış bir serimi olarak biçimlenir. Konu olarak yaşamın anlamsızlığını, olayların ve kişiler arasındaki ilişkilerin uyumsuzluğunu işleyen bu yazarlar, söz konusu anlamsızlığı ve uyumsuzluğu gene de ele alınan malzemeye en uygun bir biçimde vermek zorundadırlar. Bu amaçla Uyumsuzluk tiyatrosu yazarları, kendi

inde tutarlı olan ve anlatım zenginliğini yarattıkları imgelerin inandırıcılığı ile sağla-dıkları bir sahne dili kullanırlar. Bu türün ilk örneği sayılan *La Cantatrice chavve*’de (Kel Sarkıcı) Ionesco, doğalcı burjuva tiyatrosunun bir parodisini yapmıştır. Mr. ve Mrs. Smith ile Mr. ve Mrs. Martin adındaki oyun kişileri oyun boyunca İngilizce öğreten kitaplardaki basit cümlelerle konuşur, basmakalıp sözleri tekrarl-ar, büyük bir içtenlikle kelime oyunları yaparl-ar. Bütün bu konuşmaların tam bir ağırbaşlılık içinde geçmesi, oyunun gülünçle acıklıyı etkili bir biçimde uzlaştırmasını sağlar. Bu oyunun hangi amaca hizmet ettiğinin anlaşılmadığı eleştirisine karşı, Ionesco şu sözlerle karşı çıkmıştır: “Eğer bu oyun herhangi bir şeyin eleştiri-si ise, bu bütün toplumların, dilin, basmakalıp sözlerin eleştirisi; insan davranışlarının, dolayısıyla da tiyatronun bir parodisidir... İnsan trajik değilse, gülünç ve acıklıdır, onun bu saçma durumunu açıklayarak bir çeşit trajedi de yaratılabilir.”

Beckett bu türün klasikleşmiş bir örneği olan *En attendant Godot* (Godot’yu Beklerken) adlı oyununda insanın denetleyemediği boş, kısır bir dünya görüntüsü içinde iki aylak sirk palyaço-sunu durmadan konuşturur. Ancak Beckett’in Ionesco’dan ayrılan yanı, bu konuşmaların çağ-rışım zenginliğidir. İlk duyuşta saçma-sapan gelen bu sözlerin Kutsal Kitap’a, ünlü yazarların yapıtlarına göndermelerle dolu oldu-ğu da dikkatli bir seyircinin gözünden kaçmaz. Bu da acıklı ile gülüncü ustaca yan yana getirmenin başka bir yöntemidir.

Ionesco ve Beckett’ten sonra Fransa’da Adamov, Genet, Arrabal*; İngiltere’de Simpson* ve Pinter*; Amerika’da Albee* ve Kopit*; İsviçre ve Almanya’da Dürrenmatt, Frisch ve Grass gibi yazarlar “Uyumsuzluk tiyatrosu”nun değişik örneklerini vermişlerdir. Türkiye’de ise Aziz Nesin*, Oğuz Atay* ve Sevim Burak* bazı oyunları bu türün temsilcileri sayılabilirler.

Krapp's Last Tape, 1959, (Son Band); *Embers*, 1959, (Küller); *Happy Days*, 1962, (Mutlu Günler); *Play*, 1962, (Oyun); *Breathe and Other Short Plays*, 1972, ("Soluk ve Başka Kısa Oyunlar"); *Not I*, 1973, ("Ben Değil"); *Ghost Trio*, 1977, ("Hayalet Üçlüsü"); *Compagnie*, 1980; *Footfalls*, 1980, ("Ayak Sesleri"); *A Piece of Monologue*, 1980, ("Bir Monolog Parçası"); *Ohio Impromptu*, 1981, ("Ohio Empromptüsü"); *Rockaby*, 1981; *Catastrophe*, 1982, ("Felaket"); *What Where*, 1983, ("Ne Nerede"). **Roman ve öykü:** *Murphy*, 1938; *Watt*, 1944; *Molloy*, 1951, (Molloy); *Malone meurt*, 1952, ("Malone Ölüyor"); *L'Innomable*, 1953, ("Adlandırılmayan"); *Comment c'est*, 1961, ("Nasil Olduğu"); *Imagination morte imaginez*, 1966, ("Ölü Hayalgücü Hayal Edin"); *Le Dépeupleur*, 1971, ("Yitikler"); *First Love*, 1973, ("İlk Aşk"); *Mercier et Camier*, 1974, ("Mercier ve Camier"). **Şiir:** *Whoroscope*, 1930; *Echo's Bones*, 1935, ("Yankının Kemikleri"); *Poèmes*, 1939, ("Şiirler"); *Six Poèmes*, 1948, ("Altı Şiir").

- **KAYNAKLAR:** R. Coe, *Samuel Beckett*, 1964; R. Cohn, *Samuel Beckett: The Comic Gamut*, 1962; R. Cohn, *Back to Beckett*, 1973; M. Esslin, *The Theater of the Absurd*, 1968; J. Fletcher, *Samuel Beckett's Art*, 1967; H. Kenner, *Samuel Beckett*, 1968.
- **BAKINIZ:** ADAMOV, CAMUS, GENET, IONESCO, JOYCE, KAFKA, PINTER, SARTRE, N.F.SIMPSON.

BECKMANN, Max (1884-1950)

Alman ressam. Kendine özgü bir Dışavurumculuk içinde düşünsel yanı ağır basan bir resim anlayışı geliştirmiştir.

Leipzig'te doğdu. 1900-1902 arasında tutucu nitelikteki Weimar Akademisi'nde resim eğitimi gördü. Sanatsal ufkunu genişletmek için 1903'te Paris'e gitti. Özellikle Fransız ve İtalyan Primitifleri ile ilgilenerek bu sanatçılardan çeşitli kopyalar yaptı. 1905'te Berlin'e döndü. Burada tutuculara karşı empresyonist ve post-empresyonist (izlenimci ve izlenimci sonrası) nitelikteki resimlerin müzelere alınmasını savunan Sezession hareketine katıldı. 1910'da bu topluluğun yönetim kurulu üyesi oldu. 1914'te ordu-nun sıhhiye hizmetleri bölümüne girdi. Savaşın şiddetini, açtığı maddi ve manevi yaraları yakından gözlemlemek olancağını buldu. 1915'te sürekli hastalığı yüzünden terhis edildi. Frankfurt'a yerleşerek iki yıl

boyunca hastanede bakım gördü. 1933'ten başlayarak gitikçe artan Nazi baskısı yüzünden 1937'de daha az göze batacağını umduğu Berlin'e geçti. Ancak baskıların sürüp gitmesi nedeniyle aynı yıl Amsterdam'a, oradan da New York'a kaçtı. New York'ta öldü.

Beckmann'ın resmi Weimar'daki eğitim dönemi ve hemen sonrasında, Rönesans figürlerini abartılmış bir gösterişle işleyen Hans von Maraes'in idealizminin etkisi altındadır. Aynı zamanda dramatik ve felsefi konuları anıtsal bir görkemlilikle ele alan Piero della Francesca ve Luca Signorelli'nin yalın biçimciliği ve kaba gerçekçiliğinden de etkilenmiştir. 1906-1914 arasında kendi duyguları ve felsefi ilgi alanlarını da yansıtmakla birlikte, daha çok—L. Corinth dışavurumculuğundan (ekspresyonizm) kaynaklanan bir anlayışla— dinsel ve yazınsal konuları işlemiştir.

I. Dünya Savaşı sırasında yaşadığı kötü deneyimlerin etkileri Beckmann'ın üslubunun değişmesine yol açmıştır. Renkleri daha kuvvetli ve parlak, biçimleri ise daha köşeli bir nitelik kazanmıştır. Figürleri belli bireyleri temsil eden biçimler olmaktan çıkarak sanatçının düşüncelerinin ve daha çok da duygularının anlatım aracı haline gelmiştir. Bu resimlerinde yakınlştırılmış bir bakış açısından ele aldığı ve dikey yönde düzenlediği bir mekân içinde sıkışık kalmış figürlerigerilimli, rahatsız edici bir hava uyandırmaktadır. Görüntü olarak işkencecileri, tehdit eden ve edilenleri, acı çekenleri betimleyen *Gece*, *Aile Resmi*, *Düş* gibi yapıtları gerçekte savaş sonrası insanının umutsuzluğunu yansıtmaktadır.

1923-1933 arasında Beckmann kendi portrelerini yapmıştır. Bunlarda geçmişe oranla daha yumuşak ve iyimser bir bakış açısı geliştirdiği görülür. Ancak 1930'ların başında üslubu ikinci kez büyük bir değişim geçirmiş, yapıtları özellikle Amerika'ya göçtükten sonra iyice arınmış, yalınlaşmıştır. Bu değişim 1933'te yaptığı *Ayrılış* adlı yapıtından sonra sürekli yinelediği üçlü resimlerde daha da belirginleşmiştir. Renkleri daha gelişigüzel ve uyum dışı bir görünüşe bürünürken, biçimleri de daha dolu ve yapısal bir boyut kazanmıştır. Beckmann çeşitli açılar içinde kırılan, Gotik kökenli bir mekân anlayışı ile anıtsal olmaya yönelik bir biçimselliğin uyum içinde birleştiği *Kral*, *Körebe*, *Aktörler ve Akrobatlar* gibi yapıtlarında, resim değerlerini gözardı etmeden, yazınsal bir anlatımla dolu, bireysel, simgesel bir dünya yaratmayı başarmıştır. Ama mekân ve biçimi feda etmediği gibi simgesel ve entelektüel bir anlatım içinde de boğulmamıştır. Sanatla insancıl duyguyu arasında bir bağ kurmayı amaçlamış, çağdaş toplumun kötülüklerine ve akıldışı eylemlerine karşı güçlü bir biçimde direnmiş, düşünsel, hatta duygusal bir tepki göstermekten çekinmemiştir.

- **YAPITLAR (başlıca):** *Deniz Kıyısında Gençler*, 1905; *Ölümler Evi*, 1912; *Gece*, 1918-1919; *Aile Resmi*, 1920; *Düş*, 1921; *Sigaralı Kendi Portresi*, 1923; *Çifte Portre*, 1925; *Ayrılış*, 1932-1933, Modern Sanatlar Müzesi, New York; *Kardeşler*, 1933, Lackner Koleksiyonu, Santa Barbara/California; *Kral*, 1937; *Aktörler ve Akrobatlar*, 1939; *Perseus*, 1941; *Körebe*, 1945; *Sfenkslerin Kaldırılışı*, 1946; *Papağanlı Kadın*, 1946, Honigberg Koleksiyonu, Chicago.
- **KAYNAKLAR:** G. Bush, *Max Beckmann*, 1960; L.G.Buchheim, *Max Beckmann, Holzschnitte, Radierungen, Lithographien*, 1954; P. Selz, *Max Beckmann*, 1964 (katalog).

BECQUE, Henri François (1837-1899)

Fransız tiyatro yazarı. Fransız tiyatrosunda Doğacılık (Naturalizm) akımının öncülerindendir.

18 Nisan 1837'de Neuilly'de doğdu. Bir vodvil yazarı olan amcasının özendirmesiyle tiyatroya ilgi duydu. Gençliğinde bir süre demiryolu memuru olarak çalıştıktan sonra tümüyle yazın araştırmalarına ve şiire yöneldi. Özel sekreterliğini yapmakta olduğu Polonyalı bir diplomatın aracılığıyla besteci Victorien Joncières ile tanıştı. Onun *Sardanapale* operasının librettosunu yazarak adını duyurdu. 1870'li yıllarda oyunlarının tiyatro sahipleri tarafından engellenmesi ve seyirciler tarafından da beğenilmemesi üzerine, yazarlığı bırakıp gazetecilik ve simsarlık yaptı. 1880'lerde yazdığı *Les Corbeaux* ("Akbabalar") ve *La Parisienne* ("Parisli Kadın") ile üne kavuştu. 12 Mayıs 1899'da Paris'te öldü. Çoğu kısa olmak üzere on iki oyunu vardır.

Becque'in döneminde Fransız tiyatro yazınında, "iyi kurulu oyun" diye kabul edilen, beş perdeden oluşan, klasik biçimsel ölçütlere inceden inceye uyan oyunlar ile Dumas ve Sardou'nun yapıtlarında izlenen türden aşırı bir duygusalılık geçerliydi. Bunlar Becque' i yeni bir yazın türü aramaya itti. Zola'nın romanda öncülüğünü yaptığı doğalcı anlayışı, kendisine özgü alaycı üslubu ile tiyatroya uyguladı. Paris'li burjuvaların yaşamındaki ahlak dışı öğeleri acımasızca alaya alan oyunları, Paris seyircisinden ilk başlarda fazla ilgi görmedi. Becque'in tiyatro konusundaki görüşleri, Zola'nın çalışmalarıyla birlikte, André Antoine'ın *Théâtre-Libre* (Özgür tiyatro) hareketine öncülük etmiştir.

• **YAPITLAR (başlıca):** *Les Corbeaux*, 1882, ("Akbabalar"); *La Parisienne*, 1885, ("Parisli Kadın"); *Souvenirs d'un auteur dramatique*, 1885, otobiyografi, ("Bir Tiyatro Yazarının Anıları").

• **BAKINIZ: ANTOINE, ZOLA.**

BECQUEREL, Henri (1852-1908)

Fransız fizikçi. Doğal radyoaktifliği ve bu radyoaktifliğe bağlı ısımanın özelliklerini keşfederek nükleer fizikğin doğuşunu hazırlamıştır.

Antoine-Henri Becquerel 15 Aralık 1852'de Paris'te doğdu. Kuşaklar boyunca bilim adamı ve öğretim üyesi yetiştirmiş bir ailenin çocuğudur. Elektrokimya alanındaki çalışmalarıyla tanınan büyükbabası da, ülkesinde deneysel fizikğin gelişmesine katkıda bulunan babası da Fransız Bilimler Akademisi üyesiydi. Büyükbaba Antoine-César Becquerel (1788-1878) piezoelektrik olayını incelemiş, platin ve

Fransız Konsolosluğu, yarımıyla

palladyumlu bir termoelektrik pil yapmış ve Paris'teki Muséum National d'Histoire Naturelle'de 1838'de kurulan uygulamalı fizik kürsüsünün ilk profesörü olmuştu. Becquerel ailesinin bireyleri, büyükbaba Antoine-César'dan başlayarak Antoine-Henri'nin oğlu Jean Becquerel'e dek dört kuşak boyunca bu görevi birbirlerinden devraldılar. Antoine-Henri'nin babası Alexandre-Edmond Becquerel (1820-1891) de, öğretim görevinin yanı sıra elektrik ve güneş ışığının tayf özellikleri, fotokimya, elektrokimya ve manyetik olaylar üzerinde araştırmalar yapmıştır.

Muséum'daki profesörler evinde doğan, yaşadığı bu ortamın etkisiyle ve babasının deneylerine duyduğu derin ilgi nedeniyle küçük yaşta bilimsel araştırmaya yönelen Becquerel, 1872'de École Polytechnique'te öğrenime başladı. İki yıl sonra École des Ponts et Chaussées'ye geçerek, 1877'de bu okuldan mühendislik diplomasını aldı. Becquerel'in özel yaşamındaki en önemli dönüm noktaları, gençlik yıllarındaki dört yıllık bir döneme rastlar. 1874'te École Polytechnique'ten ayrıldığı yıl, gene Akademi üyesi bir fizik profesörünün kızı olan Lucie-Zoé-Marie Jamin ile evlenmişti. Ertesi yıl optik konusunda deneylere girerek ilk bilimsel araştırmalarına başladı. 1876'da École Polytechnique'te okutman olarak öğretmenlik mesleğine ilk adımını attığında ise, henüz École des Ponts et Chaussées'de öğrenciydi. Ertesi yıl okulu bitirir bitirmez Köprü ve Yollar İdaresi'ne mühendis olarak girdi. 1878'in Ocak ayında büyükbabası, Mart'ta, oğulları Jean'ın doğumundan kısa bir süre sonra da karısı öldü. Aynı yıl, büyükbabasının ölümü üzerine Muséum'daki fizik kürsüsünün başına babası getirilince, ondan boşalan asistanlık görevini de Henri Becquerel devraldı ve tüm yaşamı boyunca Köprü ve Yollar İdaresi, École Polytechnique ve Muséum National d'Histoire Naturelle'deki bu üç görevi birlikte sürdürdü.

1888'de, ışığın polarizmasına ve kristallerce soğurulmasına ilişkin çalışmasıyla Paris Fen Fakültesi'nden doktorasını alan Becquerel, ertesi yıl Fransız Bilimler Akademisi'ne üye seçildi. 1890'da ikinci kez bilimsel araştırmaya dönerek, 1890'da Muséum National d'Histoire Naturelle ile Conservatoire National des

Arts et Métiers'de babasının ölümüyle boşalan iki kürsüde fizik profesörlüğüne atandı. 1894'te Köprü ve Yollar İdaresi'nde baş mühendisliğe yükseltildi, 1895'te de École Polytechnique'te fizik profesörlüğüne getirildi. Böylece, doğal radyoaktiflik üzerinde çalışmaya başladığı 1896 yılında, Paris'in üç büyük eğitim kurumunda birden ders veriyordu. 1908'de Bilimler Akademisi'nin başkanlığına, aynı yılın Temmuz ayında da daimi sekreterliğine getirilen Becquerel, kısa bir süre sonra, 25 Ağustos 1908'de, kayınpederinin Atlas Okyanusu kıyısında küçük bir plaj ve balıkçı kasabası olan Le Croisic'teki (Loire-Atlantique) evinde öldü.

Doğal radyoaktifliğin keşfi

Doğal radyoaktifliğin keşfine yol açan çalışmalarını nedeniyle, 1903 Nobel Fizik Ödülü'nü Pierre ve Marie Curie ile bölüşen Becquerel, ayrıca Londra'daki Royal Society, Berlin Krallık Akademisi, İtalyan Akademisi gibi pek çok yabancı bilim kuruluşuna üye seçilmiş, 1900'de Légion d'honneur madalyasıyla ödüllendirilmiştir.

Daha öğrenciliği sırasında, 1875'te başladığı ilk deneysel çalışmalarını optik konusunda yoğunlaştıran Becquerel, önceleri ışığın polarılmasını ve polarma düzleminin manyetik alanların etkisi altında dönmesini incelemişti. Sonradan, 1886'dan başlayarak, doktora çalışmasında ışığın kristallerce soğurulmasını, özellikle de soğurulmanın polarma düzlemiyle ve ışığın kristal içindeki yayılma doğrultusuyla ilişkisini konu aldı. Doktora tezinden sonra, yoğun öğretim görevi nedeniyle araştırmalarına eskisi kadar zaman ayıramayan Becquerel'in, önceki tüm çalışmalarını gölgede bırakan en önemli buluşu, kuşkusuz 1896'da doğal radyoaktiflik olayını keşfetmesidir. Becquerel'i bu araştırmaya yönelten Henri Poincaré olmuştur. O yılın başlarında Röntgen, havası boşaltılmış tüplerdeki elektrik yükü boşalmanın, tüpün çeperlerinde bir ışıdamaya yol açtığını ve niteliği anlaşılamayan bir ışın yaydığını bulmuş, bu ışınlara da "X ışını" adını vermişti. Poincaré Becquerel'e, X ışınlarıyla doğal ışıdamaya arasında bir ilişki olup olmadığını araştırmasını önerdi. Gerçekten de Becquerel'in babası, gelen ışığı soğurarak dalgaboyu daha büyük ışınlar halinde yeniden yayınlayan maddelerin flüorışı, fosforışı gibi doğal ışıdamaya özellikleriyle yakından ilgilenmişti. Bu nedenle, Röntgen'in buluşu, belki bütün fizikçilerden çok Becquerel'in ilgisini çekti.

Babasının hemen tüm deneylerine katılan ve onun laboratuvarındaki bazı uranyum tuzlarının ışığa tutulduktan sonra değişik renkte bir ışık yaydığını hatırlayan Becquerel, Poincaré'nin de önerisiyle, flüorışıl bir maddenin X ışınları yayıp yaymayacağını araştırmaya başladı. Röntgen buluşunu açıklamak için, bir elin X ışınlarıyla çekilmiş fotoğrafını Fransız Bilimler Akademisi'ne de göndermiş ve Becquerel bu ışınların maddeden geçme (girim) gücünün görünür ışıkla, hatta morötesi ışıkla ölçülemeyecek derecede yüksek olduğunu görmüştü. Bu bilgilerin ışığında, flüorışıl bir maddenin X ışınları yayıp yaymadığını sinamanın en kestirme yolu ışıldayan cevherlerden birini maddesel bir engelin önüne koyarak, yayılan ışığın maddeden geçip geçmediğini araştırmaktır. Becquerel de, bir fotoğraf filmini ışık geçirilmeyen siyah kağıtlara sarıp, üzerine babasının flüoresan kristallerinden birini, potasyum uranil sülfatı yerleştirerek bir-

kaç gün güneş ışığında bıraktı. Böylece, üzerine güneş ışığı vuran kristal flüorışı duruma geçecek, eğer flüorışı yayına X ışınları da eşlik ediyorsa, siyah kâğıttan kolayca geçen bu ışınlar fotoğraf filmini etkileyecekti. Gerçekten de olay Becquerel'in düşündüğü gibi oldu ve fizikçi, görünür ışık almayan fotoğraf filminin uranyum tuzundan yayılan ışıdamaya nedeniyle karardığını, Şubat ayı içinde Akademi'ye sunduğu bir bildiriyle açıkladı.

Birkaç hafta sonra, deney sonuçlarını ışıksız ortamda da sinamak için bu kez hem fotoğraf filmini, hem uranyum tuzunu ışık geçirmez kağıtlara sardığında, hiç beklemediği bir sonuçla karşılaştı: film, önceki deneyden daha da çok kararmıştı. Demek ki olay, Becquerel'in sandığı gibi güneş ışınlarına, hatta herhangi bir dış enerji kaynağına bağlı değildi. Üstelik, uranyum tuzu ile film arasına yerleştirdiği alüminyum levhalar da filmin kararmasını engelleymiyordu; öyleyse X ışınlarından çok daha güçlü bir ışıma söz konusuydu. Başka uranyum bileşikleriyle de aynı deneyi yinelediğinde, ışıdamayan uranyum tuzlarının bile filmi etkilediğini, buna karşılık bileşiminde uranyum bulunmayan flüorışıl kristallerin aynı sonucu vermediğini gördü. Katıksız uranyum metalinde ise, ışımanın girim gücü bileşiklerinkinden çok daha yüksekti. Sonuçta, bu ışımanın uranyum atomunun bir özelliği olduğundan kuşkusuz kalmamıştı. Uranyumun, herhangi bir dış etkenle uyarılmaksızın kendiliğinden yaydığı bu ışınlara "Becquerel ışınları" adı verildi. Becquerel'in çalışmalarını yakından izleyen Curie'ler, kısa bir süre sonra, uranyum dışındaki bazı atomların da (örneğin toryumun) aynı türden bir ışıma yaydığını keşfettiler ve araştırmaları, aynı özelliği gösteren radyum, polonyum gibi uranyumötesi yeni elementlerin bulunmasıyla sonuçlandı. Böylece, uranyum atomunun değil, kendiliğinden etkin duruma geçen bazı element atomlarının ortak

► Uranyum ışınması üzerine deneyler

özelliği olan bu ışıma, Curie'lerin önerisiyle doğal radyoaktiflik adı verildi.

Becquerel'in doğal radyoaktiflik olayını keşfetmesi fizikte çığır açacak nitelikte bir olaydı. Röntgen'in bulduğu uyarılmış ışıma olayının, ısıldayan tüm maddeler için geçerli olup olmadığını araştırmak üzere işe başlayan Becquerel, ilk aşamada bu radyoaktifliğin güneş, ışık, elektrik ya da ısı gibi o zamana değin bilinen türden herhangi bir enerji kaynağına bağlı olmadığını kanıtladı. Bu da, nükleer enerji gibi yeni bir enerji kaynağının varlığını gündeme getirdi.

Bir süre ara verdikten sonra radyoaktiflik üzerindeki çalışmalarına yeniden başlayan Becquerel, 1899'un sonlarına doğru, bu ışınların hem elektrik, hem de manyetik alanlarda saptığını, dolayısıyla elektrik yüklü parçacıklardan oluştuğunu göstererek X ışınlarından değişik olduğunu bir kez daha kanıtlamış oluyordu. İki yıl kadar önce Thomson'un katot ışınları üzerinde yaptığı deneyleri radyum ışıması üzerinde yineleyerek, bu ışınların eksi yüklü taneciklerden (elektronlardan) oluştuğunu, üstelik maddeden geçme özelliğinin, çevresindeki elektrik yüklü maddelerin yükünü boşaltmasından ileri geldiğini gösterdi. Ertesi yıl da radyoaktifliğini yitiren uranyum tuzlarının bir süre sonra bu özelliği yeniden kazandığını, dolayısıyla radyoaktif ışımanın zamanla değişmeyen kalıcı bir özellik olduğunu kanıtlayarak ilk kez radyoaktif dönüşüm olayına dikkati çekti. Ardından Rutherford ve Soddy'nin bu konudaki araştırmalarından doğan dönüşüm kuramı da, Becquerel'in deneysel çalışmalarıyla açılan yolda radyoaktifliğin kuramsal bir temele oturtulmasını sağladı.

Daha sonra Becquerel, Marie ve Pierre Curie, Meyer ve Rutherford'un ortak çalışmalarıyla, doğal radyoaktifliğe bağlı ışımada alfa (α), beta (β) ve gamma (γ) ışını diye adlandırılan üç tür ışımanın söz konusu olduğu, α ışınlarının artı yüklü ağır parçacıklardan oluştuğu, β ışınlarının eksi yüklü ve katot ışınlarıyla aynı yapıda, γ ışınlarının ise X ışınları gibi yüksüz, ancak girim gücünün çok daha yüksek olduğu anlaşıldı.

Bütün bu bulgular, hangi elementin hangi ışınları yaydığı, bu ışınların başka elementler üzerindeki etkileri, ışıma enerjisinin kaynağı gibi konular üzerinde hızla yoğunlaşan bir araştırma programını başlatmış, bunun sonucunda 1896'dan 1908'e değin uzanan on iki yıl gibi kısa bir sürede atomun yapısı ve atom çekirdeğinin özellikleri anlaşılmış, yeni elemetler ve yapay radyoaktiflik keşfedilmiş, çığ gibi büyüyen bu deneysel bulgular kuramsal gelişmeleri de beraberinde getirerek çağdaş fizikte devrim yaratmıştır. Çağdaş atom anlayışı, nükleer etkileşmeler, madde ve ışıma etkileşmesi, nükleer enerji ve her elementin kendine özgü bir ışıma yayma özelliğinin anlaşılması, tümüyle Becquerel'in buluşundan kaynaklanmıştır.

Becquerel'in uyguladığı deneysel tekniklerden çoğu (ışmanın filmler üzerindeki etkisi, elektrik ve manyetik alanlardaki özellikleri, ışımanın maddeyle etkileşmesi, girim gücü) bugün de temel parçacık fiziğinde geçerliliğini korumaktadır.

Araştırmalarını genellikle deneye ve gözleme dayandıran, kuramsal çıkış noktalarından elinden geldiğince kaçınan Becquerel'in en güçlü önerisi, Ur

lendirmeye koyarak, araştırmalarını buna göre yönlendirmeyi bilmesidir. Kristallerden yayılan ışıldamada X ışınlarını ararken, uranyumun doğal radyoaktiflik özelliğini bulabilmesi de bunun en güzel kanıtıdır.

• **YAPITLAR** (başlıca): "Recherches sur une propriété nouvelle de la matière. Activité radiante spontanée ou radioactivité de la matière", *Mémoires de l'Académie des Sciences*, 46, 1903, ("Maddenin Yeni Bir Özelliği Üstüne Araştırmalar. Maddenin Kendiliğinden Işıma Etkinliği ya da Radyoaktifliği").

• **KAYNAKLAR**: L. Badash, "Henri Becquerel and the Discovery of Radioactivity", *Archives Internationales d'Histoire des Sciences*, XVIII, 1965; O. Lodge, "Becquerel Memorial Lecture", *Journal of the Chemical Society*, CI, 1912; A. Ranc, *Henri Becquerel et la découverte de la radioactivité*, 1946; A. Romer, *The Discovery of Radioactivity and Transmutation*, 1964.

• **BAKINIZ**: BARKLA, M. ve P. CURIE, I. ve J.F. JOLIOT-CURIE, LAUE, RÖNTGEN, RUTHERFORD, SODDY, J.J. THOMSON.

Radyoaktif
ışın türleri

BEDA [Venerabilis] (674-734 ?)

İngiliz tanrıbilimci ve tarihçi. İngiliz Katolik Kilise'sinin kurucusu ve kuramcısıdır. Tanrıbilimle felsefeyi uzlaştırmaya çalışmıştır.

İngiltere'de Northumberland yakınlarında doğdu, bütün yaşamı boyunca kaldığı Wearmouth manastırında öldü. Bede Venerabilis'in yaşamı konusunda ayrıntılı bilgi yoktur. Çağından bugüne kalan kaynakların bildirdiğine göre, yedi yaşında öksüz kalmış, Wearmouth manastırının kurucusu olan rahip Benedictus'un yanında yetişmiştir. Bu manastırda 674'ten 734'e kadar yaşamış, kendinden önce gelen ve yapıtları o çağda bilinen bütün Yunan, Latin filozofları okumuş.

Hristiyanlık'ın doğuşundan sonra dinle felsefeyi bağdaştırmaya çalışarak yeni bir düşünce çıkışı açan "kilise babaları"nın yazılarını incelemiş, fizik, matematik, gökbilim, coğrafya konularında çalışmış, kili-

İlk Suç

Hristiyan inancına göre insan başlangıçta özgürdü, mutluluk içinde yaşardı. Bu yaşam tanrısal evrende, ruhlar ülkesinde bütün eksikliklerden arınmış bir nitelikteydi. Tanrı kendi özüne duyduğu derin sevgi nedeniyle kendi içinden dışa taşmak istemiş, ruhlara somut bir biçim kazandırarak evreni ıssızlıktan, boşluktan kurtarmayı düşünmüştür. Bu tanrısal eğilim, bu önsüz-sonsuz istenç nedeniyle ilk insan olan "Adem" daha sonra onun arkadaşı "Havva" yaratılmış, böylece soyut evrenden somut evrene geçilerek insan soyunun ilk örnekleri yaratılmıştır. İlk toplumu oluşturan bu iki kişi özgür istençlerini yeterince kullanarak suç işlemişlerdir. Hristiyan tanrıbiliminde bu olaya temel sorun niteliği kazandıranlar Kilise Babaları'dır. Bu sorunu tanrıbilimden felsefeye aktaran, felsefe ile tanrıbilimi birleştirmeye çalışan, usu inanın denetimi altına koyan Augustinus olmuştur. Ondan sonra "ilk suç" Hristiyan tanrıbiliminin "yaratılış" olayıyla yan yana yürüyen iki temel sorunundan biri olmuştur.

Beda Venerabilis kendinden önce gelen filozofların, tanrıbilimcilerin ve Kilise Babaları'nın etkisiyle bu sorunu İngiliz tanrıbiliminin odak konusu durumuna getirmiştir. Daha sonraki dönemlerde Abaelardus, Albertus Magnus, Bonaventura, Aquino'lu Thomas gibi etkili tanrıbilimciler "ilk suç" sorununu yaratılış olayıyla birlikte ele almış, kimi onu insanın özgür istencine, kimi de yazgının değişmezliğine bağlamışlardır. Adem-Havva ikilisinin işlediği ileri sürülen bu ilk suçtan bütün insan soyunun sorumlu olduğu görüşüne karşı çıkan bilgiler ise suçun bireyselliğini ortaya atmışlar, insanın işlemediği ya da elinde olmayan bir nedenle sürüklendiği bir suçtan dolayı sorumlu tutulamayacağı görüşünü savunmuşlardır. Fransız Baader bu ilk suçu insan tarihinin ikinci dönemini başlatan bir "düşüş" olarak yorumlar. İlk suç konusu Rönesans'tan sonra da ele alınmış, ancak bir temel sorun olmaktan çıkmış, kimi Hristiyan tanrıbilimciler bile bununla ilgilenmez olmuşlar, olay eski geleneği sürdüren kilise çevresinde kalmıştır. Hristiyan inancında soyacekile gelen ilk suç yükümlülüğü İslam dininde büsbütün bırakılmıştır. Kimi felsefe akımları, özellikle Varoluşçuluk, ilk suçu insanın özünde beliren bir "korku", bir "kayı" gibi görmüştür. Kierkegaard'ın ortaya attığı, Heidegger'in bir felsefe sorunu olarak geliştirdiği bu korku ve kaygının kaynağı gene Kutsal Kitap'tır.

Engelberg Codex'inden Beda Venerabilis'i gösteren bir minyatür

seler tarihiyle ilgilenmiştir. Otuz yaşlarındayken rahip olmuş, sonra bütün çalışmalarını tanrıbilim ve felsefe üzerinde yoğunlaştırmıştır.

Beda Venerabilis'e ün sağlayan, ona "Saygıdeğer" sanını kazandıran başlıca yapıtı, Roma ve İngiltere kiliselerinden gelen yazılı kaynaklara dayanarak ortaya koyduğu *Historia Ecclesiastica Gentis Anglorum* adını taşıyan tarihidir. Bu yapıt, bir kilise tarihi olmasına karşılık yazarın yaşadığı çağa değin İngiltere'nin toplum olaylarını, dinle, tanrıbilimle ilgili sorunlarını, önemli kişilerin yaşam öykülerini içeren geniş bilgilerle doludur.

Felsefeye bilim ve tanrıbilim yoluyla giren Beda Venerabilis'in düşünceleri Kutsal Kitap'tan kaynaklanan yorumlarında bulunur. Kimi şiir kimi düzyazı biçiminde olan bu yorumlar insanla ilgili bütün bilgi türlerini içerir. Ona göre felsefe dinin yardımcısı durumundadır, dini ilgilendirmeyen sorunların felsefeyle de ilgisi yoktur. Dinin özünü Tanrı varlığı oluşturur. Tanrı yaratıcıdır, yoktan varedicidir, önsüz-sonsuzdur. Tanrı'nın özünü kavrama olanağı yoktur, o usun ve kavrayış gücünün sınırlarını aşan "yüce varlık"tır. Felsefe ve tanrıbilim Tanrı'nın yalnız niteliklerini düşünebilir. *Kutsal Kitap*'la bildirilenlerin hepsi kesindir, tartışma götürmez gerçeklerdir. Tanrı-Ruh-Oğul üçlüsü bütün kuşkuşların ötesinde bir gerçektir.

Ona göre evren de, insan da *Kutsal Kitap*'ta bildirildiği biçimde "yaratılmış"tır, insan başlangıçta özgür istenciyle suç işlemiştir. İsa bu suçun bağışlanması için çökmiş, insanın kurtuluşu yolunda kendini adamıştır. Kişinin yazgısı, başlangıçta özgür

istenciyle işlediği suç yüzünden, Tanrı kayrası olmadan değiştirilemez, bütün yetki Tanrı'nın elindedir. Tanrı salt ustur, salt istençtir, salt ışıktır. İnan ustan üstündür, gerçeği kavramada ustan daha yeterli olanaklarla donatılmıştır. Güzel, iyi gibi değerler *Kutsal Kitap*'ta bildirilenlere uymakla tanımlanabilir. Tanrı'nın yapılmasını buyurduğu güzeldir, iyidir, doğrudur, gerçektir. Yapılmasını istemediği de kötüdür, çirkindir gerçek değildir, doğru değildir. Bu nedenle estetiğin de, etiğin de tek kaynağı dindir, yol gösterici inandır. İnsan, düşünen bir varlık olarak, önce inana, sonra usa bağlanma gereğindedir. Bunlardan birini seçmek, ötekine değer vermemek yanılmaya yolaçabilir. Ancak inanın ustan üstün olduğu da gözden kaçmamalıdır.

Beda Venerabilis bir süre unutulmuş, yapıtları yalnız kilise çevresinde, özellikle Katolik kuruluşlar arasında ilgi görmüştür. 15.yy ortalarında *Historia Ecclesiastica*'nın 1474'teki ilk basımından sonra ünü hızla yayılmış, kendisine "İngiliz felsefesinin kurucusu" denmiştir. 16.yy'dan 19.yy sonlarına değin, onun *Historia*'sı İngiliz kiliselerinin kaynak yapıtı olarak okutulmuştur.

• **YAPITLAR (başlıca):** *Opera Omnia*, (ö.s.), J.A. Giles (der.), 14 cilt, 1844, ("Toplu Yapıtlar").

• **KAYNAKLAR:** K.Werner, *Beda Venerabilis und seine Zeit*, 1881.

BEDDOE, John (1826-1911)

İngiliz antropolog. "Gözlemsel antropoloji" yöntemini geliştirmiştir.

21 Eylül 1826'da Worcestershire'de doğdu. Edinburg ve Londra üniversitelerinde tıp eğitimi gördü. 1853'te mezun oldu. Aynı yıl *A Contribution to Scottish Ethnology* ("İskoç Etnolojisine Bir Katkı") adlı çalışmasını yayımladı. 1854'te Kırım Savaşı sırasında doktor olarak görev yaptı. Savaş boyunca Doğu Avrupa ve Batı Asya'da yaşayan çeşitli ırkların özelliklerini inceleme olanağı buldu. 1856-1857 arasında Avrupa toplulukları üzerine benzer çalışmalar yaptı. 1857'de İngiltere'ye döndü ve Bristol Kraliyet Hastanesi'nde doktor olarak çalıştı. 1869-1870 arasında Antropoloji Derneği'nin başkanlığını yaptı. 1891'de emekli olduktan sonra da etnoloji çalışmaları-na devam etti; Avrupa ve Avustralya'ya geziler yaptı.

Beddoe'nun incelemelerini sürdürdüğü yıllar, çağdaşı birçok antropologun kafatası ya da beyin üzerinde ölçümler yaptıkları bir dönemde. Beddoe'nun klinik çalışmaları konusundaki deneyimi, onu ölçme tekniklerine daha az önem vermeye ve ırk tiplerinin fiziksel ve ruhsal özelliklerinin gözlemlenmesine ağırlık vermeye yöneltti. İngiltere'de eskiden yaşayan insanlarla ilgili kafabilimsel (kranyolojik) çalışmalar yapmakla birlikte, temel olarak "gözlemsel antropoloji" ile ilgilendi. Bu alanda basit bir yöntem

de geliştiren Beddoe, Avrupa toplumlarının saç ve göz renkleri üstüne ilk kez istatistiksel araştırma yapan kişidir.

Beddoe, fizyoloji ve anatomi (somatoloji) ile ilgili çok sayıda istatistiksel veri toplamıştır. İngiliz Adaları'nda yaşayan insanların fiziksel özelliklerine ilişkin haritalar onun gözlemlerine dayanmaktadır.

• **YAPITLAR (başlıca):** *A Contribution to Scottish Ethnology*, 1853, ("İskoç Etnolojisine Bir Katkı"); *The Races of Britain: Contribution to the Anthropology of Western Europe*, 1885, ("Britanya Irkları: Batı Avrupa Antropolojisine Bir Katkı"); *Anthropological History of Europe*, 1893, ("Avrupa'nın Antropolojik Tarihi").

BEDİÜ'L-USTURLABI (? - 1139/1140)

Arap astronom, bilim adamı ve şair. Çeşitli astronomi araçlarının, özellikle usturlabın kullanımında ve yapımında yeni teknikler geliştirmiştir.

Kısaca Bediü'l-Usturlabi diye anılan Hibetullah b. Hüseyin b. Ahmed Bediü'z-Zamanel-Usturlabi'nin doğum yeri ve tarihi bilinmiyor. Yaşamı ve çalışmaları üstüne bilinenlerin çoğu, Arap tarihçi Ebu'l-Fida (1273-1331) ile İbnü'l-Cevzi Ebu'l-Ferec'in (1116-1200) derlediği bilgilere dayanır. Bu iki yazara göre, Bediü'l-Usturlabi 1116/1117 yılında İsfahan'da bulunmuş, o sıralar Hristiyan hekim Eminü'd-Devle b. el-Tilmiz ile yakın dostluk kurmuş, daha sonra Bağdat'a yerleşerek 1139/1140 yılında orada ölmüştür. Ayrıca Ebu'l-Ferec, Bediü'l-Usturlabi'nin komadayken öldü sanılarak gömüldüğünden söz eder.

Yunan astronomlarının, kimi yazarlarca da Hipparkhos'un tasarladığı sanılan *astrolabın* kullanımını ve yapımını geliştirip yaygınlaştıran Arap astronomları olmuştur. Özellikle Birünî, Nâsireddin Tusî, Zerkali ve Bediü'l-Usturlabi gibi Arap astronomları, kendi dillerine "usturlab" adıyla aktardıkları bu gözlem aracını, gökcisimlerinin ve yıldızların konumunu gözlemleyip, ufuk düzleminden yüksekliğini ölçerek yerel zamanı hesaplayabilmek için yüzyıllar boyunca kullandılar. Yapımını da birtakım ustalara bırakmayıp kendileri üstlendiler ve aracın tasarımında gerekli düzeltmeleri yaparak sağlıklı gözlem sonuçları elde ettiler. Bediü'l-Usturlabi de Bağdat'ta bulunduğu sürece yaptığı gözlem araçlarının, özellikle usturlablarının hassaslığıyla tanınmış, halife el-Mustarşid döneminde bu meslekten büyük bir servet kazanmıştır. Ebu'l-Fida'nın belirttiğine göre, mesleğinde ünlenince, 1130'da Bağdat'taki Selçuklu sarayının astronomluğuna getirilmiş, düzenlediği yıldız kataloglarını halife Ebu'l-Kasım b. Muhammed'e sunmuştur. "Mahmudî zicleri" diye anılan ve başlıca yıldızların konumunu, görünür hareketini veren bu katalogların, Bağdat sarayının gözlemevinde Bediü'l-Usturlabi'nin yönettiği bir ekip tarafından yapılan gözlemlerin sonucu olduğu sanılıyor.

Bediü'l-Usturlabi şairliğiyle de ünlüdür. İbnü'l-Kiftî'nin övdüğü şiirlerini, İbn Hallikan açık-saçık diye niteler. Bediü'l-Usturlabi kendi şiirlerini bir *Divan*'da toplamış, ayrıca İbn Haccac'ın şiirlerinden seçme parçaları *Dürretü't-Tac min Şi'ri İbn Haccac* adı altında tek bir ciltte derlemiştir.

- **YAPITLAR:** (başlıca): *Divan*; *Dürretü't-Tac min Şi'ri İbn Haccac*.
- **KAYNAKLAR:** L.A. Mayer, *Islamic Astrolabists and Their Works*, 1956; F. Rosenthal, "Al-Asturlabi and as-Samaw'al on Scientific Progress", *Ostris*, 1950; H. Suter, *Mathematiken und Astronomen der Araber*, 1900.
- **BAKINIZ:** BİRÜNİ, NÂSİREDDİN TUSİ, ZERKÂLİ.

►
Şeyh
sanının
niteliği

BEDREDDİN [Sınavnalı] (1359-1420)

Türk fıkıh ve tasavvuf bilgini. İslam düşüncesini, yeni bir yoruma dayanarak, toplumculukla uzlaştırmaya çalışmış, mülkiyette ortaklığı savunmuştur.

►
Tanrı
insan
özdeşliği

Edirne'ye bağlı Sınavna ilçesinde doğdu, Serez' de öldü. Babası kadılık görevinde bulunan İsrail'di. Gerçek adı Bedreddin Mahmud'dur; yaşamı sonradan birtakım söylencelerle süslenmiş, ileri sürdüğü söylenen düşüncelerin yarattığı tepkiyle, uyandırdığı geniş ilgiyle olağanüstü bir nitelik kazanmıştır. Bu nedenle, gerçek yaşamını söylencelerden ayırarak anlatma olanağı azdır. Bu konuda elde bulunan kaynaklar birbirini tutmamakta, onunla ilgili olaylara inanç açısından bakmakta, olandan çok, olduğu sanılanı yansıtmaktadır. Genellikle, aşırı bir Sünnî anlayışa dayanılarak yazıldığı bilinen kaynaklardan edinilen bilgilere göre Bedreddin Mahmud, ilk bilgileri, kadı olan babasından edinmiş, fıkıh, Hadis, kelim, tefsir gibi İslam bilimlerinin dışında sarf-nahiv ve belagat okumuştur. Sonra Anadolu'nun, başta Konya olmak üzere, kimi illerinde dolaşmış, bilgisini artırmak düşüncesiyle Mısır'a gitmiş, orada çağın ünlü tasavvuf bilginleri Şeyh Muhammed b. Mahmud Ekmelüddin ile Şeyh Hüseyin Ahlatî'nin yanında kalmış, onların düşüncelerinden esinlenmiş, yararlanmış. Bedreddin Mahmud, Mısır'da bulunduğu yıllarda, sonraları çağının ünlü bilginleri olan Hacı Paşa, Şemseddin Fenari, Ozan Ahmedî ile arkadaşlık etmiştir. Öğrenimini bitirdikten sonra, Mısır Sultanı Berkuk, Şeyh Hüseyin Ahlatî'yi evlendirdiği Mâriye adlı kadının kızkardeşini de Bedreddin Mahmud'la evlendirmiştir. Hristiyan'ken Müslüman olduğu söylenen bu kadının, sonraları Bedreddin Mahmud'un düşünceleri üzerinde etkili olduğu ileri sürülmüştür.

Bedreddin Mahmud, Anadolu'ya döndükten sonra önce Edirne'ye gitmiş, orada kısa bir süre içinde bilgisinin genişliği, konuşmalarının etkisiyle, birçok kimsenin çevresinde toplanmasını sağlamıştır. Yıldırım Bayezid-Timur olayından sonra, şehzadeler arasında başlayan çekişmeler sonucu Edirne'de sultanlığına ortaya atan Musa Çelebi'nin kazaskeri olarak

görev almış, Musa Çelebi ile kardeşi Çelebi Mehmed arasında geçen savaşta Musa Çelebi'nin yenilmesi üzerine Bedreddin Mahmud da İznik'e sürülmüştür. Bu sıralarda, Bedreddin Mahmud'un, düşüncelerinden esinlenen, bunları Hristiyan inançlarıyla bağdaştırmaya ve toplumda uygulamaya çalışan Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal ile ilişkisi kurarak Aydineli'ne gittiği söylenir. Çevresinde toplanan kalabalığın sağladığı güçle Çelebi Mehmed'e karşı ayaklanan Bedreddin Mahmud önce başarı kazanmış; ancak, sonra yenilgiye uğrayıp yakalanmış, Serez'e götürülerek yargılanmış, Mevlânâ Haydar Acemî'nin verdiği Fetva ile asılmıştır.

Adının Şeyh Bedreddin Mahmud diye anılması-na karşılık, bir tarikat kurduğu bilinmemektedir; şeyhliğin o dönemin anlayışına göre, bilimle ilgili bir san olduğu açıktır. Bütün kaynakların bildirdiklerine karşın, Şeyh Bedreddin Mahmud'un günümüze kalan yapıtlarında İslam inançlarıyla bağdaşmayan, onun tanrılık, peygamberlik savında bulunduğunu gösteren bir düşünceye rastlanmaz. Yapıtlarından anlaşıldığına göre o, daha çok bir fıkıh ve tefsir bilgini niteliğini taşır. Bedreddin Mahmud'a büyük ün sağlayan, ona bir "şeyh" sanı kazandıran en önemli yapıtı *Vâridât*'tır. Bunu yazdığı yıl da kesin değildir. Bu yapıtta ileri sürülen düşünceler, tasavvuf konularını yorumlamak-tan, onlara ayrı bir anlayışla bakmaktan öteye geçmez. Öteki yapıtlarında bir İslam bilgini niteliği taşıyan Bedreddin Mahmud, *Vâridât*'ta bir tasavvuf eridir, yol göstericidir. Ona göre: Tanrı vardır, yaratıcıdır, önüne ön, sonuna son yoktur. İnsan, Tanrı'ya en yakın olan varlıktır, tanrısal özlerle donatılmıştır. Tanrı, kimi Şeriat bilginlerinin ileri sürdükleri gibi değildir, insanın özündedir, evrende görünüş alanına çıkmıştır. Bu nedenle varlık Tanrı'dır, Tanrı varlıktır; gerçek "birlik"tir, ayrılık görünüştedir. Nesneler arasında ortaya çıkan "türülük" bir görünüştür, öze ilgili değildir. Bu nedenle "var olanın Tanrı olduğunu, başka bir nesne olmadığını bil, amaç yalnız O'dur".

"Salt varlık", ancak kendi özü gereği olan, yalnız kendi kendisiyle varolan varlıktır. Birbirinin karşısı olan, kendi özü gereği varlık niteliği kazanamayan ise yokluktur. Bu durumda varlıkla yokluk birbirini gerektirir. Oysa salt varlık için bir karşı söz konusu olamaz. Yokluk karşısında varlığın olmama olanağı bulunmadığı gibi, varlık karşısında da yokluğun olmama olanağı yoktur. Tanrı, kendi özü gereği varolduğundan salt varlıktır. Salt varlık olan Tanrı'nın, bütün nesnelerin oluş aşamasında kendini gösteren iki ayrı niteliği vardır. Bunlardan birincisi etkilemektir, bu niteliğiyle Tanrı "etkileyen"dir. İkincisi ise etkilenmektir, bu durumda da Tanrı "etkilenen"dir. Birinci durumda varlık Tanrı, ikinci durumda ise evrendir. "Salt varlık, salt oluştan, bağımlı oluştan, ikisinin birlikte bulunuşundan dolayı da 'salt varlık' tır, yüce Tanrı'dır." Salt varlık olan Tanrı için tümel (külli) ve tikel (cüz'i) kavramları geçerli değildir. Tümel oluştan salt bulunma, tikel oluştan ise bağımlı olma durumları geçerlidir. Tanrı bütün varlık türlerini kuşattığından tümel, belli bir kaynaktan görünüş alanına (mazhar) çıkması yönünden de tikel sayılmıştır. Oysa Tanrı, kendi özü gereği, tümelden de tikelnden de öncedir.

Tanrı yaratıcıdır, salt varlıktır, ancak bu yaratış bir “yoktan varediş” değil, Tanrı özünden çıkış, dışa taşma (sudûr) niteliğindedir. Bütün varlık türlerinde görünen Tanrı olduğuna göre, düşünen, eylemde bulunan, devinen, yapan da Tanrı’dır, insan bir “görünüş”tür. Gövdenin ayrı bir biçimde olması Tanrı’nın değişik “görünüş”leri yüzündendir. İnsanda “gerçekleşen Tanrı varlığı”dır.

Evren bütün varlık türlerini kuşatır, ancak Tanrı varlığından ayrı değildir, “birlik” içindedir. Bu nedenle, Tanrı gibi, “evren de soyu, türü, özü bakımından kesin olarak önsüzdür (ezelidir, kadimdir), önüne ön yoktur. Onun sonradan ortaya çıkışı özü gereğidir, zaman yönünden değildir”. Bundan dolayı evrenin varoluşu, Tanrı özünden çıkış olarak anlaşılmalıdır. Tanrı özünden ortaya çıkışın da belli aşamaları vardır. Bu aşamalar en yüce varlık olan, tek varlık olan Tanrı’dan başlayarak, nesnelerin türlerine göre basamaklara ayrılır. Bütün nesneler, türlerine, niteliklerine göre sıralandıkları evrende bir “bütün” oluşturur, bu “bütün” de Tanrı’dır. Tanrı varlığı için “yokluk” ya da son, sınır düşünölemeyeceğine göre evrenin de sonu yoktur (ebedidir). Sonu olmayanın

önü de yoktur (kadimdir). Bu evrenin bütün örnekleri Tanrı özünde vardır, bu nedenle evrenin önü-sonu yoktur.

Bilginin kaynağı sezidir (keşf). Seziş ise ancak seçme yeteneği (ihtiyâr) olan varlıkta, insanda bulunur. “İhtiyâr”ın özünü, nesneler arasındaki ayrımı kavrama oluşturur. Tanrı, bütün nesnelerin kaynağıdır, bu nedenle onun görünüş alanına çıkışı (zâhir) “oluş”u sağlar. Görünüş alanına çıkışıyla varolan nesne ise “mazhar”dır. Tanrı bu “mazhar”dan ortaya çıkan bütün nesnelerin nedeni olduğundan, “ihtiyâr” onu bilmektir, “oluş”u kavramaktır. Mazhar (görünüş olayının gerçekleştiği varlık türü) insana duyularla verilen bütün bilgilerin de kaynağı durumundadır. Kesin bilgi, bu mazhardan ortaya çıkan kavramakla sağlanır. Bu kavramak sözcüğü, sanmak anlamına gelmez. Bütün işler, eylemler Tanrı isteğiyle ortaya çıktığından, Tanrı’nın isteği bütün nedenlerin özüdür. Bundan dolayı bir işin oluşu, bir eylemin ereğine varışı Tanrı isteğinin gerçekleşmesidir. İnsanın “istersem yaparım, istersem yapmam” demesi yanlıştır, bilgisizlikten dolayıdır. İnsanda bilen, isteyen, yapan yalnız Tanrı’dır. İşte bütün bunları kavra-

Bilginin kaynağı

Ortaklık

İslam düşüncesinde, inanç bakımından, bütün insanlar Tanrı’ya karşı sorumludur. Bu sorumlu olma İslam dininin önerdiği ilkelere bağlanmayı gerektirir. İnsan, belli yükümlülükler taşıyan bir varlıktır. Tanrısal yasa bütün insanlara karşı eşit olarak uygulanır. İyi işler başaran iyilik, kötülüğe yönelen ise ceza görür. Kuran’ın bildirdiğine göre, Tanrı katında, en iyi davranış, en iyi çalışma yöntemi kişisel emeği kullanmaktır. Kişiler için yasal (helal) olan emeklerinin karşılığını almak, başkalarının emeğini sömürmemek, kimsenin hakkını yememektir. Gene Kuran yargılarına göre üretmeden tüketmek doğru bir davranış değildir. Bu nedenle “çalışmak ibadettir”. Kuran’ın bu açık yargısına karşın, İslam tarihinde başkalarının emeklerini sömürmeden, kendi alınının teriyle geçinen kimselerin sayısı azdır. Bu çelişik durumu görenler genellikle mutasavvıflarla filozoflar olmuştur.

Şeyh Bedreddin’in ileri sürdüğü bildirilen bir anlayışa göre, İslam dininin önerdiği yaşam biçiminde, yeryüzü bütün insanların ortaklaşa yararlanmaları gereken bir alandır. Bu alanda herkes emeğinin karşılığını alabilir. Dünyayı, birtakım sınırlar koyarak bölüşmek, bölüşülen topraklar üzerinde başkalarını çalıştırarak üretmeden tüketmek yoktur. Bir toplumda, bütün bireylerin emekleriyle sağlanan gelirlerin eşit olarak bölüşülmesi, bu gelirlerden ortaklaşa yararlanılması gerekir. Dünya Tanrı’nındır, bütün insanlar da Tanrı’nın yarattığı varlıklardır. Oyleyse Tanrı’nın olan bir

insanların ortaklaşa yararlanmaları, kimsenin kimseyi sömürmemesi tanrısal bir kuraldır. Bu kurala aykırı davranan dine de karşı çıkmış olur.

Yeryüzü varlıklarının, özellikle, üretim alanlarının ortaklaşa kullanılması görüşünü bir felsefe sorunu olarak ortaya atan ilk bilge Platon’dur. Platon, Politeia adlı yapıtında bu görüşünü sergilemiş, bir yönetim biçimi olarak önermiştir. Ondan sonraki çağlarda, onun bu görüşünden esinlenen, değişik yönetim biçimleri ileri sürülmüş, bu sorun, İslam düşüncesinde de geniş bir yer kaplamıştır. Gene Platon’dan kaynaklanan Yeni-Platonculuk’un etkisiyle, yeryüzü ürünlerinden ortaklaşa yararlanma düşüncesi tasavvufun işlediği önemli sorunlardan biri olmuştur. Kimi düşünürlerin yalnız malvarlığına uygulama gereğini savundukları ortaklık, kimi düşünürlerce aile kurumuna da yansıtılmış, kadın-erkek eşitliğine dayanan bir anlayışla, kadının erkeğin tekelinde bir varlık olamayacağı bütün eylemlerinde ve davranışlarında bağımsız olduğu ileri sürülmüştür. Bu düşünce, sonradan, Ali Mehmed Bab’ın adından kaynaklanan Babilik’in de benimsediği bir toplum görüşü olmuştur.

Ortaklık, çoktanrı dinlerde de vardır. Eski İran inançlarında, aile kurumunu da içine alan, geniş kapsamlı bir ortaklığın öne sürüldüğü biliniyor. Bu görüş, ufak değişikliklere uğrayarak aile kurumunu dışta bırakan bir yönetim biçimine de dönüşmüştür.

mak "ihtiyâr"dır. Hayvanlarda böyle bir seçme yeteneği (ihtiyâr) yoktur. Şeyh Bedreddin bu görüşünü "seziş yoluyla bize verilen bilgi budur" sözleriyle dile getirmiştir. Ona göre bilgili olma gerçeğe yaklaşma, bilgisizlik ise gerçekten uzaklaşmadır. Ancak, gerçeği arayan kişi "bir yol göstericiye uyma gereğindedir".

Şeyh Bedreddin, düş olayları konusunda, soyut varlıkların etkisine inanmaz. Özellikle uykuda "ruhun soyut varlıklarla birleştiği" görüşüne karşı çıkar. Ona göre "insan uyanıkken düşündüğü konuyu uykuda da düşünebilir"; düş, yaşanan olayların bir yansımasıdır. Uykudan önce bilinen, görülen, düşünülen, iştirilen, tasarlanan, varsayılan ne varsa uykuda ortaya çıkabilir. Düş, soyut varlıklarla ruhun birleşmesinden doğsaydı, "insanın hiç görmediği, gönlünden geçirmedeği nesneleri görmesi, duyması gerekirdi, öte yandan kendi türünden olmayan varlıkları da görebilirdi". Bu nedenle "kişinin gördüğü düş ancak düşündükleridir".

Ölüm ve dirilme

Ona göre ölümden sonra dirilme yoktur, "gövde ile ayrıntıları, dağılıp yok olduktan sonra yeniden eski biçimine dönemez, yeniden birleşip bütünleşmez". Bu anlayışa göre ölüm bir değişmedir, dönüşme değildir. Doğuş bir başlangıç, ölüm ise sona eristir. Bu olay bütün nesneler için geçerlidir. Nitekim "her nesnenin önüne dünya, sonuna ahiret denebilir". Bu olay sevindirici, üzücü, acı verici nesneler için de geçerlidir. İnsan, sonunda beğenmediği, sevmediği bir işi yaptıktan sonra "üzülür, yapmasaydım diye yakınır", oysa bunu yaparken başka türlü düşünür. kıvanır. "Ahiret", iyi olan, sevinç veren "dünya yaşamı"nın arkasından gelen üzücü, acı verici, tatsız olaydır, din bilginlerinin ileri sürdükleri gibi değildir.

Şeyh Bedreddin'in ahlak ve estetik konularındaki görüşleri, yaşanan olaylardan kaynaklanır. Ona göre evrende bütün nesnelerin biri güzel, iyi, biri de kötü, güzel olmayan gibi iki ayrı yanı vardır. İyiyi, güzeli, kötünden, çirkinden ayıran ölçü, insanın davranışdır. Bu davranışın tek nedeni de Tanrı'dır. Tanrı yapılmasını istediği bir iş olunca, onun iyi, güzel yanını gösterir. İnsan, kendi özünde dile gelen Tanrı buyruğuna uyarak, istenen işi yapar. Bu iş iyidir, güzeldir. Öte yandan, Tanrı yapılmasını istemediği bir işin kötü yanını gösterir, insan da ondan kaçınır. Bundan dolayı iyi ile kötünün, güzel ile çirkinin ölçüğü eylemdir.

Osmanlı kaynaklarında, Şeyh Bedreddin'le ilgili olarak gösterilen düşünceler arasında toplum düzenini, aile kurumunu, malvarlığını konu edinen savlar çoktur. Bu savlara göre bütün insanlar arasında malvarlığı eşitliği temeldir. Yeryüzü belli ulusların, belli yönetimlerin değil bütün insanların ortaklaşa yararlanmaları gereken bir alandır. Başlıca değer kaynağı emektir. Bütün insanlar eşit ölçüde çalışmalı, üretilenlerden gene eşit oranda yararlanmalıdır. Kadın-erkek birliğinden oluşan aile kurumunda erkeğin egemenliği insan varlığına aykırıdır. Bütün toplum kurumlarında kadın-erkek eşitliği temel olarak alınmalıdır. Üretmeden tüketmek yasal değildir. Tanrının birliğine inanmış bütün dinlerin ereği bir olduğuna göre "mezhep" ayrılıkları gereksizdir, insan eşitliğiyle bağdaşmaz. Börklüce Mustafa aracılığıyla yayıldığı bildirilen bu görüşler nedeniyle Şeyh Bedreddin,

kendinden sonra gelenler üzerinde çağlar boyunca etkili olmuş, adına bir de "Simaviye" denen tarikat kurulmuştur.

• **YAPITLAR(başlıca):** *Letaifu'l-İşarat; Şerh-i Teshil, Camiü'l-Fusuleya; Camiü'l-Fetva; Vâridât-ı Kübra* 1980; *Nuru'l-Kulub; Meserretü'l-Kulub; Ukudu'l-Cevahir; Çerağu'l-Futuh.*

• **KAYNAKLAR:** N. Atsız (yay.), *Âşıkpaşazade Tarihi*, 1970; Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, 1914; A. Gölpınarlı ve İ. Sungurbey, *Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin*, 1966; Hoca Sadeddin Efendi, *Tacü't-Tevarih*, 1279-1862; İ.Z. Eyuboğlu, *Şeyh Bedreddin ve Vâridât* 1980; Ş. Yaltkaya, *Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin*, 1340(1924).

• **BAKINIZ:** BÖRKLÜCE MUSTAFA, TORLAK KEMAL, MEHMET İ, MUSA ÇELEBİ, NÂZİM HİKMET.

BEEBE, Charles William (1877-1962)

ABD'li doğabilim ve okyanusbilim araştırmacısı. Batisferle önemli deniz dibi araştırmaları yapmış ve kendisinden sonra uzun süre kırılmayan bir derine inme rekoruna ulaşmıştır.

29 Temmuz 1877'de New York'ta doğdu. 1898'de Columbia Üniversitesi'nde öğrenimini tamamladı. Ertesi yıl New York Hayvanat Bahçesi'nin müdürlüğüne, 1919'da da New York Zooloji Derneği'nde tropik araştırmalar bölümünün yöneticiliğine getirildi. Bu görevi sırasında dünyanın en zengin kuş koleksiyonlarından birini derleyen Beebe, araştırmacı ve yazar olarak doğa tarihine çok değerli bulgular kazandırdı; Meksika, Venezuela, İngiliz Ginesi, Bermuda, Galapagos Adaları ve Batı Hint Adaları'na yapılan birçok inceleme gezisini yönetti. Deniz diplerinde yaşayan ve daha önce varlığı bilinmeyen çeşitli hayvanların resimlerini yaptı, fotoğraflarını çekti. İlgi alanı dağ sülünlerinden tropik ormanlardaki memelilere, kendi doğal ortamlarında yaşayan böcek ve yılanlardan derin deniz balıklarına dek uzanan Beebe, 4 Haziran 1962'de Trinidad'da öldü.

Deniz dibi araştırmaları için çeşitli gereçlerle donatılmış, basınca dayanıklı, genellikle çelikten yapılmış bir küre olan batisfer, bir kabloya bağlanarak deniz üstündeki bir tekneden dibe indirilir. İçinde havalandırma araçları, ölçme aygıtları ve tekneyle bağlantıyı sağlayan bir telefon vardır. Araştırmacılar, kalın kuvars camlı pencerelerden deniz dibini gözlemleyebilirler. Batisfer ilk kez 1892'de İtalyan Balzanello tarafından Akdeniz'de kullanıldı ve 165 metre kadar derine inebildi. 1911'deki ikinci denemede, ABD'li mühendis H. Hartman batisferle 458 metreye kadar indi. Daha sonra Ağustos 1934'te Beebe, O. Barton ile birlikte, "Age of Progress" (Gelişme Çağı) adlı bir batisferle Bermuda açıklarında 923 metre derinliğe ulaştı. Sonradan Barton batisferde bir dizi değişiklik yaparak 1948'de bu rekoru kırdı ve California yakınlığında 1.360 metreye kadar indi.

Beebe'nin batisferle yaptığı derine inme denemesi, bu tarihten yaklaşık 25 yıl kadar sonra Piccard'ın gerçekleştirdiği batiskafını da habercisi olmuştur. Batisfer gibi bir kabloya bağlı olmaksızın, gövde tanklarına doldurulmuş hafif bir gaz yardımıyla ve pervanesinin itme gücüyle deniz altında kendi kendine hareket edebilen batiskaf, okyanusların en derin kesimlerinde araştırma olanağı sağlar.

• **YAPITLAR** (başlıca): *Monograph of the Pheasants*, 1918, ("Sülünlerin Monografisi"); *Jungle Days*, 1925, ("Orman Günleri"); *Pheasants: their Lives and Homes*, 1926, ("Sülünler: Yaşamları ve Yurtları"); *Beneath Tropic Seas*, 1928, ("Tropik Denizlerin Dibinde"); *Book of Naturalists*, 1944, ("Doğabilimcilerin Kitabı"); *High Jungle*, 1949, ("Yüksek Orman"); *Unseen Life of New York*, 1953, (New York'un Görünmeyen Yaşamı).

• **KAYNAKLAR**: M.N. Diomidov ve A.N. Dimitriev, *Podvodnaya apparaty*, 1966; H.C. Tracy, *American Naturalists*, 1930.

• **BAKINIZ**: PICCARD.

BEERBOHM, Max (1872-1956)

İngiliz yazar, karikatürcü ve tiyatro eleştirmeni. Victoria dönemi İngilteresi'nin aydınları üzerine taşlamaları ile ün kazanmıştır.

24 Ağustos 1872'de, Londra'da doğdu. Genç yaştan başlayarak Victoria döneminin aydınları çevresi içinde yer aldı. 1892'den sonra *Strand* dergisinde karikatürleri yayımlanmaya başladı. Daha Oxford'da üniversitede öğrenci olduğu sıralarda yazdığı mizah denemeleri, *Yellow Book*'ta yayımlandı. 1896'da denemelerini *The Works of Max Beerbohm* ("Max Beerbohm'un Yapıtları") adlı kitapta topladı ve dönemin ünlüleri üzerine yaptığı karikatür-portreleri *Caricatures of Twenty-five Gentlemen* ("Yirmi Beş Bayın Karikatürleri") adıyla yayımladı. 1898'de *Saturday Review* dergisinde Bernard Shaw'un yerine tiyatro eleştirileri yazmaya başladı. 1910'da İngiliz tiyatro oyuncusu Florence Kahn ile evlenerek İtalya'da Rapallo kentine yerleşti ve II. Dünya Savaşı sırasında bir süre İngiltere'ye dönmeye dışında, 20 Mayıs 1956'daki ölümüne değin burada yaşadı.

Beerbohm'un karikatürleri, döneminin aydın kesiminde yer yer görülen züppelik ve gösteriş merakını ince, ölçülü ama acımasız bir alayla ele alır. Victoria dönemi İngilteresi'nin ünlülerinin çoğu Beerbohm'un taşlamasından paylarını almışlar, kimileri onun çizdiği karikatür-portrelerle tanınır olmuşlardır. Bu ünlüler arasında yazar Bernard Shaw, Joseph Conrad ve Somerset Maugham'ın yanı sıra krallık ailesinin kişileri de vardır. Ancak Beerbohm'un ölçülü ve yapıcı alaycılığı, taşlamasının kırıcı olmasını engellemiştir. Bu yüzden krallık ailesi hakkındaki alaycı karikatürlerine karşın, 1939'da, "şövalye" unvanını almış ve "çirkin Bernard Shaw" tipliştirmesini ölüm-süzleştiren kişi olmasına karşın, Shaw "Ücretsiz PDF Kitap Arşivi" <https://ranney.org> "eşsiz Max" diyebilmiştir.

• **YAPITLAR** (başlıca): *Karikatür: Caricatures of Twenty-five Gentlemen*, 1896, ("Yirmi Beş Bayın Karikatürleri"); *The Poets' Corner*, 1904, ("Şairler Köşesi"); *A Book of Caricatures*, 1907, ("Karikatür Kitabı"); *Fifty Caricatures*, 1913, ("Elli Karikatür"). **Öykü-Taşlama**: *The Happy Hypocrite*, 1897, ("Mutlu İkiyüzlü"); *More*, 1899, ("Daha"); *The Christmas Garland*, 1912, ("Noel Çelengi"); *Seven Men*, 1919, ("Yedi Adam"). **Roman**: *Zuleiha Dobson*, 1911.

BEETHOVEN, Ludwig van (1770-1827)

Flaman asıllı Alman besteci. Çalgı müziğinin kimi biçimlerine, özellikle sonata en gelişmiş şeklini kazandırdı. Yapıtları, klasik dönemin doruk noktasını ve sonuçlanma aşamasını oluşturur.

Baba tarafından müzikçi bir ailenin çocuğu olarak 16 Aralık 1770'de Bonn'da doğdu. Dedesi, Bonn Prenslik Kilisesi'nde şarkıcı, daha sonra da müzik yönetmeni (*Kapellmeister*) olarak görev yapmıştı. Babası da aynı koroda tenordu. Beethoven, 18. yy müzikçilerinin çoğu gibi, müziği meslek edinmiş bir çevrede doğmuştur. Nitekim kendisi de, dört yaşından beri müziğin baş uğraşı haline geldiğini belirtir. İlk derslerini babasından aldı. Oğlunun yeteneğini kavrayan baba, kazanç sağlama umuduyla, Mozart gibi bir "harika çocuk" yaratmak istiyordu. Bu isteği gerçekleşmedi ve Beethoven ancak yetişkinliğinde dikkatleri çekmeye başladı. Yine de, çocukluğunda yetenekli bir öğrenci olarak gözüktü.

İlk yıllarda oldukça düzensiz bir eğitim gördü. 12-13 yaşlarındayken okulu bırakmak zorunda kaldı. İlk sistemli müzik derslerini ise, 1782'de Christian Gottlob Neefe'den almaya başladı. Bir Protestan olduğu halde kilise orguluğuna getirilen Neefe, geniş kültürlü, aydın bir kişiydi. Küçük öğrencisiyle arasında, karşılıklı saygıya dayanan olumlu bir ilişki gelişti. Ludwig, bir süre sonra Neefe'nin yardımcılığını yapmaya başladı. Bu konumu 1784'te resmen onay-

Gençlik
yılları

1787'de, Beethoven on yedi yaşındayken, özel-

likle Mozart'tan ders alması için Viyana'ya gönderildi. Ancak annesinin ölmek üzere olduğunu öğrenince, birkaç hafta sonra Bonn'a döndü. Viyana'daki bu kısa dönemde Mozart, Beethoven'ın doğaçlama piyano çalışmasını dinlemiş, ondaki olağanüstü yeteneği sezerek vurgulamıştır.

Annesinin ölümünden sonra babası tam bir alkolik oldu ve korodaki işini kaybetti. Evin ve iki kardeşinin geçimini sağlamak genç Beethoven'a düştü. Orkestrada ek görevler aldı ve bir süre sonra müzik dersleri vermeye başladı. Beethoven'ın, bu zorlu koşulları yoğun müzik çalışmalarıyla karşılamış olduğu söylenebilir. Bonn'un soylu aileleriyle olumlu ilişkiler kurabilmesinde olağanüstü yeteneğinin büyük önemi oldu. Bu kişilerle dostluğu gelişti, onlara ve yakınlarına müzik dersleri verdi, sürekli yardım gördü. Çeşitli müzik biçimlerini inceledi, öbür sanat dallarıyla ve fikir hareketleriyle tanışıklık kazandı. Neefe'nin, o zamanlar sadece elyazmaları bulunan Bach'ın "İyi Düzenlenmiş Piyano" adlı albümleri üzerinde çalışmasını sağlamış olması, özellikle önemlidir.

1792'de, büyük bir olasılıkla Haydn'ın çağırısı

üzerine, yeniden Viyana'ya gitme olanağı buldu. Haydn'la çalışmaları fazlasıyla ağır ilerlediğinden, Beethoven'ı tatmin etmedi. Buna kişilik farklılıklarının da eklenmesiyle, aralarında saygılı ama uzak bir ilişki oluştu. Beethoven, otuz yaşını aşana değin çeşitli bestecilerden ders almayı sürdürdü. Üstün bir müzikçi ve bir piyano virtüözü olarak tanınmaya başladı. Doğaçlama olarak verdiği piyano konserleri, büyük ilgi ve hayranlık topluyordu. 1795'te halk önündeki ilk konserini verdi. Aynı yıl, "opus" numarası koyduğu ilk yapıtları yayımlanmaya başladı. Birçok başka bestecinin tersine, Beethoven'ın hemen tüm yapıtları yayımlanıyordu.

Beethoven, Viyana'da da geçimini müzikle sağlıyordu. 1808'de Kassel'a müzik yönetmeni olarak çağırıldı. Viyana'da kalmasını sağlamak üzere, aynı zamanda dostu olan kimi soylular, ona yüksek bir yıllık gelir bağladılar. Napoléon döneminin ekonomik çalkantıları içinde değerini sürekli kaybetmiş olsa da, bu gelir, Beethoven'ın bağımsız bir sanatçı olarak yaşama eğilimini desteklemiştir.

Yüzyılın dönümünde Beethoven ilk senfonilerini bestelemiş ve bunlar seslendirilmişti. Besteci zirveye

► Zirveye doğru:
Bunalımlı Yıllar

Beethoven'da Formun Dramatik Boyutu

Beethoven, sonat formunu Mozart* ile Haydn'ın* bıraktığı yerdan aldı ve kendisinden önce pek görülmemiş bir özgürlükle bu formu içerik ve hacim açısından büyük ölçüde dönüştürdü. Beethoven'ın, sonat türünde yazdığı yapıtlarında (32 piyano sonatı, 16 yaylılar kuarteti, triolar, 9 senfoni, keman-viyolonsel sonatları) ilk bölümün birinci ve ikinci temalarının birbirlerinden farklılığını özellikle belirginleştirdiği ve yapıt içinde her birinin ayrı bir konum kazanmasını sağlamak için kendisinden önceki bestecilerden çok daha fazla özen gösterdiği görülür. Büyük ölçüde farklılaştırılmış iki temanın varlığı yapıtın hacminin genişlemesine yol açar: Önce, ilk temadan sonra ikincinin hazırlanabilmesi, uzun ve ayrıntılı bir köprü kısmı gerektirir. Sergileme kısmının böyle uzun ve yüklü bir hale gelmesi ise, doğal olarak, bu kısımdaki yükseleşin dengelenebilmesi için gelişme kısmının da uzamasına yol açar. Ayrıca, iki temanın zıtlığı, gelişme kısmında yapılan tonalite değişikliklerinin sayıca artmasına da neden olur. Sonuçta, sergileme ve yeniden-sergileme kısımları esasta aynı olduklarından yeniden sergileme de genişler.

Ancak buradaki "genişleme" sözcüğünü, yapıtın süre olarak uzamasından çok, içerdiği fikirlerin gelişimindeki yoğunluk şeklinde anlamalıdır. Sergileme kısmındaki temaların karşıtlığının yarattığı gerilim, ortaya atılan fikirlerin geliştirilmesi için bir itici güç olur. Hiçbir fikir olduğu gibi kalmaz, bestecinin o fikir içinde gördüğü gizil eğilimlerin özgürce meydana çı-

karılmasıyla dönüşür ya da mantıksal devamı olan yeni fikirlerin ortaya çıkmasına yol açar. Beethoven için gelişme kısmı, aslında sergileme kısmında başlamış olan bu sürecin daha araştırmacı bir tutum ile sürdürülmesidir. Yeniden-sergileme kısmında, başta konan karşıtlıklar çözülür, gerilim ortadan kalkar ve bütün bu hareketlilik bir dengeye varır.

Beethoven'da sonat formunun kazandığı bu dramatik yapının formun teknik özelliklerine olan etkisi bakımından, bölümün bitişini belirginleştirmek ve güçlendirmek için yazılan "coda" kısmı özellikle incelenmeye değer bir değişim geçirmiştir. Daha önce bu kısmın işlevi, bölümün bitişini hazırlamaktan ibaretti. Dramatik bir gelişim ise çoğu zaman baştaki çelişkilerin yeniden-sergileme kısmında tamamen uzlaştırılmasını güçleştirir. Bu nedenle Beethoven, sonatlarındaki bölümlerin sonuna, genellikle oldukça uzun, ayrıntılı ve kendi içinde "gelişme" ve "son-sergileme" denebilecek kısımlara ayrılması mümkün "coda"lar yazmıştır.

Esas olarak Beethoven'ın oluşturduğu bu dramatik sonat anlayışının başlangıcı Haydn'da bulunabilir. Beethoven'dan sonraki bestecilerin ise, klasik sanat formunu en karmaşık biçimine kadar götüren Brahms* dışında, bu anlayışa sadık kaldıkları söylenemez. Özellikle, sergileme kısmında yaratılan karşıtlıkların yeniden-sergileme kısmında çözümleri konusunda, giderek dram fikrinden uzaklaşıldığı, hele Debussy'de* dram anlayışının bütünüyle önemini kaybettiği görülür.

doğru tırmanma yolundaydı. Ancak, aynı yıllarda çok büyük zorluklar, hatta felaketlerle karşılaştı. 1798'de başlamış olan duyma bozukluğunun giderek tam bir sağırlığa varacağı anlaşıldı. 1802 yazında, Viyana yakınlarında bir köy olan Heiligenstadt'tayken, belki de intihar etmeyi düşünerek ölümden söz eden bir mektup yazdı. Bir çeşit vasiyetname niteliğindeki bu belge, aynı zamanda onun gelecekte göstereceği direncin de izlerini taşır. Geçirdiği ruhsal bunalımdan gerçek bir irade gücüyle çıktığı söylenebilir. Bu dönemde müziğinin tekniği, boyutları ve içeriği de gelişti. *Eroica* adını verdiği *Üçüncü Senfoni*'si, veriminin ulaştığı yeni bir aşamanın habercisi sayılır.

Sağırlığı ilerledikçe Beethoven'ın piyanist olarak çalışması güçleşti ve çabaları daha çok beste yapmaya yöneldi. Senfoniler, önemli sonatlar, konçertolar, oda müziği eserleri birbirini izledi. Bu dönemde, önceleri pek başarı sağlayamayan ve Beethoven'ı uzun zaman uğraştıran *Fidelio* adlı tek tamamlanmış operası oluştu.

Sürekli artan sağırlığı da, kişilik özelliklerinin yanı sıra, onu insanlardan ve toplumdan uzaklaşmaya yöneltiyordu. 1815'te kardeşlerinden birinin ölümü üzerine yeğeni Karl'ın bakımını üstlendi. Karl, onun için her zaman bir sorun kaynağı oldu.

1812'den 1817'ye değin görece az ürün verdi. Daha sonra beste çalışmalarını yeniden yoğunlaştırdı ve *Missa Solemnis*, *Dokuzuncu Senfoni* gibi büyük, önemli yapıtlar verdi. Yaşamının son yıllarında yeni bir müzik anlayışını geliştirdiği bir dizi yaylı çalgılar dörtlüsü besteledi. Onuncu Senfoni'nin ilk taslakları üzerinde çalıştı. 1826 Aralığı'nda hastalandı; sağlığı giderek kötüleşti. 26 Mart 1827'de Viyana'da öldü. Cenaze törenine, ünlü kişilerin ve bestecilerin de yer aldığı on ya da yirmi bin kişilik kalabalık bir grup katıldı.

Beethoven hiç evlenmedi ve evlenmeyi hemen hiç düşünmedi. Ama her zaman aşklar yaşadı. Aşık olduğu kadınları idealleştirdiği için hayal kırıklıklarına uğradı. Romantik denilebilecek bir duygusal yaşamı vardı. Ölümünden sonra masasının çekmecesinde, kimliği kesin olarak belirlenemeyen "ölümsüz sevgili" ye yazılmış bir mektup bulundu. Genellikle yalnız bir insan olarak kalan Beethoven'ın bu durumu, kısmen sağırlığın ve kötü bir çocukluk yaşamının getirdiği kişisel özelliklere, kısmen de bireysel bağımsızlık isteğine bağlanabilir. Özellikle son yıllarda huysuz, sinirli bir kişi olmuş, dostlarından bile uzaklaşmıştır. Aslında kalıcı dostluklar kurabilen biriydi. İlk gençlik yıllarında Bonn'da edindiği soylu dostları, genellikle onu desteklemeyi sürdürdüler. Daha sonraki yıllarda da gerek soylularla, gerek kendisine hayranlık ve saygı besleyen kişilerle yakın ilişkileri oldu. Buna karşın yalnız ve hırşın bir kişi olarak kaldı. Toplumla barışık bir hayat süremedi. Yaz aylarını hep Viyana yakınlarındaki kırlarda geçiriyor, kendisini doğanın içinde çok daha huzurlu hissettiğini sık sık tekrarlıyordu. Soylu kişilerden önemli yardımlar gördüğü halde, onlara bağımlı olmamaya özen gösterdi. Hatta bu kesime karşı özgürlükçü görüşleri savundu, müziğinde yansıttı. Öte yandan, notalarını iyi fiyatlarla yayıncılara satabiliyordu; ama onlarla hem pazarlığa girişmekten,

Beethoven'ın 1801 Ocağı'nda Leipzig'li yayımcı Hoffmeister'e yazdığı mektuptan:

"Sonat, yedili ve senfoni arasında fiyat ayrımı gözetmemiş olmam sizi şaşırtabilir. Böyle yapmamın nedeni, senfoninin, hiç kuşkusuz bunların en değerlisi sayılması gerektiği halde, bir yedili ya da senfoninin bir sonat kadar satışı olmadığını bilmemdir. Konçerto için yalnızca on düka istiyorum; çünkü daha önce de size yazmış olduğum gibi, onu en iyi yapıtlarımdan biri olarak görmüyorum. Bütün halinde bu fiyatları, aşırı bulacağınızı hiç sanmam. En azından kendi payıma, sizin için onları elden geldiğinde azaltmaya çalıştım... Dört yapıtın toplamı 70 düka ediyor. Ben, Viyana dükasından başka paraları bilmem; bu yüzden, bunların sizin paranızla altın olarak ne kadar dolar edeceği beni ilgilendirmiyor, çünkü gerçekten kötü bir işadamıyım ve para işlerinden anlamıyorum. Böylece bu sıkıcı iş de bitmiş oluyor-sıkıcı diyorum, çünkü başka türlü olmasını gönülden istemekteyim. Dünyada büyük bir sanat deposu olmalı, sanatçı yapıtlarıyla buraya basırmalı ve onları sunup kendisi için gerekeni almalı. Oysa bugünkü durumda, yarı yarıya da işadamı olmak zorunda. Buna nasıl dayanılır?"

Aynı yayıncıya 1802 taribli mektuptan:

"Böyle bir sanat önermekle cehenneme özel ulakla mı gitmek istiyorsunuz beyler? Devrimci coşku sırasında olabiliriz böyle bir şey, ama şimdi, her şey eski duruma dönerken, Bonapart da Papa ile Anlaşma yaparken-böyle bir sonat? Bir missa pro Sancta Maria a tre voci (Azize Maria için üç sesli bir missa) olsaydı, hemen kalemimi alır, kocaman tam (birlik) notalarla bir Gredo in unum (missa'larda "Credo in unum Deum" - "Tek Tanrı'ya inanırım" sözleriyle belirtilen bir bölüm) yazıverirdim. Ama Allah aşkına! Yeni şafağı söken bu Hristiyanlık çağında böyle bir sonat. Hayır! Hayır! Olmaz ve ben de yapmam. Şimdi cevabımı en hızlı tempoda veriyorum: Hanımefendi benden bir sonat alabilir, onun planının ana çizgilerini estetik bir bakış açısından, ama adı geçen anahtarlarla da bağlı kalmaksızın, kabul edebilirim."

Beethoven's Letters, Hurd and Houghton, New York, 1867.

Dönemin Toplumsal Koşulları

hem de bu gibi ilişkilerden yakınmaktan geri durmuyordu. Toplumsal yaşamdan bir türlü hoşnut olamasa da, yapıtlarında tüm insanlara seslenmek istiyor, evrensel değerlere sahip çıkıyordu.

Beethoven'ın bu çelişkili yönleri bir ölçüde yaşamının ve kişiliğinin özelliklerine bağlanabilirse de, yaşadığı dönemin toplumsal özellikleriyle ve tarihsel olaylarıyla da yakından ilgilidir. 18. yy'ın sonları, Avrupa'da geleneksel feodal dönemin sona erdiği bir dönemdi. Beethoven'ın doğduğu yıllarda başlayan sanayi devrimi, insan ilişkilerinin hızla değişmesine yol açmaktaydı. Pazar ekonomisinin gelişmesi, sanatçılar için kiliseye ya da soylulara sığınma zorunluluğundan kurtulma olanakları vaadediyordu.

Öte yandan, Fransız Devrimi'yle birlikte gelişen özgürlük, eşitlik düşünceleri, tüm Avrupa'ya büyük bir hızla yayılmaktaydı. Bu düşünceler Ren Nehri kıyısındaki Bonn'a ve genç Beethoven'a da ulaşmıştı. Ancak Orta Avrupa'da soyluların egemenliği ve feodal düzen sürmekteydi. Orta Çağ'ın başlarından beri iki yüz kadar irili ufaklı prensliğe bölünmüş olan

Almanya, Avusturya ve Bohemya, bu prenslerin mutlakiyet yönetimi altındaydı. Kırsal kesimde serflik düzeni egemendi. Bununla birlikte, prensler ve soylular, kültür yaşamına önem veriyor, o dönem Avrupası'nın genel eğilimine uyarak bilimin ve sanatın kendi koruyuculuklarında gelişmesine çalışıyorlardı. Bu durum, müziğin, kilisenin etkisinden sıyrılmasına olanak sağlıyordu.

Beethoven'ın yaşadığı yıllarda Bonn, artık bir taşra kasabası olmaktan çıkmış, kültürel bakımdan zengin ve canlı bir prenslik başkenti olmuştu. Genç sanatçı böylece hem yoğun müzik çalışmaları için uygun bir ortam bulmuş, hem de müziğe içten bir ilgi duyan soylularla gerçek dostluklar kurabilmişti. Habsburg İmparatorluğu'nun başkenti olan Viyana ise, adeta müzik içinde yaşayan bir kentti. Toplumun hemen her kesimi bu sanata ilgi duyuyordu. İmparatorluk sarayı ve öteki prenslerin sarayları birer müzik merkezi oluşturmuyordu. Viyana yaşamında geniş bir yeri olsa da müzik, büyük ölçüde aristokrasinin desteğine dayanıyordu. Beethoven, bu ortamda bir

Klasik Batı Müziğinde Form Kavramı ve Sonat Formu

Müzik yapıtı zaman boyutu içinde varolur, bu nedenle her bir zaman birimi içinde yapıtın ancak çok küçük bir parçası dinlenebilir. Ana yapıt bittiğinde, tümiyle bir kerede algılanmış etkisi yapar. Bu bütünlük, her yapıtın bir "yapısı" olmasının sonucudur. Bu yapıyı kurarken bestecilerin başvurdukları teknikler "form" kavramını doğurmuştur. Bir yapıtın yapısı incelenirken, yapıtın bir dizi "blok" ya da kısımdan oluştuğu görülür (Burada sözü edilen "kısımlar", birkaç bölümden meydana gelen eserlerin birinci, ikinci, vb. bölümleri ile karıştırılmamalıdır, belirgin bir ara verilmesi suretiyle birbirlerinden ayrılan bu bölümlerin her biri de kendi içinde birden fazla kısım taşır.) Bu kısımların sıralanışı, birbirlerinden farkları ve birbirleriyle ilişkileri yapıtın formunu oluşturur (Örneğin, konu basitleştirilirse, bir yapıtın üç kısımdan oluşan ve ilk ve son kısımları aynı olan bir bölümünün, A-B-A formuna sahip olduğu söylenebilir). Bir blok ya da kısmı ötekinden ayırt eden özellikler, her bloktaki motifler, melodiler, temalar, tonal (=kullanılan ses dizisine ilişkin) yapı, vb. gibi öğelerdir. Daha önceki bir kısımda kullanılmış olan öğeler bir başka kısımda tekrar kullanılarak, dinleyici üzerinde "geriye dönüş" etkisi, ya da yeni öğeler kullanılarak yenilik veya tezat etkisi yaratılabilir. Bu iki farklı etki, müzik yapıtlarının formları olmasının nedeninin, insanın psikolojik yapısında aranması gerektiğine işaret etmektedir. İçinde sürekli yenilik ya da tersine sürekli tekrar yapılan bir yapıtın dinleyici tarafından algılanabilmesinin güçleştiği gözlemine dayanılarak, formların bu iki aşırı ucu dengeledikleri savunulmuştur.

Bir yapıtın bir bölümünü incelerken bulunabilecek ana kısımların sayısına, tekrarlanıp tekrarlanmadıklarına, tekrarlanıyorsa hangi sırada tekrarlandıklarına göre, ayrı ayrı formlar söz konusu olur. Müzik yapıtlarının çok büyük bir çoğunluğunun formları altı esas forma indirgenebilir: a) ikili (iki kısımlı) form, b) üçlü form, c) sonat formu, d) rondo formu, e) tema ve varyasyonlar, f) füg. Ancak bunlar, dışına kesinlikle çıkılamayan kalıplar olarak anlaşılmamalıdır. Müzik tarihi içinde formlar sürekli bir evrimden geçmişlerdir (ve geçmektedirler). Üstelik, bir yapıtın formu, o yapıtın yazıldığı dönem için yaygın ve oturmuş bir form bile olsa, bestecinin kesin olarak sadık kaldığı şey yalnızca formun ana yapısıdır, bunun ötesinde, aynı formda yazılmış yapıtlar ayrıntılarda sonsuz farklılık ve çeşitlilik gösterebilirler. Ayrıca bu formların birleştirilerek uygulandıkları da görülür, örneğin, üçlü formdaki bir yapıtın her kısmı kendi içinde ikili formda yazılmış olabilir, ya da sonat formunda kısımlardan biri füg karakterinde temalarla işlenmiş olabilir.

"Sonat" deyimini yalnız başına kullanıldığında birkaç bölümden oluşan oda müziği yapıtlarını anlatır. Bu nedenle "sonat formu" deyimini çok isabetli değildir, çünkü aslında kastedilen, sonatların (ya da senfoni, konçerto gibi sonatbenzeri yapıtların) birinci bölümlerinin formudur. Bundan dolayı, "sonat formu" yerine "birinci bölüm formu" deyimini de kullanılır, ancak bu da yetersizdir, çünkü bir yapıtın herhangi bir bölümü de sonat formunda olabilir. Yine de, aşağıda anlatılan belli özelliklerdeki bir formu

yandan soyluların desteğini sağlarken bir yandan da gerek özgürlükçü düşüncelerinin gerekse yoğun bağımsızlık eğiliminin etkisiyle kendi yolunda yürüme çabasını sürdürdü. Kendi alanında bir doruk oluşturmamasının yanı sıra, bugüne oranla çok sınırlı da olsa varolan pazar olanakları, onun başlıca güç kaynaklarından biriydi. Nota yayımcıları ve konser salonu sahipleriyle ilişkileri, bu açıdan yorumlanabilir. Ancak, yapıtlarının pazar koşullarına göre değerlendirilmesinden hoşnut olduğu söylenemez. Giriştiği pazarlıklardaki tutumu, paraya olan gereksiniminden başka, yapıtlarının birer meta durumuna gelmesinden ve besteciliğinin yanında işadamlığı da yapmak zorunda kalışından duyduğu sıkıntıyı yansıtır.

Beethoven'ın bu tavrı, müzikçilerin kendi olanaklarıyla yaşamalarına ve bağımsızca çalışabilmelerine önemli bir katkı sağlamıştır. Onun bu bakımdan bir dönüm noktası oluşturduğu, genel kabul gören bir yorumdur. Besteci, döneminin toplumsal koşulları ve siyasal gelişmeleriyle ilgilenmiş, bir müzikçi olarak bunlardan hem etkilenmiş hem de bir tavır almıştır.

Yapıtları, genel olarak, programlı müzik örnekleri değildir. Bu yüzden, bu etkileşimin dolaysız bir yansıması pek görülmez. Ancak, böyle bir etkileşimin varolduğunu gösteren olgular bulunmaktadır. Bunların en bilineni, Beethoven'ın *Üçüncü Senfoni*'siyle —*Eroica* (Kahramanlık)— ilgilidir. Bu yapıtı Napoléon'a adanmış, başına Bonaparte sözcüğünü yazmıştı. Onun kendini imparator ilan etmesi üzerine partisyonun ilk sayfasını öfkeyle yırtıp attı. Daha sonra yeni bir adak cümlesi yazdı: "Vücutu hâlâ yaşadığı halde ruhu çoktan ölmüş bir kahramana". Ama 1804 başlarındaki bu olaydan iki yıl önce de, Napoléon'un Papa'yla yaptığı antlaşma Beethoven'ı endişelendirmişti. Bir mektubunda hem bu endişeyi belirtir, hem de devrimci ateşin artık sönmekte olduğundan yakınlıkla bestelerini bu durumun bilincinde olarak sürdüreceğini, devrimci coşkuyla donanmış bir sonat bestelemenin artık anlamlı olamayacağını söyler.

Beethoven'ın sanatıyla döneminin toplumsal, tarihsel koşulları arasındaki ilişki, kendini onun müziğinde de doğrudan doğruya duyurur. Bonn'da geçen

Siyasal
Tavır

belirtmek için sonat formu deyimi genel olarak yeterli kabul edilmektedir.

Sonat formu, "sergileme", "gelişme" ve "yeniden-sergileme" olarak adlandırılan üç ana kısımdan oluşur. "Sergileme" kısmında, yapının sonat formunda olan bu bölümünün esas müzikal hammaddesini oluşturan motifler, melodiler, temalar sunulur. "Gelişme" kısmında sergileme kısmındaki fikirler başkalaşmaya uğrar, birbirleriyle yeni ilişkiler içine sokulur. "Yeniden-sergileme"de ise, sergileme kısmındaki fikirler, ilk ortaya konuluşlarına benzer biçimde yeniden sunulurlar. Böylece, bu form, deyimden geniş anlamında, büyük ve karmaşık bir "üçlü" formdur. Ancak, sonat formu, orta kısmının hiçbir zaman, ilk kısma tezat teşkil eden yeni fikirler içermemesiyle, üçlü formdan ayrılır. Üstelik çoğu üçlü formda yazılmış yapıtta ilk ve son kısımların tümüyle aynı olmasına karşılık, sonatta, söz konusu kısımlar arasında değişen ölçülerde farklılıklar bulunur. Öte yandan, sonat formu tarihsel olarak basit ikili formdan türediği için "bileşik ikili form" olarak adlandırıldığına da rastlanır.

Sonat formunun yukarıda belirtilen ana kısımları ayrı ayrı kendi içlerinde incelenirse, birbirleriyle ilişkileri de ortaya çıkar. Sergileme kısmında, birinci ve ikinci temalar (ya da asıl ve ikincil temalar) olarak adlandırılan iki fikir egemendir. Sonat formunun mümkün olan en az karmaşıklığına sahip bir yapıtta bu iki fikir, herhangi bir şekilde birbirleriyle karşıtlık içinde bulunan iki melodiden ibarettir. Yapıtın sonat formunda olan bölümü, birinci tema ile başlar. Bu tema, gerek gelişme kısmında bütün olarak ya da parçalar halinde işleneceği için, gerekse ilk biçimiyle tekrar sunulduğunda yeniden-sergileme kısmının başlangıcını belirteceği için, genellikle belirgin, çarpıcı, kolayca hatırlanabilecek bir melodi olur. Birinci temanın

başka bir özelliği, yapıtın tonalitesi ile aynı tonaliteye sahip olmasıdır (örneğin, bir "re majör sonat"tan söz ediliyorsa, birinci tema da "re" sesi üzerine kurulmuş "majör" dizinin seslerinden oluşacaktır). İkinci tema ise farklı bir tonalitededir, böylece, yapıt içinde, yapısı ve karakteri ile olduğu gibi, tonalitesi ile de birinci temaya karşıt bir konumda bulunur. İki tema arasında genellikle, gerek birinci temanın hafızalardaki etkisini azaltıp ikinciye zemin hazırlamak, gerekse tonalite değişikliğini gerçekleştirebilmek için, bir geçiş kısmı ("köprü") bulunur. Ayrıca, ikinci temanın çoğunlukla yumuşak ve lirik olan karakteri, sergileme kısmının belirgin bir biçimde bitirilmesi için gerekli yükselişe uygun olmadığından bir tema daha ("bitiş teması") ortaya sürülür. İkinci büyük kısım olan gelişme, öbür adından da ("serbest fantezi") anlaşılabileceği gibi, çok değişken olduğundan bu kısım için ortak çizgiler saptamak zordur. En belirgin özellik, tonalitenin serbest fantezi içinde sık sık değişmesidir. Bu kısımda amaçlanan, sergileme kısmındaki fikirlerin geliştirilmesi, dönüştürülmesi, başka fikirlerle kaynaştırılmasıdır. Yeniden-sergileme kısmında bütün temalar (birinci, ikinci, bitiş) aynı tonalitededir (yapıtın tonalitesi). Böylece, birinci ve ikinci temalar arasındaki karşıtlığın tonalite farklılığına dayanan boyutu ortadan kalkmış olur. Bütün bu kısımlardan sonra bazen bir de "coda" denilen ve bölümün bittiğini belirginleştirmek ve güçlendirmek için yazılmış olan bir kısım gelir.

Sonat türü, 17. yy'da ortaya çıkmaya başladı ve daha sonraki dönemlerde birçok değişmeler geçirdi. Dolayısıyla form olarak sonatın yukarıda anlatılan yapısını kazanması da yavaş yavaş gelişen bir sürecin sonucu oldu. Bu sürece en önemli katkıları yapan bestecilerden biri de Beethoven'dur.

yıllarında beste çalışmaları olmuş, ancak besteci bunlara opus numarası vermemişti. Yine de bu çalışmalar, daha sonraki kimi ürünlerinin çekirdeğini oluşturdu. Beethoven, Viyana'ya gelişinden Heiligenstadt'ta geçirdiği zorlu günlere kadarki on yıllık dönemde (1792-1802) ilk önemli yapıtlarını verdi. Özellikle Mozart ve Haydn'ın etkisinin açıkça belirlediği bu dönemde bile müziği, bir yenilik izi taşıyordu. Klasik üsluba bütün yakınlığına karşın yapıtları, soylu müzik koruyucularının yerleşik zevklerine aykırı özelliklere de yer vermekteydi. *Birinci Senfoni*'si olumlu karşılandı ama klasik biçimlere uymaya daha çok özen göstermesi de tavsiye edildi. Beethoven, *İkinci Senfoni*'de bunun tam tersini yapmaktan çekinmedi.

Müzikte Dönüm Noktası

1803'te bestelediği *Üçüncü Senfoni*, Beethoven'ın müziğinin özgün kişiliğini tam anlamıyla bulduğu yeni bir dönemin başlangıcını oluşturdu. Bu dönemin yapıtlarında, klasik biçim anlayışında önemli değişiklikler yaptığı gibi, müziğin, kişinin duygularını, yönelimlerini dile getiren boyutunu öne çıkardı. Böylece 19. yy'ı kapsayan Romantik akımın öncüsü oldu. Haydn ve Mozart'la birlikte "Viyana Klasikleri" arasında anılan Beethoven'ın, Romantizm akımına dahil edilip edilemeyeceği tartışmalıdır. Klasik ve Romantik akımları kesin bir çizgiyle ayırmanın olanaksızlığı, sınıflandırma yapmayı zorlaştırır. Üstelik, her iki geleneğe yer alan pek çok bestecinin Beethoven'dan önemli ölçüde etkilenmiş olduğu da bilinmektedir. Bunların arasında, Brahms ve Wagner gibi, gerek müzikleri, gerekse kişilikleri bakımından hayli farklı, hatta karşıt örnekler de bulunur. Müzik tarihinin gelişimi içinde Beethoven'ı bu bakımdan da bir geçiş ve dönüm noktası olarak görmek gerekir. Yapıtlarındaki duygu ve anlatım yoğunluğu, daha önce görülmemiş bir düzeydedir.

Bu özellik, bestecinin kişisel eğiliminden olduğu kadar, yaşadığı dönemin gereklerinden de kaynaklanıyordu. Zorlu bir değişim sürecindeki Avrupa insanı, politik çalkantıların ve sanayi devriminin etkileriyle, yepyeni bir dünyaya adım atmakta olduğunu hissediyor, hem bu hızlı gelişmenin çekiciliğinden coşku duyabiliyor, hem de geleceğin belirsizliklerinden ve geçmişi yitirilmesinden korku ve endişeye kapılıyordu. Beethoven'ın müziğindeki duyarlılık, bu çelişkili duyguları dile getirmiş, bazen acılı bir anlatıma bürünmüş ama daha çok coşkulu bir güçlülük ve özgüveni yansıtmıştır. Özellikle *Beşinci Senfoni*'si, bu açıdan yorumlanmaya elverişlidir. *Fidelio* adlı operası, *Egmont Uvertürü* gibi yapıtlar, özgürlüğün, büyük zorlukları alteden bir başkaldırıyla zafere ulaşmasını konu edinmiştir.

Biçim Yenilikleri

Beethoven'ın çağında, gelişmekte olan sanayi devrimi ve onunla birlikte görülen ve görülebilecek olan insanların yaşamlarındaki değişiklikler, kırsal hayatın varsayılan dinginliğine dönme yolunda bir özlemin de doğmasına yol açmıştı. Özellikle romantik düşüncede bulunan doğaya yönelme eğilimi, Beethoven için de kişisel huzurun başlıca kaynağıydı. Onun bu eğilimini yansıtan en önemli yapıtı, *Altıncı Senfoni*'dir (*Pastoral*-“Kırsal”). *Altıncı Senfoni*, bestecinin programlı müziğe en çok yaklaştığı ürünlerinden biridir. Ama kendisinin de vurguladığı gibi, bu senfonide doğanın doğrudan bir anlatımı yapılmamış,

onun insanda bıraktığı izlenimler ifade edilmeye çalışılmıştır. Yedi ve sekiz numaralı senfonileri de, yine herhangi bir programın bulunamayacağı, çarpıcı tezatlarla yüklü, coşku dolu yapıtlardır.

1813-1817 arasındaki bir çeşit bekleyiş döneminde sonra Beethoven, ölümüne değin süren verimli bir çalışmayla, son büyük yapıtlarını oluşturdu. Bu nedenle, bekleyişin aslında içten içe bir hazırlanma sayılması gerektiğini ileri süren yorumlar da vardır. Bestecinin son ürünleri, önemli üslup yenilikleri getirmiştir. Bunların, yalnızca kendinden sonraki 19. yy müzikçilerini değil, çağdaş bestecileri bile etkilediği söylenebilir. Örneğin Stravinski, Beethoven hakkında önceleri oldukça eleştirel bir dil kullanırken, sonradan, bir yaylı çalgılar dördlüsünün son bölümü olarak yazılıp Beethoven'ın ayrı bir opus numarası verdiği *Grosse Fuge*'de (“Büyük Füg”) ve genel olarak bestecinin son dönem yapıtlarında yepyeni bir müzik anlayışının izlerini bulduğunu belirtmiştir.

Yaylı çalgılar dördlülerinden başka bu dönemin önemli ürünleri, *Missa Solemnis*, son piyano sonatları ve *Dokuzuncu Senfoni*'dir. O yıllarda, Napoléon'un yenilmesinden sonra Avrupa'da siyaset yeni bir dengeye ulaşmış, görece bir istikrar dönemi başlamış ama aynı zamanda devrim, yerini tepkici hareketlere ve tutuculuğa bırakmıştır. Böyle bir ortamda Beethoven, bu son yapıtlarıyla insanlığa yeni bir coşku ve inanç gücü getirmeye yeltenmiş gibidir. Özellikle *Dokuzuncu Senfoni*, Schiller'in “Ode an die Freude” (“Neşeye Övgü”) adlı şiirinden alınan sözlerle örülen korolu son bölümüyle, insanın geleceğe ve kendine olan güvenini tazeleme gereksiniminin bir ürünüdür. Öte yandan, senfonik müziğe insan sesinin eklenmesi, şaşırtıcı bir biçim yeniliğidir.

Beethoven, *Dokuzuncu Senfoni*'nin 1824'teki ilk çalınışını kendi yönetti. Yapıt, büyük bir başarı sağladı. Ancak bestecisinin sağırlığı, konserden sonra alkışları duyamayacağı kadar ilerlemişti. Ölümüyle sonuçlanan hastalığının engellemesine değin beste çalışmalarını sürdürdü. Tamamlayamadığı yeni beste çalışmalarına girişti ve onuncu bir senfoninin taslaklarını oluşturdu. Dolayısıyla, Beethoven'ın *Dokuzuncu Senfoni*'yle son sözünü söylemiş olduğunu düşünmek yanıltıcı olacaktır. Onun, müziği yaşamın ve toplumun içinde kavrayan anlayışıyla, böyle bir son söz düşüncesini bağdaştırmak güçtür.

Beethoven'ın müzik alanında getirdiği yenilik, ağırlıklı, müziğin bir sanat faaliyeti olarak toplum ve yaşam içindeki konumunu değiştirmeye yönelik oldu. Ancak, buna birçok biçim yenilikleri de eşlik etti. Sonat biçiminde Fransa kökenli bir 17. yy dansı olan “menuet” yerine “scherzo”ya yer vermesi, bunlardan biridir. Aslında, Haydn'da ve Beethoven'ın ilk yapıtlarında da menuetin temposu çok yüksek tutulmuş, geleneksel anlayış terkedilmeye başlanmıştı. Beethoven'ın üslubunda belirgin bir özellik de, bağdaştıramaz gibi gözükken öğelerin, sonatın bir bölümünün bütünlüğü içinde bir araya getirilişidir. Bestecinin bazı yapıtlarındaki ritmik ve armonik gelişim, bağımsız öğeleri bir araya getirir ve gelenekleri sarsan, şaşırtıcı özellikler taşır. Bir bölüm içinde temaların sıralanışı, geliştirilmesi ve birbirine bağlanışında da, alışılmamış değişikliklere rastlanır. Senfonilerinde “crescendo” ve “decrescendo”ların kullanılış tarzının

kabullenilmesi, Beethoven'dan sonra bile güç olmuştur. Beethoven'daki bu sürekli yenileşme çabası onu, Rokoko etkisindeki gençlik yıllarından, ancak 20. yy müzikçilerince anlaşılmaya başlandığı söylenebilecek son yaylı çalgılar dörtlülerinin stiline dek götürmüştür. Bu yenilikler, hem çoğunlukla başarılı olmuş biçim denemeleri, hem de anlatımı güçlendirmeye yönelik girişimler olarak değerlendirilebilir. Beethoven'ın çoğu yapıtında bir düşünceden yola çıktığı ve bunu geliştirmek, işlemek istediği bilinir. Ancak, biçim yeniliklerinin tümüyle anlatıma yönelik olduğu, soyut müziğe ait endişelerin bulunmadığı, Beethoven'ın bir programa dayanarak yorumlanmaya ancak sınırlı bir ölçüde yatkınlık gösteren müziği için, aynı kesinlikle söylenemez.

Beethoven'ın müzik tarihindeki yeri genellikle bir doruk olarak nitelendirilir. İnsan sesini kullanmakta güçlük çekmiş, bu alanda fazla ürün vermemiştir. Buna karşılık, çalgı müziğini görülmemiş bir düzeyde geliştirdiği, kendisinden sonraki pek çok besteciye büyük ölçüde etkilediği tartışılmaz bir gerçektir. Yine de bu devrimci bestecinin yapıtlarında, fazla yetkinleşmemiş bir felsefenin getirdiği müzik dışı öğelerin, soyut müzik açısından yer yer olumsuz sonuçlara yol açtığını ileri sürenler de vardır.

Beethoven'ın müzik ve sanat tarihindeki özgün konumu, onun öbür alanları ve sanatçı olmayan kişileri de etkilemesine yol açmıştır. Pek çok düşünsel ve siyasal akım da onu sahiplenmiş; bu durum, hakkındaki yorumların çeşitlenmesine ve kimi yanıltıcı değerlendirmelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

• **YAPITLAR (başlıca):** Orkestra müziği: Senfoni: No. 1, 1800; No. 2, 1802; No. 3 (*Eroica*), 1804; No. 4, 1806; No. 5, 1808; No. 6 (*Pastoral*), 1808; No. 7, 1812; No. 8, 1812; No. 9 (*Koral*), 1824. Konçerto: Piyano: No. 1, 1798; No. 2, 1798; No. 3, 1800; No. 4, 1806; No. 5 (*Imparator*), 1809; *Keman Konçertosu*, 1806; Keman, viyolonsel ve piyano için *Trippelkonzer*, 1804, (Üçlü Konçerto); Keman ve orkestra için 2 romans. Uvertür: *Coriolan*, 1807; *Fidelio* operası için 3 *Leonore* Uvertürü ve *Fidelio* adlı bir uvertür. Vokal müzik: *Missa: Do Majör Missa*, 1807; *Missa Solemnis*, 1823. Oratoryo: *Christus am Ölberg*, 1803, (İsa Zeytin Dağında); Piyano, koro ve orkestra için *Korolu Fantezi*, 1808. Şarkı: *An die Ferne Geliebte*, Şarkı dizisi, ("Uzakdaki Sevgiliye"). Sahne müziği: *Opera: Fidelio*, 1814. *Bale: Die Geschöpfe des Prometheus*, 1801, ("Prometheos'un Yaratıkları"). *Oyun müziği: Egmont*, 1810; *Lie Ruinen von Athen*, 1811, ("Atina Harabeleri"). Oda müziği: Yaylı Çalgılar Dörtlüsü: No. 1-6 (op. 58), 1798-1800; No. 1 (*Razumovsky*), 1806; No. 2 (*Harp*), 1809; No. 3, 1810; Son Dörtlüler: op. 127, op. 130, op. 131, op. 132, op. 133 (*Grosse Fuge*, "Büyük Füg"), op. 135, 1824-1826; nefesli çalgılar için *Sekizli*, 1792; kornolar ve yaylılar dörtlüsü için *Alulu*, 1795; *Do Majör Yaylılar Beşlisi*, 1801; 7 Piyano Üçlüsü; 5 yaylılar üçlüsü; keman ve piyano için 10 sonat (bunlardan *La Majör Sonat*, *Kreutzer* adıyla anılır. 1803); viyolonsel ve piyano için 5 sonat **Piyano müziği:** 32 sonat; 32 Çeşitleme; *Diabelli Çeşitlemeleri*.

• **KAYNAKLAR:** C.M. Altar, *Beethoven*, 1953; E. Anderson (der.), *The Letters of Beethoven*, 1961; E. Blom, *Beethoven's Piano Sonatas Discussed*, 1938; M. Cooper, *Beethoven, The Last Decade: 1817-1827*, 1970; G. Grove, *Beethoven and His Nine Symphonies*, 1896; J. Kerman, *The Beethoven Quartets*, 1967; F. Knight, *Beethoven and the Age of Revolution*, 1973; K.H. Köhler ve G. Herre (der.), *Ludwig van Beethovens Konversationshefte*, 5 cilt, 1968; G.R. Marek, *Beethoven: Biography*, 1964; L. de Marliave, *Beethoven's Quartets*, 1961; P. Mies,

Beethoven's Sketches: An Analysis of His Style Based on a Study of His Sketch-Books, 1929; P. Nettl, *Beethoven Handbook*, 1967; P. Radcliffe, *Beethoven's String Quartets*, 1965; R. Rolland, *Beethoven the Creator*, 1929; A. Schindler, *Beethoven As I Knew Him*, 1966; O.G. Sonnek (der.), *Beethoven: Impressions of Contemporaries*, 1926; R. Sterber, *Beethoven and His Nephew: A Psychological Study of Their Relationship*, 1954; A.W. Thayer, *Ludwig van Beethovens Leben*, 3 cilt, 1907-1917; D.F. Tovey, *A Companion to Beethoven's Piano Sonatas*, 1931; D.F. Tovey, *Beethoven*, 1944.

• **BAKINIZ:** E. BACH, J.S. BACH, BRAHMS, DEBUSSY, HAYDN, SCHUBERT, R. WAGNER.

BEGIN, Menahem (1913)

İsraili siyaset ve devlet adamı. Başbakanlığı sırasında Mısır'la ilk kez diplomatik ilişkileri başlatmıştır.

16 Ağustos 1913'te Polonya'nın Brest-Litovsk kentinde doğdu. İlk ve ortaöğrenimini burada tamamladı. Varşova Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. 1929'da Siyonist gençlik hareketi Betar'a girdi. Örgüt içindeki çalışmalarıyla kısa zamanda yükselerek 1932'de yönetici kadrolar arasına katıldı. 1939'da Betar'ın başkanı oldu. Aynı yıl Polonya'ya giren Sovyet askerlerince tutuklandı. 8 yıla mahkûm edilerek Sibirya'ya gönderildi.

1942'de cezasını tamamlamadan serbest bırakıldı. 1943'te Filistin'e geçip buradaki Araplar'a ve İngilizler'e karşı savaşan İrgun Zvai Leumi'nin (Ulusal Askeri Örgüt) komutanlığını üstlendi. 1946'da Kudüs'teki İngiliz askerlerinin karargâhı olarak bilinen King David Otel'i'nin havaya uçurulması, ardından Deir Yassin adlı Arap köyüne karşı girişilen kıyımda 850 kişinin öldürülmesi olaylarında önemli rol oynadığı gerekçesiyle İngilizler tarafından başına ödül kondu.

Begin, İsrail Devleti kurulduktan sonra 1948'de Herouth Partisi'ni (Hürriyet Hareketi) kurdu. 1949'da meclise girdi. Ancak partisi İşçi Partisi'ne karşı 7 seçim kaybederek sürekli muhalefette kaldı. 1967-1970 arasında Ulusal Birlik Hükümeti'nde bakanlık yaptı. 1973'te Likud Partisi'ne başkan, 20 Haziran 1977'de başbakan oldu. Başbakan olduktan sonra Arap dünyası ile ilişki kurarak Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat'la görüştü ve 1979'da Mısır'la bir barış antlaşması imzaladı. Bu girişimleri başta Filistin halkı olmak üzere birçok Arap ülkesi tarafından tepkiyle karşılandı. 1978 Nobel Barış Ödülü'nü Enver Sedat'la paylaştı. 1980'de savunma bakanlığını da üstlendi. 1982'de Beyrut'taki Filistin mültecilerinin kaldığı Sabra ve Şatila kamplarındaki soykırıma ön ayak oldu. Eylül 1983'te yedi yıldır sürdürdüğü başbakanlık görevinden çekildi.

• **YAPITLAR:** *The Revolt: Personal Memoirs of the Commander of Irgun Zvai Leumi*, 1949, ("İsyan: İrgun Zvai Leumi Komutanının Anıları"); *White Nights*, 1957, ("Bevez Geceler"); *In the Underground*, 1978, ("Yeraltında").

• **BAKINIZ:** BEN GURİON, BEN ZVİ MEİR, PERL E.

BEHAN, Brendan (1923-1964)

İrlandalı tiyatro yazarı. Oyunlarında İrlanda milliyetçiliği ile yenilikçi bir tiyatro anlayışını birleştirmiştir.

9 Şubat 1923'te Dublin'in bir kenar mahallesinde doğdu. O sırada Bağımsız İrlanda Cumhuriyeti kurulalı henüz bir yıl geçmişti ve Dublin İrlanda milliyetçiliğinin ve bağımsızlık düşüncesinin hâlâ canlılığını yitirmemiş olduğu bir ortamdı. Behan'ın ailesi bağımsızlık mücadelesine etkin biçimde katılmıştı. Babası siyasi suçlu olarak hapisteydi. Dayısı İrlanda'nın ulusal marşı "Askerin Türküsü"nü bes-tecisi Peadar Kearney'di.

Behan ilk öğrenimini Fransız rahibelerin kurdu-ğu bir hayriyevinde yaptı. Daha sonra okuduğu İrlanda Katolik Kardeşler Okulu'ndan disiplinsizliği yüzün-den çıkarıldı. Babası gibi badanacılık yapmaya başla-dı. İlk gençlik döneminde İrlanda Cumhuriyetçi Ordusu IRA'ya katılarak Kuzey İrlanda'nın bağım-sızlığı için mücadeleye girişti. 16 yaşındayken Lon-dra'da bir İngiliz savaş gemisini havaya uçurma girişiminde bulunduğu için tutuklandı, islahevine kondu. Üç yıl kaldığı Borstal İslahevi'ndeki yaşantısı-nı 1958'de yayımlanan *Borstal Boy* ("Borstal'daki Çocuk") romanında dile getirdi.

Serbest bırakıldıktan sonra Dublin'e döndü. Burada bir İngiliz polis memurunun yaralanmasıyla sonuçlanan bir olaya karıştığı için cinayet girişimin-den yargılandı, 14 yıla mahkûm oldu. 1946'da genel aftan yararlanarak haptiden çıktı. Sonra çeşitli eylem-leri nedeniyle iki kez daha tutuklandı. 1948'de Paris'e gitti. 1950'de İrlanda'ya döndü, İrlanda Radyosu'nda *Ballad Maker's Saturday Night* adlı haftalık bir program hazırlamaya başladı. 1956'da *The Quare Fellow* ("İdamlık") adlı oyununun Londra'da Theatre Workshop topluluğunca sahnelenmesi üzerine üne kavuştu. 20 Mart 1964'te şeker hastalığından öldü.

1940'ta hapsedildiği Dublin Mountjoy Hapisa-nesi'ndeki yaşamı, sağlığında sahnelenen iki oyunun-dan biri olan *The Quare Fellow*'un malzemesini oluşturur. Oyunda bir İrlanda hapisanesinde, arala-rından birinin idamını bekleyen mahkûmların ve gardiyanların, "idam" olayına tepkileri anlatılır. *The Quare Fellow* yalnızca hümanist açıdan idam cezasına karşı bir tartışma getirmekle kalmaz, aynı zamanda mahkûmlar, gardiyanlar ve cellat açısından "idam" olgusuna çok yönlü bir bakışla yaklaşarak konunun eleştirisini hapisane sınırlarının dışına, tüm topluma yayar. Bu bağlamda oyunda sahne üzerinde temsil edilmeyen tek kişi idam mahkûmunun kendisidir.

Behan'ın, tiyatro yazarlığı ile bir İrlanda milli-yetçisi olarak içinde bulunduğu etkinliği birleştirdiği oyunu, başyapıtı sayılan *The Hostage*'dir (Gizli Ordu). *The Hostage*'da IRA militanları, idama mah-kûm edilmiş bir arkadaşlarına karşılık rehine olarak kullanılmak için bir İngiliz askerini kaçıracak fahişe-ler, homoseksüeller ve toplum dışı kalmış serserilerin yaşadığı bir pansiyona kapatırlar. Behan burada bağınaz İrlanda milliyetçiliğinin tek varlı tutumuna karşı eleştirel bir tavır alır: İrlanda toplumunun

"aşâğılık" insanlarından bir kesit gibi görünen, ancak tüm toplumun yaşamının göstergesi olan pansiyonda, İngiliz askeri çevresindekilerle insanca ilişkiler kurar.

Behan oyunlarında vodvil özellikleri taşıyan, ancak acı bir taşlamanın da niteliklerini içeren bir üslup geliştirmiştir. Yaşamının görece kısılgı ve yazarlık çalışmalarının içki tutkunluğu nedeniyle zaman zaman kesintiye uğraması nedeniyle oyunları-nı, kapsamlı ve gelişmiş bir tiyatro biçimi içinde bütünleştirememiş, klasik İrlanda tiyatrosu geleneğini sürdürmüş ve kimi zaman Uyumsuzluk tiyatrosuna, kimi zaman da yadırgatmaya dayanan Epik tiyatro anlayışına yaklaşan öğeler kullanmıştır.

• **YAPITLAR** (başlıca): **Oyun:** *The Quare Fellow*, 1954, ("İdamlık"); *The Hostage*, 1958, (Gizli Ordu, 1963); *Richard's Cork Leg*, 1973, ("Richard'ın Mantar Bacağı"). **Çeşitli:** *Brendan Behan's Island: An Irish Sketchbook*, 1962, ("Brendan Behan'ın Adası: Bir İrlanda Karalamakı-tabı"); *Hold Your Hour and Have Another*, (ö.s.), 1964, ("Zamanın Değerini Bil, Bir Tek Daha At"); *Brendan Behan's New York*, (ö.s.), 1964, ("Brendan Behan'ın Gözüyle New York"). **Otobiyografi:** *Confessions of an Irish Rebel*, (ö.s.), 1965, ("İrlandalı Bir İsyançının İtiraf-la-rı"). **Roman:** *Borstal Boy*, 1958, ("Borstal'daki Çocuk"); *The Scarperer*, (ö.s.), 1964, ("Kaçakçı").

• **KAYNAKLAR:** D. Behan, *My Brother Brendan*, 1965; T. Boyle, *Brendan Behan*, 1969; R. Jeffs, *Brendan Behan: Man and Showman*, 1966; S. McCann, *The World of Brendan Behan*, 1965; U. O'Connor, *Brendan*, 1970; A. Simpson, *Beckett and Behan and a Theatre in Dublin*, 1962.

BEHÇET, Hulusi (1889-1948)

Türk deri hastalıkları hekimi. Özel-likle frengi konusunda değerli çalış-malar yapmış, ilk kez onun tanımla-dığı bir deri hastalığı dünya tıp litera-türüne "Behçet hastalığı" adıyla geç-miştir.

26 Şubat 1889'da İstanbul'da doğdu. Annesini küçük yaşta kaybedince, babası Maarif Müdürü Ahmed Behçet ile birlikte, o zamanlar Osmanlı egemenliği altında bulunan Beyrut'a gitti. Oradaki bir Fransız okulunda başladığı ortaöğrenimini, İstanbul'a döndükten sonra Beşiktaş Rüşdiyesi'nde tamamladı. 1910'da Askeri Tıbbiye'yi yüzbaşı rütbesiyle bitirin-ce, Gülhane Askeri Hastanesi'nin cildiye bölümüne asistan olarak alındı ve Temmuz 1914'e değin değerli hekimlerin, özellikle frengi araştırmalarını başlatan Eşref Ruşen'in yanında çalıştı. Buradaki görevinin bitiminde önce Eskişehir, ardından Kırklareli askeri hastanelerinin başhekim yardımcılığına atandı; bir yandan da cildiye ve mikrobiyoloji kliniklerinin şefliğini üstlendi. Daha sonra deri hastalıkları uzmanı olarak Edirne Askeri Hastanesi'nde görev alan Hulusi Behçet, 1918 Ağustosunda Macaristan ve Almanya'ya giderek Budapeşte ve Berlin'deki çeşitli hastane-lerde çalıştı. 1919'da Türkiye'ye döndü ve beş yıl kadar serbest hekimlik yaptıktan sonra, 1924'te Has-köy Zührevi Hastalıklar Hastanesi'nin başhekimliği-

ne atandı. Aynı yıl deri hastalıkları uzmanı olarak Gureba Hastanesi'ne geçti ve çalışmalarını özellikle şark çıbanı üzerinde yoğunlaştırdı. 1933'teki üniversite reformunda İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nin Deri Hastalıkları ve Frengi Kliniği'nde profesörlüğe yükseltilerek, kürsü başkanlığına getirilen ilk Türk hocalardan biri oldu.

Ölümünden birkaç ay öncesine değin, on dört yıl boyunca sürdürdüğü öğretim görevinin yanı sıra, Türkiye'de yaygın deri hastalıklarının tanısı ve tedavisi konusunda aralıksız çalışan Hulusi Behçet, *Deri Hastalıkları ve Frengi Arşivi* adlı dermatoloji dergisini de kişisel çabalarıyla 1934'ten 1947'ye değin yayımladı. Bu dergi uzun yıllar yurt içi ve yurt dışındaki dermatoloji çalışmalarını Türk hekimlerine yansıtan tek kaynak olmuştur. Ayrıca 1936'da Almanya'da yayımlanan *Dermatologische Wochenschrift* ve *Medizinische Welt* adlı tıp dergilerine makaleler göndererek, Türkiye'deki dermatoloji çalışmalarının yurt dışında duyulmasını sağladı.

1939'da ordinaryüs profesörlüğe yükseltilen Hulusi Behçet, 25 yıldır üzerinde çalıştığı bir deri hastalığına ilişkin bulgularını 1947'de Cenevre'de toplanan Uluslararası Tıp Kongresi'ne sunarak, o güne değin tanımlanamamış olan bu hastalığı kendi adıyla dünya tıp literatürüne yazdırdı. Yaşamının son yedi yılını muayenehanesinde sabahlara değin çalışarak, uykusuzluk, kolit ve kalp spazmı sıkıntıları içinde geçirmişti; çalışmalarının değerlendirildiğini gördükten birkaç ay sonra, 8 Mart 1948'de bir kalp krizi sonucu İstanbul'da öldü.

Hulusi Behçet'in mantar hastalıklarına (mikoz) ilişkin çalışmaları 1935'te Budapeşte Uluslararası Dermatoloji Kongresi'nin diploma ve plaketiyle ödüllendirilmiş, frengi savaşındaki ve Behçet hastalığının tanımlanmasındaki çabaları nedeniyle ölümünden sonra adına 1975 TÜBİTAK Hizmet ödülü verilmiştir.

Türkiye'de 19. yy başlarında ortaya çıkan ve giderek ciddi bir sorun olan frengi hastalığıyla savaşmak için ilk önlemler 1900'lerin başlarında alınmış, Cumhuriyet'in ilk yıllarında ise resmi kayıtlara göre 85.000 kişiyi etkileyen bu hastalığa karşı yoğun bir savaş açılmıştı. Hocası Eşref Ruşen gibi Behçet

Behçet Hastalığının Tanımlanmasına Türk Hekimlerinin Katkıları

"Morbus Behçet" ya da "Behçet sendromu" adı verilen hastalık, dünya tıp literatürüne bu adla geçmeden önce, Hulusi Behçet ile birlikte birçok Türk hekiminin ve Türkiye'de görev almış Alman hekimlerin uzun araştırmalarına konu olmuştur.

Hulusi Behçet'in bu konudaki ilk gözlemi, 1924 yılında gördüğü bir hastayla başladı. Göz bozuklukları, ağızda yinelenen aftları ve cinsiyet organları çevresindeki yaraları nedeniyle 40 yıl kadar İstanbul ve Viyana'da incelenen bu hastaya değişik tanımlar konmuştu. Kimileri tüberküloz ve frengiden kuşulanırken, Viyanalı hekimler de Avrupa'da bulunmayan birbücresel bir mikroorganizmanın söz konusu olabileceğini ileri sürmüşlerdi. Göz hekimleri de, aynı olgudaki göz iltihaplarını frengi, tüberküloz, stafilokok ve streptokoklara bağlamaya çalışmış, yeni bir hastalık düşünmemişlerdi. Görme duyusunu yitirdikten sonra da bu hastayı izlemeye devam eden Hulusi Behçet ise, hastalık yapıcı etkenin bir virüs olduğu kanısındaydı.

1930'da, ağız ve cinsiyet bölgelerinde yaralar ve bir gözünde kanlanma olan bir kadın hasta Hulusi Behçet'e başvurarak, bu belirtilerin birkaç yıldır yinelenendiğini anlattı. Hulusi Behçet bu olguyu 1935'e değin sürekli izleyerek tüberküloz, mantar, frengi ve başka olası etkenleri aramasına, biyopsi yapmasına karşın sonuç alamadı.

1936'da, dış kliniğine başvuran ve ağızda derin iltihaplı yaralar bulunan bir erkek hasta Hulusi Behçet'e gönderildi. Bu olguda da, öncekiler gibi yinelenen belirtiler vardı, ancak yapılan incelemeler gene sonuç vermedi. Belirtilerin yinelenmesinden bir virüsün sorumlu olabileceğini düşünen Hulusi Behçet, o dönemde Türkiye'ye gelerek mikrobiyoloji kürsüsünde görev alan Hugo Braun'un da yardımına başladı. Gülhane Hastanesi'nin başhekimi, göz hastalıkları profesörü Niyazi İsmet Gözcü (1884-1965) de, 1938'de Hulusi Behçet'e, göz bulguları ön planda olan bir başka hasta bildirdi. Aynı yıl, Türkiye'de görev almış bir başka Alman hekim Erich Frank* da, bütün belirtileri gösteren yeni bir hasta bulunca, Türkiye'de bilinen olgu sayısı beşe çıkmıştı. Adı geçen hekimlerden başka, Naci Bengisu* da göz bulgularını inceleyerek konunun aydınlatılmasına katkıda bulundu.

Türkiye'de incelenen olgu sayısı artarken, çeşitli Avrupa ülkeleriyle Amerika ve Japonya'dan da yeni olgular bildirildi ve sonuçta, 1947'de Cenevre'de toplanan Uluslararası Tıp Kongresi'nde bu olguların virüs kökenli yeni bir hastalık olduğunu savunan Hulusi Behçet'in görüşü benimsenerek hastalığa onun adı verildi.

◀ Frengi ve şark çıbanı konusundaki çalışmaları

Hulusi de, frenginin tanısı ve tedavisi konusunda dünya tıp standartlarının çağdaş koşullarını titizlikle uygulayarak, düzenlediği kurslarla frengi savaşında görev alacak uzmanlar yetiştirerek ve yaptığı yayınlarla onları sürekli bilgilendirerek frengi savaşında etkin bir rol oynamıştır. Frengiden başka, *Leishmania* türü asalakların neden olduğu, Türkiye'nin Güneydoğu bölgelerinde çok sık görülen şark ya da Halep çıbanı (*Leishmaniasis tropica*), çeşitli deri iltihapları, özellikle *dermatitis ficus carica* (ham incir dermatidi) gibi yaygın deri hastalıkları üzerinde de yoğun araştırmalar yapmıştır. Deride iltihaplı derin yaralar oluşturan *Actinomyetaceae* familyasından mantarların yüzeysel egzemalara neden olan türlerini tanımlayarak, 1935'te Budapeşte'de toplanan Uluslararası Dermatoloji Kongresi'nde bir bildiriyle açıklamıştır.

Bebçet hastalığı

Ancak, Hulusi Behçet'in yurt dışında da değerli bir hekim olarak tanınmasını sağlayan en önemli çalışması, bugün kendi adıyla anılan bir tür deri hastalığına yönelik uzun araştırmalardır. Deride kızarıklık, iltihaplanma ve deri altı kabartılar, ağız ve cinsiyet organları çevresinde yaralar, gözün damar ve ağtabakalarında iltihaplanma ve kanama gibi görünür belirtilerle ortaya çıkan bir deri hastalığı konusunda çok değişik görüşler öne sürülmüş, çoğu hekimler bu belirtileri yıllarca ayrı bir hastalığa bağlı olarak tanımlamıştı. Hulusi Behçet bu konu üzerinde 25 yıl çalışarak, bu belirtilerin bir virüsten kaynaklanan başlı başına bir hastalık olduğunu savundu ve görüşlerini bütün tıp dünyasına kabul ettirdi. 1947'de Cenevre'de düzenlenen Uluslararası Tıp Kongresi'nde, Zürih Tıp Fakültesi'nin dermatoloji profesörlerinden Miescher'in önerisi ve kongreye katılan uzmanların onayıyla bu hastalığa "Morbus Behçet" (Behçet hastalığı) adı verildi.

Behçet hastalığı 20-30 yaşlarında, çoğu kez derideki belirtilerle başlar; gözdeki belirtiler birkaç ay ya da birkaç yıl sonra ortaya çıkar. Yıllarca süren hastalık körlük ve ölümlle sonuçlanır. Son yıllarda yapılan gözlemlerde, deri, göz, ağız ve cinsiyet organlarındaki üç temel belirtinin yanı sıra hastalarda cinsel güçsüzlük, toplardamar tıkanıklığı, beyin ve beyin zarı iltihabı belirtileri de saptanmıştır. Hastalığın nedeni bugün için kesin olarak bilinmiyor. Kimi hekimler hastalığın tüberküloz enfeksiyonundan, kimileri stafilokoklardan kaynaklandığını öne sürerken, Hulusi Behçet ve Hugo Braun hastalık yapıcı etkenin özgün bir virüs olduğunu savundular. Elektronik mikroskop bulgularında Hulusi Behçet'in görüşünü destekleyecek sonuçlar alınmasına ve bu konuda çalışan araştırmacılar arasında bir bölümünün virüs görüşünde birleşmesine karşın, Behçet hastalığının çevresel, genetik ve immünolojik nedenlerden kaynaklandığı da ileri sürülüyor.

Henüz virüsü tanımlanamadığı için Behçet hastalığının tedavisinde bir gelişme olmamakla birlikte, başka bir hastalığın yan belirtisi olduğu yolundaki yanlış inancı yıkararak yeni bir araştırma yolu açan Hulusi Behçet'in bu hastalıkla savaşa büyük katkısı olmuştur.

Nazar ve Frengi Tedavisinde Düşünceler, 1924; *Frengi İbtidai Karhası ve Hurdebini Teşhisi*, 1926; *Halep Çıbanlarının Diyatermi ile Tedavisi*, 1926; *Memleketimizde Arpa Uyuzlarının Menşei Hakkında Etüdler*, 1929; *İrsi Frengi Kliniği*, 1929; *Frengi Dersleri*, 1940; *Klinikte ve Pratikte Frengi Teşhisi ve Benzeri Deri Hastalıkları*, 1940.

- **KAYNAKLAR:** C. K. İncedayı, "Ord. Prof. Dr. Hulusi Behçet", *İstanbul Tıp Fakültesi Mecmuası*, 11, 1948; R. Kinacıgil, "Dr. Hulusi Behçet, 1889-1948", *Acta Medica*, 1, 1948; M.O. Uzman, "Hulusi Behçet", *İstanbul Seririyatı*, 30, 1948; O.Yemni, "Ord. Prof. Hulusi Behçet", *Deri Hastalıkları ve Frengi Kliniği Arşivi*, 1, 1963.

- **BAKINIZ:** H. BRAUN, EŞREF RUŞEN.

BEHİŞTİ (15. yy)

Osmanlı tarihçi ve şair. 1389-1502
arasını anlatan manzum bir Osmanlı
tarihi yazmıştır.

Behiştî mahlası ile tanınan Ahmed Sinan Çelebi, II. Mehmed dönemi (1451-1481) İstanbul subaşlarından Karıştıran Süleyman Bey'in oğludur. Lüleburgaz'da doğdu. Sehi tezkiresine göre, II. Bayezid tarafından yetiştirildi, iyi bir öğrenim gördü. Bir süre sancakbeyliği yaptı. Padişahın huzurunda uygunsuz bir davranışta bulunduğu için korkarak İran'a kaçtı. Herat'ta Sultan Hüseyin Baykara'nın yanına gitti. Molla Câmî ve Ali Şir Nevâî gibi dönemin ünlü şairleri ile tanıştı. Hüseyin Baykara'nın II. Bayezid'e yazdığı bir mektupla İstanbul'a döndü. Ayrıca, kerem redifli bir gazel yazıp padişaha sundu ve bağışlandı. Ölüm tarihi belli değildir. *Tarih*'ini 1502'de bitirdiğine göre bu tarihten sonra ölmüş olmalıdır.

Behiştî Tarihi adıyla tanınan en önemli yapıtı, 1389-1502 arasını anlatan manzum bir Osmanlı tarihidir. Sekiz bölümden oluşur. Her bölüm bir padişaha ayrılmıştır. Baştaki ilk üç bölümle sondaki 8. bölüm eksiktir. Sekizinci bölüm ayrıca Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde *Vakayinâme-i Behiştî* adıyla kayıtlıdır (Revan Kitapları No: 1270). Yapıtı güzel bir üslup ve sade bir Türkçe ile yazılmıştır.

Elimizde toplu bir divanı yoktur. Şiirlerine çeşitli şiir mecmularında örneğin *Pervane Bey Mecmuası*'nda rastlanmaktadır. Lirik bir şair olduğu anlaşılan Behiştî'nin kimi gazellerinde Çağatay ve Azeri lehçeleri özellikleri de görülmektedir. Latifi tezkiresine göre; *Vamuk u Azra*, *Yusuf u Züleyha*, *Hüsn ü Nigar*, *Süheyl ü Nevbahar* ve *Leyla ve Mecnun* adlı mesnevilerinden oluşan bir *Hamse*'si vardır. Bugün *Hamse*'den elimizde yalnız *Leyla ve Mecnun* bulunmaktadır.

- **YAPITLAR (başlıca):** *Tarih-i Behiştî*, *Chronik*, (ö.s.), A Moser (Faksimile metin ve açıklamalar), 1980; *Leyla ve Mecnun*, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, No. 5591).

- **YAPITLAR (başlıca):** *Emrazı Cildiyede Laboratuvarın Kıymet ve Ehemmiyeti*, 1923; *Frengi Tedavisi ve Frengi mîlel Anketlerim* 1923; *Wessermann Hakkında Nokta*

BEHN, Aphra
(1640-1689)

İngiliz oyun yazarı, romancı ve şair.
İlk profesyonel kadın yazar olarak
bilinir.

Yaşamının ilk yılları üstüne kesin bir bilgi yoktur. Kendi yazdıklarına göre, bazı akrabalarıyla birlikte o zaman İngiltere egemenliğinde olan Hollanda Guyanası'na (bugün Surinam) gitti ve uzun yıllar orada yaşadı. 1658'de İngiltere'ye döndü. 1665'te Behn adlı Hollanda asıllı zengin bir tüccarla evlendiyse de kocası kısa bir süre sonra öldü. Aphra Behn zekâsı, yetenekleri ve nükteli konuşmalarıyla Kral II. Charles'ın ilgisini çekti, İngiliz hükümetinin casusu olarak Hollanda'ya gönderildi. Yazarlığa, yaptığı iş karşılığında para alamayıp borçları yüzünden hapse girince, geçimini sağlayabilmek için başladı. 16 Nisan 1689'da Londra'da öldü.

Kadın olmasının ve oyunlarını kendi adıyla yayımlamakta diretmesinin getirdiği zorluklar nedeniyle, 1670'te sahnelenen ilk oyunu *The Forced Marriage* ("Zoraki Evlilik") ancak üç yıl sonra yayımlandı. 1673'te sahnelenen *The Dutch Lover* ("Hollandalı Sevgili") Behn'in oyunlarında giderek ağırlık kazanacak olan komedi ve fars türüne ilk geçişi yansıtır. En çok tanınan oyunu *The Rover* ("Serseri") neşeli ve nükteli bir üslupla yazılmış bir komedyadır ve toplumda saygın bir yer kazanmak amacıyla yapılan evlilikleri eleştirir. 1687'de sahnelenen son oyunu *The Emperor of the Moon* ("Ay Hükümdarı") üç perdeliktir ve beş perdelik geleneksel oyun yapısının dışına çıkan ilk İngiliz oyunlarından.

Behn, yaşadığı Restorasyon döneminde oyun yazarı olarak büyük ün kazanmış olmakla birlikte, bugün daha çok romanlarıyla, özellikle de *Oroonoko or the Royal Slave* ("Oroonoko ya da Soylu Köle") ile tanınır. Yerli halkın sömürülmesini insancıl bir tavırla ele alması açısından bu yapıt sömürgecilğe karşı çıkan ilk roman olarak değerlendirilebilir.

Behn'in, zamanının yüksek sosyetesinin yaşamını ele alan ve geleneksel entrika komedyası yapısında gelişen oyunları, üsluplarının açık saçıklığıyla Restorasyon döneminin sanat zevkini yansıtır. Bu açık saçık komedyalar eleştirmenlerce aynı dönemin ünlü oyun yazarı William Wycherley'in oyunlarına benzetilmiş, Behn'in "dişi Wycherley" olarak ün yapmasına yol açmıştır.

• **YAPITLAR (başlıca):** *Oyun: The Forced Marriage*, 1670, ("Zoraki Evlilik"); *The Amorous Prince*, 1671, ("Aşk Düşkünü Prensi"); *The Dutch Lover*, 1673, ("Hollandalı Sevgili"); *The Rover*, 1677, ("Serseri"); *The Emperor of the Moon*, 1687, ("Ay Hükümdarı"). *Roman: Oroonoko, or the Royal Slave*, 1688, ("Oroonoko ya da Soylu Köle"); *The Fair Jilt*, 1688, ("Vefasız Sevgili").

• **BAKINIZ: WYCHERLEY.**

BEHRAMOĞLU, Ataal
(1942)

Türk şair, çevirmen. Süssüz, aydınlık,
düz ve titiz bir anlatıma yaslanan
şürleriyle tanınmıştır.

13 Nisan 1942'de İstanbul'da Çatalca'da doğdu. İlk ve ortaöğrenimini babasının görevli olarak bulunduğu Kars ve Çankırı'da yaptı. 1961'de Ankara Hukuk Fakültesi'nde iki yıl kadar okuduysa da, bitirmedi. Girdiği Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü 1966'da bitirdi. 1965'te *Dönüşüm* dergisini çıkaranlar ve aynı yıl Fikir Kulüpleri Federasyonu'nu kuranlar arasında yer aldı. 1967 yılında başladığı askerlik görevinin son altı ayını sürgün olarak Malazgirt'te tamamladı. 1970 yılında İsmet Özel'le birlikte *Halkın Dostları* dergisini çıkartmaya başladı. Aynı yıl önce İngiltere'ye, sonra iki yıl kadar kaldığı Fransa'ya gitti. Paris'te çeşitli işlerde çalışarak dil ve edebiyat alanında incelemeler yaptı, tiyatroyla ilgilendi. 1972'de Sovyet Yazarlar Birliği'nin çağrısıyla gittiği Moskova Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde lisansüstü çalışması yaptı. 1974 yılında Türkiye'ye dönünce Muhsin Ertuğrul yönetimindeki İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları'nda dramaturg olarak çalışmaya başladı. 1975 başında kardeşi Nihat Behram'la birlikte *Militan* dergisini kurdu.

Bebeklerin Ulsu Yok

İlk kez yurdundan uzakta yaşadım bu duyguyu

Bebeklerin ulsu yok

Başlarını tutuşları aynı

Bakarken gözlerinde aynı merak

Ağlarken aynı seslerinin tonu

Bebekler, çiçeği insanlığımızın

Güllerin en hası, en goncası

Sarışın bir ışık parçası kimi

Kimi kapkara üzüm tanesi

Babalar, çıkarmayın onları akıldan

Analar, koruyun bebeklerinizi

Susturun susturun söyletmeyin

Savaştan, yıkımdan söz ederse biri

Bırakalım sevdıyla büyüünler

Serpilip gelişinler fidan gibi

Senin benim hiç kimsenin değil

Bütün bir yeryüzünüdür onlar

Bütün insanlığın gözbebeği

İlk kez yurdundan uzakta yaşadım bu duyguyu

Bebeklerin ulsu yok

Bebekler, çiçeği insanlığımızın

Ve geleceğimizin biricik umudu

Haziran 1977'de Sofya'da düzenlenen Dünya Yazarları I. Barış Kurultayı'na Türk delegelerinden biri olarak katıldı. Çağrılı olarak gittiği Yunanistan, Almanya ve Yugoslavya'da çeşitli toplantılara katıldı. 1978'de yayımlanmaya başlayan *Sanat Emeği* dergisinin yazı kurulunda yer aldı. 1979 yılında Türkiye Yazarlar Sendikası (TYS) Genel Sekreterliği'ne seçildi. 1981'de Barış Derneği davası nedeniyle tutuklandı. 1982'de bir gazetenin açtığı soruşturmaya verdiği yanıt yüzünden bir yıl hapse mahkûm oldu. Aynı dönemde TYS davasında da yargılanan Ataoğlu Behramoğlu, 1981 yılında Asya-Afrika Yazarlar Birliği Lotus Edebiyat Büyük Ödülü'nü kazandı.

İlk şiirlerini *Yeni Çankırı*, *Yeşil Ilgaz* ve *Ilgaz* gibi yerel yayın organlarında Ataoğlu Gürus adıyla yayımlamıştı. Ankara'daki öğrencilik yıllarında ise *Varlık*, *Yelken*, *Dost*, *Ataç*, *Evrım* ve *Devinim* 60 gibi dergilerde yazdı. II. Yeni etkileri taşıyan ilk şiirlerinde kendine dönük bireyin çevreyle uyumsuzluklarını sık sık kullandığı yergi unsurlarıyla birleştirdi. Bu yoldaki şiirlerini 1965 yılında *Bir Ermeni General* adlı kitabında topladı. 1970 yılında yayımlanan *Bir Gün Mutlaka* ve ardından gelen kitaplarında ise toplumcu gerçekçi şiir geleneği içinde, sorumluluk duygusu taşıyan çağdaş insanın dünyasını yansıttı.

Şiirleri, çevirileri ve çeşitli dergi ve gazetelerde kültür ve edebiyat üzerine yazdığı yazılarla 1960 kuşağının önde gelen edebiyatçılarından biri oldu.

- YAPITLAR: *Bir Ermeni General*, 1965; *Bir Gün Mutlaka*, 1970; *Yolculuk*, *Özlem*, *Cesaret ve Kavga Şiirleri*, 1974; *Ne Yağmur Ne Şiirler*, 1976; *Kuşatmada*, 1978; *Mustafa Suphi Destanı*, 1979; *Dörtlükler*, 1980; *Şiirler 1959-1982*, 1983.

BEHRENGİ, Samed

(1939-1968)

İranlı yazar. Alegorik masal ve öyküleriyle tanınmıştır.

Tebriz kentinde doğdu. On bir yıl Azerbaycan köylerinde ilköğretim öğretmenliği yaptı. Köylerde öğretmenlik yaptığı sırada Azeri halk edebiyatı ile ilgili incelemelere girişti. 1960'larda çocuklar için masal ve öyküler yazmaya başladı. Yazdığı alegorik öykülerin taşıdığı toplumsal eleştiri ögesi İran gizli polisi tarafından izlenmesine yol açtı. Öykülerini çeşitli takma adlarla yayımladı. *Küçük Kara Balık* masahıyla İtalya'da en iyi yabancı çocuk kitabına verilen Buluni altın ödülünü aldı. 1968'de Aras nehrinde boğulmuş olarak bulundu. Halk arasında ölümüne İran gizli polisi SAVAK'ın neden olduğu söylentisi yayıldı.

Behrengi masallarını çocuklar için yazdı, ancak her masal bir kıssa niteliği taşıdığı için bunlarda büyükler için de mesajlar bulmak mümkündü. Sansür koşulları altında yazan çoğu yazar gibi alegoriyi toplumsal eleştiri için bir araç olarak kullandı. Aisopos türünde yazdığı hayvan öykülerinde insanoğlunun bilme-öğrenme çabasını ve elbirliğinin gücünü dile getirdi. Gittikçe geliştirdiği politik mesajların siyasal mesajlar için salt bir perde olması

engelledi; yarattığı gerek insan, gerekse hayvan tiplerinin özgürlük ve bilinmeyi kavrama mücadelesi onların alegorik figürler olmanın ötesinde bir gerçeklik ve canlılık kazanmasını sağladı. Behrengi'nin birçok kitabı Türkçe'ye çevrilmiştir.

BEHRENS, Peter

(1868-1940)

Alman mimar, endüstri tasarımcısı. Endüstri çağının gereklerine uygun bir mimarlığın gelişmesine öncülük etmiştir.

Hamburg'da doğdu. Kimi çağdaş mimarlar gibi o da ressam olarak işe başladı. 1886-1889 arasında Karlsruhe ve Düsseldorf uygulamalı sanatlar okullarında resim ve grafik eğitimi gördü. 1890'dan sonra pek çok çağdaş gibi İngiliz tasarımcı William Morris'den yayılan, endüstri ürünlerinin biçimlendirilmesinde sanatçıların da görev alması gerektiği düşüncelerinin etkisiyle önce uygulamalı sanatlara, sonra da mimarlığa yöneldi. Münih'de ressam ve grafikçi olarak çalıştığı sırada, 1893'te Yeni-Sanat (*Art-Nouveau*) akımının bu kentteki kurucuları arasında yer aldı. 1897'de de el işlerine sanatı sokmayı amaçlayan "Vereinigte Werkstätten" (Birleşmiş İşhikler) adlı sanatçıların birliğinin kurucularından biri oldu.

1899'da Essen büyük dükünün çağrısına uyarak Darmstadt'ta kurulmuş olan "Künstlerkolonie"ye (Sanatçılar Kolonisi) katıldı. Kendilerini "Yediler" diye de adlandıran bu sanatçıların amaçlarından biri güzel sanatların çeşitli dalları arasında daha yakın bir ilişki kurulmasını sağlamaktır. Behrens ilk mimarlık yapıtı olan kendi evini de 1901'de bu kentte yaptı. 1902-1903 yıllarında Nürnberg Uygulamalı Sanatlar Müzesi'nin açtığı kursları yönetti, 1903'te de Düsseldorf Uygulamalı Sanatlar Okulu'nun yöneticiliğine getirildi.

1907'de kendisi için dönüm noktası sayılabilecek bir öneriyi kabul ederek Berlin'e gitti ve burada elektrikli araçlar üreten AEG firmasının tasarım biriminde sanat danışmanı oldu. Görevleri arasında endüstri tasarımcılığının yanı sıra bu firmanın çeşitli yapılarının tasarlanması da bulunuyordu, bu da onun mimarlık sorunlarına yönelmesine neden oldu. Beh-

AEG Türbin Fabrikası, Berlin

rens, 1922'de Viyana Akademisi'nin Mimarlık Bölümü yöneticiliğine getirildi. 1936'da Berlin'deki Prusya Güzel Sanatlar Akademisi'nin Mimarlık Bölümü yöneticiliğine atandı. Dört yıl sonra da bu kentte öldü.

Behrens'in etkin olduğu 19. yy sonu ile 20. yy başındaki yıllarda Avrupasanaı çeşitli etkiler altındaydı. İngiltere'de başlayan Arts and Crafts (Sanatlar ve Elsanatları) akımı, özellikle endüstri ürünleri tasarımının yetkin sanatçılarca yapılmasına ilişkin düşüncelerle, uygulamalı sanatları etkilemişti. Güzel sanatlar da ve mimarlıkta tarihsel üslupların kullanılmasına karşı çıkanların geliştirdiği, dekoratif yanı ağır basan bir üslup olan Yeni-Sanat ise 1890-1910 yılları arasında hemen hemen bütün Avrupa ülkelerinde önde gelen sanat akımıydı. Almanya'da da 1907'de "Deutsche Werkbund" adlı bir dernek kurulmuştu. Zamanın önde gelen sanatçı ve tasarımcılarının üyesi olduğu bu derneğin amacı genel olarak tasarım, özel olarak da endüstri tasarımı alanındaki karışıklığa son vermek için güzel sanatçılar, uygulamalı sanatçılar ve mimarlar arasında bir işbirliğini gerçekleştirmekti. Bu yıllar aynı zamanda Alman ekonomisinin oldukça güçlenmiş olduğu bir dönemdi. Almanya kendini öteki endüstri ülkelerinin önüne geçirecek daha geniş bir politik etki arayışı içindeydi. Endüstrisi de buna koşullar olarak bu ülkenin gücünü vurgulayacak, simgeleyecek girişimlere açılmaya başlamıştı. Berlin önemli merkezlerden biri durumuna gelmişti.

Böyle bir ortamda çalışmaya başlayan Behrens, bir yandan bu akımlardan etkilenmiş, bir yandan da kendi yapıtlarıyla etkili olmuştur. İlk çalışmaları Yeni-Sanat etkisindeki resim ve grafiklerdir. Münih'teki çalışmaları arasında bir cam fabrikası için yapmış olduğu, seri olarak üretilecek bardakların tasarımı da vardır. Mimarlığa önce sergi pavyonları düzenlemeleyle geçmiş, bunu daha sonra Darmstadt'daki kendi eviyle başlayan bir dizi konutun tasarlanması izlemiştir. AEG firmasına geldiği zaman artık her iki tasarım alanında da belli bir deneyim düzeyine ulaşmıştı. Buradaki çalışmaları yalnızca, lamba, vantilatör, dinamo vb. gibi elektrikli araçların tasarımını değil, aynı zamanda bu firmanın ambalajlarının, broşürlerinin, afişlerinin, başlıklı kağıtlarının tasarımını da kapsıyordu. Ayrıca satış yerlerinin, sergi alanlarının düzenlenmesi ve üretim yapılarının tasarımı da görevleri arasındaydı. İşte bu sonuncu, onun, çağdaş mimarlık diye adlandırılan endüstri çağı mimarlığının kimi önemli yapıtlarını oluşturmaya yol açmıştır.

Behrens'in Berlin'deki en önemli yapısı AEG firmasının *Türbin Fabrikası*'dır. Bu yapı endüstri çağının ilk özgün mimarlık yapıtlarından biri sayılır. Dikdörtgen bir planı vardır, yan duvarları arasındaki açıklık 25,6 m'dir. Yapının üstü bir çelik-cam konstrüksiyonla örtülerek içinde bulunan ışıkların doğal ışıktan yararlanmasını sağlamıştır. Behrens, aşağıya doğru incelen ve mafsallar üstüne oturan çelik taşıyıcı ayakları yapı yüzünde dışa taşırarak, bunların arasındaki cam yüzeyleri de yükseldikçe içeri çekilen bir eğimle düzenleyerek ritmik bir hareketlilik sağlamış, böylece işlevsel olan bu yapıya büyük bir anlatım gücü kazandırmıştır. Fabrikanın dar yüzü ise, iki yanında yer alan köşe pilonlarıyla daha kitlesel bir etkiye sahiptir. Yapının biçimlenmesinde daha önceki mimarlık üslupları esin kaynağı olmamıştır, hatta

kimi ayrıntıları daha ilerde kullanılan biçimlere öncülük etmiştir.

Behrens I. Dünya Savaşı'na değin bu firma için Berlin'de başka üretim yapıları da tasarlamıştır. Ayrıca gene bu firmanın işçileri için Berlin yakınında Henningsdorf'ta kurulan konut yerleşmesinin tasarımını da o yapmıştır. Bu dönemde yeni-klasikçi (neo-klasik) bir anlayışla oluşturduğu yapıları da vardır. Bunlar kendilerini, böyle bir anıtsallık anlayışla simgelemek isteyen mal sahipleri için yapılmış yönetim yapılarıdır.

Behrens I. Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda Alman dışavurumcu (ekspresyonist) mimarlarının doğrudan doğruya tasarımına yönelmiştir. Onun yapıtlarında da tuğla ve fayans egemendir, bunların sarkitdikileri anımsatacak biçimde kullanılması belli bir plastik etki elde edilmek istenmiştir. Ama Behrens bir süre sonra gene daha yalın biçimlere dönmüştür. Bu dönemdeki yapıtları artık eskisi kadar etkili değildir. Gene de İngiltere'de 1925-1926'da yaptığı *W.J. Bassett-Lowke Evi*, bu ülkede 1930'ların başına değin

Endüstri Tasarımı

Endüstri tasarımı, endüstriyel olarak, yani el emeğiyle değil de makinelerle üretilecek araç ve gereçlerin tasarlanması eylemine verilen addır. Endüstri tasarımcısının bir sanatçı olarak eğitim görmüş olmasının yanı sıra, tasarlayacağı ürünlerin malzemelerine, işlevlerine ve üretim yöntemlerine ilişkin bilgilere de sahip olması gerekir.

Endüstri çağının başlarında ürünlerin tasarımı na önem verilmeyişinin, hatta güzelleştirilmele-ri amacıyla eski sanat üsluplarından alınan öğelerle süslenmelerinin yarattığı zevksizliğe karşı İngiliz tasarımcısı William Morris'in 19. yy'ın ikinci yarısında başlattığı Arts and Crafts (Sanatlar ve Elsanatları) akımıyla (dernek olarak kuruluşu: 1888) endüstri tasarımının önemi anlaşılmış, giderek günümüzde bağımsız bir uğraş alanı durumuna gelmiştir. Endüstri tasarımı eğitimi bu amaçla kurulmuş okullarda olduğu gibi, güzel sanatlar, uygulamalı sanatlar ya da mimarlık okullarına bağlı bölümlerde de yapılmaktadır.*

Endüstri tasarımıyla çağdaş mimarlık arasında yakın ilişki vardır. Kimi zaman yapıtlarının mobilyalarını, donatılarını, çeşitli araç ve gereçlerini de tasarlama durumunda olan mimarlar bir süre sonra bu alana kaymakta, kimi endüstri tasarımcıları da mimarlığa yönelebilmektedirler. Peter Behrens'in öğrencisi olan Walter Gropius tarafından 1919'da kurulan Bauhaus adlı okul, mimarlık bölümünü açmadan önce endüstri tasarımı dallarında eğitime başlamış ve bu alanda makineyi yadsımadan seri üretim koşullarına uygun tasarım yapmayı ön plana almasıyla ün kazanmış ilk gerçek endüstri tasarımı okulu olmuştur.*

yapılmış az sayıdaki çağdaş mimarlık örneklerinden biri olarak etki yapmıştır.

Behrens, biri endüstri tasarımı, öteki de mimarlık olmak üzere tasarımın iki dalında öncülük etmiş olması nedeniyle önem taşır. İlk kez onun gibi çok yönlü bir sanatçı-mimarın (Darmstadt'da bulunduğu sırada tiyatroyla da ilgilenmiştir) önde gelen bir endüstri kuruluşunun sanat danışmanlığına getirilmesi, endüstri tasarımında bir dönüm noktasıdır. Daha önce ürünlerin biçimlendirilmesini uzman olmayan ellere bırakmakta sakınca görmeyen endüstri, sanatçıların bir süreden beri dile getirmekte oldukları kaygıyı paylaşmaya başlamakta, günlük araç ve gereçlerin de birer sanat yapıtı gibi ele alınabileceğini kabul ederek, bunların tasarımına sanatçıların da katkısını sağlamak için ilk girişimlerde bulunmaktadır. Bu da günümüzde bağımsız bir uğraş alanı durumuna gelmiş olan endüstri tasarımının gelişmesine yol açan etkenlerden biridir.

Behrens'in asıl önemli katkısı mimarlık alanında-dır. Yapıtlarıyla o zamana değin mimarların uğraş alanı içinde sayılmayan bir konuyu, üretim yapılarının tasarımını, bu uğraş alanına katarak yeni bir dönemin öncüsü olmuştur. Yaptığı fabrikalarla bu alandaki ilk özgün örnekleri vermiş, kendinden sonraki mimarları etkilemiştir. Yapıtlarında duvara gömülü sütunlar, üçgen çatı alınlıkları gibi geleneksel mimarlığın biçim diline özgü öğeleri kullanmışsa da, yapıtları ayrıntılarındaki yalınlıkla, kimi yerde taşıyıcı strüktürü dışa yansıtan biçimleriyle, çelik taşıyıcıları ve geniş cam alanlarıyla, çağdaş yapı malzemeleri ve yapım yöntemlerinin kullanıldığı, daha önceki üslupların yinelenmesine gerek görülmeden bir anıtsallığa erişen yapılar olabilmişlerdir.

Behrens'i çağdaş mimarlık açısından öne çıkartan, yaşamın ve yapıtlarının incelenmesini ilgilç kılan, bunlardan da önemli bir etken daha vardır. Bu da, çağının önde gelen tasarım işliklerinden biri olan Berlin'deki bürosunu, genç mimarların çalışma olanağı buldukları bir uğrak yeri durumuna getirmiş olmasıdır. Gerçekten de yüzyılımızın en büyük dört mimarından üçünün bu olanaktan yararlanmış oldukları görülür: Walter Gropius 1907-1910, Ludwig Mies van der Rohe 1908-1911, Le Corbusier de 1910-1911 yıllarında Behrens'in bürosunda çalışmışlardır. Onun uluslararası alana yaptığı katkıyı bu açıdan da değerlendirmek gerekir.

Behrens yapıtlarıyla, mimarlığa yaklaşımıyla, kendinden sonrakileri etkilemesiyle, 20. yy başında çağdaş mimarlığın gelişmesine en önemli katkısı olan mimarlar arasındadır.

- **YAPITLAR (başlıca):** Yapı ve Tasarım: AEG firması için çeşitli endüstri tasarımları, 1907-1913; AEG İşçileri için *Konut Yerleşmesi*, 1907-1913, Henningsdorf/Berlin; *AEG Türbin Fabrikası*, 1908-1909, Berlin; *AEG Yüksek Gerilim Fabrikası*, 1910-1912, Berlin; *AEG Küçük Motorlar Fabrikası*, 1910-1912, Berlin; *AEG Büyük Makineler Fabrikası*, 1910-1912, Berlin; *Mannesmann Yönetim Yapısı*, 1911-1912, Düsseldorf; *Alman Büyükelçiliği*, 1911-1912, St. Petersburg (Leningrad); *Continental Firması Yönetim Yapısı*, 1913-1920, Hannover; *Hoechst Boya Fabrikası*, 1920-1925, Frankfurt. Kitap: *Feste Lebens und der Kunst*, 1900; *Beziehungen der künstlerischen und technischen Probleme*, 1917, ("Sanat ve Teknik Problemlerin Arasındaki İlişkiler"); *Das Ethos und die Umlagerung der*

künstlerischen Probleme, 1920, ("Sanat Sorunlarının Yer Değiştirmesi ve Ahlak").

- **KAYNAKLAR:** P.J. Cremers, *Peter Behrens, sein Werk von 1909 bis zur Gegenwart*, 1928; K.M. Grimme (der.), *Peter Behrens und seine Wiener Akademische Meisterschule*, 1930; G. Hatje, *Knaurs Lexikon der Modernen Architektur*, 1963.
- **BAKINIZ:** GROPIUS, HORTA, LE CORBUSIER, MIES VAN DER ROHE, W. MORRIS.

BEHRING, Emil Adolf von (1854-1917)

Alman bakteriyoloji bilgini. Tetanos ve difterinin koruyucu serumla önlenmesine yönelik çalışmalarıyla bağışıklık bilimin kurucularından biri olmuştur.

15 Mart 1854'te Prusya'nın Hansdorf kentinde (bugün DAC'de) doğdu. Berlin Üniversitesi'ndeki tıp öğreniminden sonra, 1880'de bir devlet sınavını kazanarak Ordu Sağlık Kurumu'nda görev aldı. 1889'da Koch'un Berlin'deki Halk Sağlığı Enstitüsü'ne geçti. 1894'te Halle, 1895'te de Marburg üniversitelerinde öğretim üyeliği yaptı. Daha sonra Höchst'teki bir boya fabrikasında kendisine ayrılmış özel bir laboratuvarında araştırmalarını sürdüren ve 1901'de Nobel Fizyoloji ve Tıp Ödülü'nü alan Behring, 31 Mart 1917'de Marburg'da zatürreeden öldü.

Behring'in araştırmalarına başladığı yıllar, hastalıkların mikropardan ileri geldiği yolundaki görüşün oldukça kesinlik kazandığı ve bağışıklık konusundaki çalışmaların giderek yoğunlaştığı bir döneme rastlar. Koch'un enstitüsü ise, bu alanda en yoğun araştırmaların yürütüldüğü kurumlardan biriydi. Aynı enstitüde Ehrlich tavşanlar üzerinde bağışıklık denemeleri yaparken, Behring de Japon meslektaşı Kitasato ile tetanos ve difteriye karşı bağışıklık kazandırmanın yollarını araştırıyordu. 1890'da, biri Kitasato ile olmak üzere, iki bildiriyle bu çalışmalarının sonuçlarını bilim dünyasına duyurdu.

Sağlıklı bir hayvan tetanosa yakalanmış bir hayvanın kan serumuyla aşılandığında, öldürücü dozda tetanos mikrobuna alsa bile hastalığa direnç gösterebiliyor, bu hayvanın kanından yapılan serum da diğer sağlıklı hayvanlara aşılandığında uzun süreli bir bağışıklık yaratabiliyordu. Aynı yöntemle difteriye karşı da bağışıklık sağlanmış, üstelik tetanos ya da difteriye yakalanmış hayvanları serumla iyileştirme olanağı doğmuştu. İnsanlara yönelik ilk deneme, 1891 yılının Noel gecesi, difteriye yakalanmış bir çocuk üzerinde yapıldı; 1892'de de aşının ticari üretimine geçildi. Kitasato ve Behring, bağışıklık yaratan maddeye antitoksin adını verdiler. Antitoksinler, bakterilerin salgıladığı zehirli (toksik) maddelerin etkisini yok ederek bu sonuca ulaşılmasını sağlıyordu. Ne var ki bu yöntem difteriye karşı yüzde yüz etkili olamamıştı. Araştırmalarını sürdüren Behring, 1913'te toksin ve antitoksin karışımından bir aşı hazırladı. Bu yeni madde yalnızca antitoksin içeren serumla oranla difte-

ri mikrobi üzerinde çok daha etkiliydi. Ardından, ineklerde vereme karşı bağışıklık yaratan bir aşı üretti. Böylelikle Behring, çağdaş aşılama yöntemlerinin öncüsü sayılan bir uygulamayı başlatmıştı. Özellikle çocuk ölümlerine neden olan difteriyle ilgili çalışmalarından dolayı, 1901'de fizyoloji ve tıp dalında ilk Nobel Ödülü Behring'e verildi.

Ehrlich'in de katkılarında sonra, difteri aşısı I.Dünya Savaşı sırasında askerler üzerinde başarıyla uygulandı. 1923'te, Fransız bakteriyoloji bilgini Gaston Léon Ramon'un (1886-1963) hazırladığı çok daha etkili bir toksoitle (zayıflatılmış toksin) difteri artık korkulacak bir hastalık olmaktan çıkmıştı. Ancak, Behring'in araştırmalarının asıl önemi, bu öldürücü hastalıklarla savaşta büyük bir adım atılmasını sağlamış olmaktan öte, bağışıklık bilime ve bakteriyolojiye yeni kavram ve boyutlar kazandırmış olmasındadır. Bu çalışmalardan sonra, akyuvarların bakterilere karşı vücudu savunma görevi, fagositoz olayının bağışıklık mekanizmasındaki rolü ve organizmanın bağışıklık sistemi üzerine araştırmalar hız kazanmıştır.

• **YAPITLAR:** *Die praktischen Ziele der Blutserumtherapie*, 1892, ("Kan Serumunun Tedavisinin Pratik Amaçları"); *Aetiologie und aetiologische Therapie des Tetanus*, 1904, ("Tetanosun Etiyolojisi ve Etiyolojik Tedavisi").

• **KAYNAKLAR:** R.Bieling ve H.Zeiss, *Gestalt und Werk*, 1941; H.J.Parish, *A History of Immunization*, 1965.

• **BAKINIZ:** ASCHOFF, BORDET, EHRLICH, JENNER, KITASATO, KOCH, PASTEUR, ROUX.

BEHRMAN, S.N. (1893-1973)

ABD'li oyun yazarı. II. Dünya Savaşı öncesinde ve savaş yılları sırasında yazdığı salon komedileriyle ün kazanmıştır.

Samuel Nathaniel Behrman Massachusetts Eyaleti'nin Worcestes kasabasında doğdu. Orta sınıftan bir Yahudi ailesinin oğluydu. Gençlik yıllarında kasabalarına gelen gezici bir tiyatro topluluğunu seyrettikten sonra içinde tiyatroya karşı büyük bir ilgi uyandı. Ortaöğrenimini doğduğu yerde tamamladı, ardından Clark Üniversitesi'ne, sonra Harvard Üniversitesi'ne gitti. Harvard'da E.O'Neill, S. Howard, Philip Barry (1896-1949) gibi geleceğin oyun yazarlarının da katıldığı, ünlü tiyatro profesörü George Pierce Baker'ın (1866-1935) "47 Workshop" adlı derslerine girdi, oyun yazma denemeleri yaptı. Üniversiteden sonra yaşamını kazanabilmek için gazete ve dergilere yazılar yazdı, bir tiyatrodan basın ve halkla ilişkiler servisini yönetti. 1927'den sonra bütünüyle oyun yazarlığı yapmaya başladı. II. Dünya Savaşı yıllarında ülkesinin önde gelen oyun yazarlarından biri oldu. Oyunların yanı sıra film senaryoları da yazdı.

Behrman birkaç başarısız denemeden sonra ilk kez 1927'de *The Second Man* ("İkinci Adam") adlı oyunuyla başarı kazandı. Daha sonra, hemen tümü

de salon komedisi olan otuzu aşkın oyun yazdı, ayrıca çeviriler, uyarlamalar yaptı. Oyunlarının çoğunda ünlü ve zengin bir adam ya da kadının, kendisiyle evlenmek isteyen damat ya da gelin adayları arasından birini seçmesini ve sonunda bu seçimden rahatsızlık duyarak kendi kendisiyle hesaplaşmaya girişmesini konu edinir. Olayın içindeki başka bir kişi de oyun boyu, yazarın, tartışmak istediği toplumsal soruna ya da ahlak tutumuna ilişkin düşüncelerini dile getirir.

Bir tiyatrocü olarak yaratıcılığının kısıtlı olması-na karşın, uzmanı olduğu salon komedisinde gülünç durumlar hazırlama, ilginç diyaloglar yazma ve sevimli tipler yaratmadaki yeteneğiyle uzun süre Amerikan tiyatrosunun aranan oyun yazarlarından olmayı başarmıştır.

• **YAPITLAR (başlıca):** *The Second Man*, 1927, ("İkinci Adam"); *Biography*, 1932, ("Yaşamöyküsü"); *Rain From Heaven*, 1934, ("Cennetin Yağmurları"); *End of Summer*, 1936, ("Yaz Sonu"); *The Pirate*, 1942, ("Korsan"); *Dunnigan's Daughter*, 1945, ("Dunnigan'ın Kızı").

BEHTEREV, Vladimir (1857-1927)

Rus psikolog ve nörolog. Kişilik oluşumunun nesnel nörolojik temellerini araştırmıştır.

Vladimir Mihayloviç Behterev 20 Ocak 1857'de Viatka (bugünkü Kirov) yakınlarındaki bir köyde doğdu. 24 Aralık 1927'de Moskova'da öldü. 1873'te Petersburg Tıp Fakültesi'ne, daha sonra Askeri Tıp Akademisi'ne girdi. 1878'den sonra sinir ve ruh hastalıkları bölümünde çalıştı. 1881'de doktorasını aldı. 1884'te yurt dışına giderek, Wundt ve Charcot ile birlikte çalıştı. Rusya'ya döndüğünde Kazan Üniversitesi'ne profesör oldu. Burada zihinsel hastalıklarla ilgili klinik araştırması yaptı ve ilk psikofizyoloji laboratuvarının kurulmasına katkıda bulundu. 1893'te St. Petersburg'daki Askeri Tıp Akademisi'nde önce profesör, sonra yönetici olarak çalıştı. 1907 yılında burada, daha sonra Leningrad Devlet Psikiyatri Nöroloji Akademisi'ne dönüşecek olan bir enstitü kurdu. 1918'de yeni oluşturulan Beyin Araştırmaları Enstitüsü'nün yöneticiliğine atandı. Rusya'daki ilk nöroloji dergisi olan *Nevrologi çeski Vestnik*'i çıkardı ve Kazan Nöropatologlar ve Psikiyatristler Derneği'ni kurdu.

Behterev çalışmalarını normal ve patolojik yönleriyle kişiliğin nesnel nörolojik temellerinin araştırılması üzerine yoğunlaştırmıştır. Psikolojiyi nesnellığe dayandırmayı amaçlamış; fizyolojiye dayanan bir psikolojik sistem geliştirmeye yönelmiştir. Charcot'tan ve Wundt'tan büyük ölçüde etkilenecek, sinirsel yapıları ve işlevlerini incelemiş, deneysel psikoloji üzerinde çalışmıştır. Psikoloji biliminin gelişmesi için organizmanın nesnel olarak gözlemlenen tepkilerinin incelenmesi gerektiğine inanan Behterev, Diderot, La

görüşlerini paylaşmıştır. Bunun sonucu olarak, ruh-madde sorununa "fiziksel enerji" kavramıyla yaklaşmış, madde ve ruhu aynı mekanik enerjinin ürünleri olarak ele almıştır.

**"Bağıntılı
refleksler"
kavramı**

Behterev'in "bağıntılı refleksler" diye adlandırdığı koşullu refleksler üzerine yaptığı çalışmalar, psikolojide, psikolojik olguların genel fizyolojik terimlerle tanımlanması eğiliminin güçlenmesine katkıda bulunmuştur. Pavlov'un koşullu refleks konusundaki araştırmalarından büyük ölçüde etkilenen Behterev, nesnellik üzerinde çok daha fazla durmuş; "objektif psikoloji", "psikorefleksoloji" ve "refleksoloji" kavramlarını ortaya atmıştır. Behterev'in, hayvan ve insanın bireysel yaşamında organizmanın doğuştan varolan tepkileriyle dış dünyadaki olayların denk düşmesi, "uyuşması" sonucunda kazanılan "bağıntılı refleksler" kuramı refleksolojinin dayanak noktasını oluşturmuştur.

Behterev morfoloji çalışmalarıyla merkezi sinir sisteminin oluşumu ve iletişim yolları konusundaki bilgileri önemli ölçüde geliştirmiştir. Kendisinden önce bilinmeyen bir dizi sinir iletişim sistemini ve hücresel çekirdeği tanımlamıştır. Örneğin beyindeki dördüncü karıncığın dışında bulunan ve "Behterev çekirdekleri" adını alan hücresel kümenin tanımlanması ona aittir.

**Fizyolojik
çalışmalar**

Behterev, özel önem taşıyan fizyolojik çalışmalarıyla, insanda ve kimi hayvanlarda bulunan sinir sistemi kollarının işlevlerini ortaya koymuştur. Orta beyinde kalbin çalışmasını, kan damarlarının, sindirim aygıtının, sidik torbasının, gözbebeğinin ve öbür organların işleyişlerini yöneten merkezlerin bulunduğunu gösteren fizyolojik incelemeler yapmıştır. Behterev, bu verilerden yola çıkarak, sinir sisteminin bu bölgesinde iç organların işleyişini düzenleyen yüksek vejetatif ve sempatik merkezlerin varlığını kanıtlamıştır. Beynin tabanında yer alan beyincığın bir bölümünü oluşturan talamus bölgesinde yüksek sempatik sinir merkezlerinin yer aldığını ortaya koymuş ve talamus merkezlerinin duyguların ortaya çıkışındaki önemine dikkat çekmiştir. Bunların yanı sıra, beyin yarıkürelerinin çeşitli organların ve işlev sistemlerinin çalışması üzerindeki etkilerini incelemiştir.

Nöropatoloji ve psikiyatri alanlarında yaptığı klinik çalışmaları çevresinde sinir hastalıklarının tanısı açısından önemli olan bir dizi karakteristik refleks ve belirtiyi ilk kez Behterev dile getirmiştir. Kemik reflekslerinin klinikte incelenmesi gerektiğini ileri sürmüş, nöropatolojinin daha önce ayırt etmediği hastalık biçimlerini tanımlamıştır. "Behterev hastalığı" diye adlandırılan belkemiği katlaşması hastalığını bulmuştur.

Behterev, psikiyatri çalışmalarında, zihni süreçlerin düzensizleşmesini bedensel işlevlerin bozulması ile bağlantılı olarak ele almıştır. Ruh hastalarının baskı altında tutma sistemine karşı çıkmış, geniş anlamda çalışma ile tedavi, kültürfizik, su tedavisi (hidroterapi) gibi yöntemleri yaygın olarak kullanmıştır. Birçok hastalığın tedavisinde, özellikle alkolizmin hipnozla iyileştirilmesinde yeni yöntemler geliştirmiştir.

Biyojik ve psikolojik olguların tanımlanmasını fiziksel ve kimyasal süreçlere bağlayan Behterev, ölümüne değin çocuk gelişimi, zihin sağlığı, intihar ve suçluluk gibi konularda pek çok araştırmaya öncülük

etmiştir. Behterev, başta Watson olmak üzere Amerikan Davranışçı Okulu'nun temsilcilerini büyük ölçüde etkilemiştir.

• **YAPITLAR (başlıca):** *Provodyaşıye puti spinnogo i golovnoy mozga*, 1896-1898, ("Beyin ve Omuriliğin İletim Yolları"); *Osnovi uşeniya o funksiyaki mozga*, 1903-1907, ("Beyin Fonksiyonları Biliminin Temelleri"); *Obyektivnaya psikhologiya*, 1907-1910, ("Objektif Psikoloji"); *Kollektivnaya refleksologiya*, 1921, ("Kolektif Refleksoloji").

• **KAYNAKLAR:** H. C. Brown, "Language and the Association Reflex", *Journal of Philosophy, Psychology and Scientific Method*, 1916.

• **BAKINIZ:** CHARCOT, LA METTRIE, PAVLOV, SEÇENOV, J.D. WATSON.

BEILSTEIN, Friedrich (1838-1906)

Alman asıllı Rus kimyacı. Organik bileşiklerin sınıflandırmasını yaparak organik kimyaya temel bir başvuru kitabı kazandırmıştır.

Friedrich Konrad Beilstein 17 Şubat 1838'de, Rusya'nın St. Petersburg kentinde (bugün Leningrad) Alman asıllı bir ana babadan doğdu. Yükseköğrenimini Heidelberg, Münih, Göttingen ve Paris üniversitelerinde yaptı. 1859'da Göttingen Üniversitesi'nde doçent oldu, ertesi yıl da Wöhler'in asistanlığına getirildi. 1866'da Rusya'ya dönünce, St. Petersburg Üniversitesi'ne bağlı İmparatorluk Teknoloji Enstitüsü'nde kimya profesörlüğüne atandı. 1881'de de Rus İmparatorluk Bilimler Akademisi'ne üye seçildi. Mendeleev gibi büyük bir kimyacının üyeliğini geri çevirirken Beilstein'a kapılarını açan Akademi'nin bu tutumu, 19. yy Rus biliminin büyük ölçüde Alman etkisinde olmasından kaynaklanıyordu, ama yine de Akademi çevresinde büyük tartışmalara yol açtı. Bilimler Akademisi üstelik bu yeni üyesine iyi bir gelir ve bağımsız araştırma koşulları sağladı, o da üniversitedeki derslerini giderek azalttı. Son yıllarını yabancı ülkelere geziler yaparak geçiren Beilstein, 18 Ekim 1906'da St. Petersburg'da öldü.

İlk kimya çalışmalarına Göttingen Üniversitesi'nde aromatik izomerleri inceleyerek başlayan Beilstein, sonraları laboratuvar araştırmasından çok kuramsal çalışmaya ağırlık vermiş ve tüm organik kimya bilgilerini derleyerek, çağdaşı Gmelin gibi kimyanın büyük sistematikçilerinden biri olmuştur. 1881'de ilk baskısını yapan *Handbuch der organischen Chemie* ("Organik Kimya El Kitabı") adlı yapıtı, ilk büyük organik kimya ansiklopedisidir. Yeni basımlarıyla sonraki kuşaklara da ulaşan bu çok geniş kapsamlı yapıtında Beilstein bütün organik bileşikler bilinen tüm fiziksel ve kimyasal özellikleriyle tanıtmaya çalışmış, Laurent'nın organik yapı kavramlarından yararlanarak, bileşikler kimyasal yapılarına ve molekül formüllerine göre sınıflandırmıştır. Sentez kimyasının özellikle 19. yy'ın ikinci yarısında gelişmesine ve sentez yoluyla hazırlanan organik bileşik sayısının son

elli yıl içinde hızla artmasına karşın, Beilstein'in yapıtı temel değerinden pek bir şey yitirmemi tir.

- **YAPITLAR:** *Handbuch der organischen Chemie*, 1881, ("Organik Kimya El Kitabı").
- **BAKINIZ:** GMELIN, LAURENT, WÖHLER.

B JART, Maurice (1927)

Fransız koreograf, dansçı ve bale yönetmeni. Uzak Doğu etkileriyle dolu bir mistizmin baledeki sözcüsü olarak tanınır.

1 Ocak 1927'de Marsilya'da doğdu. Paris'te ve Londra'da çeşitli ünlü bale eğitmenleriyle çalıştı. 1945-1947 yıllarında Schwarz (1910), Charrat (1924), Roland Petit gibi dansçılarla birlikte turnelere çıktı. 1949-1950 arasında Inglesby'nin (1918) kurduğu Uluslararası Bale ile, 1950-1952 arasında ise İsveç Kraliyet Balesi ile dans etti. 1953'te yazar Jean Laurent ile birlikte Les Ballets de l'Etoile adlı topluluğu kurdu. 1957'de Ballet-Th  tre de Paris'ye d n   en bu topluluğun sanat yönetmeni ve ba dans ısı oldu. 1960'ta Yirminci Yüzyıl Balesi'ni kurdu ve yönetmenliğini yaptı. Bu topluluk, Brüksel'deki düzenli gösterileri ve uluslararası turneleriyle kısa zamanda dünyanın başta gelen balelerinden biri olarak  n kazandı. B jart'ın aldığı birçok ödül arasında 1965'teki Paris Dans Festivali Koreografi  d l  ve 1974'teki Erasmus  d l  vardır.

1955'te koreografisini hazırladığı *Symphonie pour Homme Seul* ("Yalnız Bir Adam İçin Senfoni") dışavurumcu bale anlayışının bir örneğidir. 1959'da Stravinski'nin müziğiyle hazırladığı *Bahar Ayini*, B jart'ın ilk dönem çalışmaları arasında en tanınanlarından. B jart, Paris Operası için 1964'te Berlioz'un *Faust'un Lanetleni i*'ni, 1970'te Stravinski'nin *Ate ku u*'nu hazırladı. Daha sonraki yapıtlarında Uzak Doğu dans ve düşüncesinden etkilenererek balede mistizmin sözcülüğünü yaptı. 1968'de *Bakhti*, 1971'deki *Nijinsky*, *Clown de Dieu* ("Tanrı'nın Palya osu Nijinsky") ve 1973'teki *Golestan-Garden of Roses* ("Gülistan") bu türün  rne lerinden. 1971'de Bach'ın müziğiyle hazırladığı *Offrande chor graphique* ("Koreografik Sunu") hem klasik dans motiflerinden, hem de bunların yanı sıra bir parodi niteliğinde gelişen modern dans motiflerinden oluşur. B jart ayrıca Richard Wagner'in yapıtlarına da büyük ilgi duymuş, onun müziğiyle çeşitli koreografiler hazırlamıştır. 1963'te yazdığı *Mathilde ou le Temps perdu* ("Mathilde ya da Yitik Zaman") adlı romanı da yine bu ilginin bir ürünüdür.

B jart dansın görsel müzik olduğu düşüncesinden hareketle, balede bir müzik-söz-dans biresimine yönelmiştir. Balenin, insanlığın umut ve düşüncelerini dile getiren bir tür ayin olduğunu ileri s rm   t r. Dansın, tarih boyunca hiç deği memi  ve tüm dünyada aynı kalmış niteliklerini korumasını ve folklorik özelliklerinden sıyrılarak evrensel bir dil geliştirmesini savunmuştur.

"Tanrı'nın Palya osu Nijinsky" balesinden.

- **YAPITLAR (başlıca): Koreografi ve Yönetim:** *Symphonie pour un Homme Seul*, m z. P. Henry, 1955, ("Yalnız Bir Adam İçin Senfoni"); *Bahar Ayini*, m z. Stravinski, 1959; *Yedi  l mc l Günah*, m z. K. Weill, 1961; *Faust'un Lanetleni i*, m z. Berlioz, 1964; * en Dul*, Müz. Lehar, 1963; *Venusberg*, m z. Wagner, 1965; *Mathilde*, m z. Wagner, 1965; *Bakhti*, 1968; *Baudelaire*, m z. Wagner ve Debussy, 1968; *Les Vainqueurs*, m z. Wagner, 1969, ("Galipler"); *Ate ku u*, m z. Stravinski, 1970; *Nijinsky*, *Clown de Dieu*, 1971, ("Tanrı'nın Palya osu Nijinsky"); *Offrande chor graphique*, m z. Bach, 1971, ("Koreografik Sunu"); *Golestan-Garden of Roses*, 1973, ("Gülistan"). **Roman:** *Mathilde ou le Temps perdu*, 1963, ("Mathilde ya da Yitik Zaman").

B K SY, Georg von (1889-1972)

Macar asıllı ABD'li fizikçi. İşitme fizyolojisi alanında önemli çalışmalar yapmıştır.

3 Haziran 1889'da Budapeşte'de doğdu. Babasının diplomat göreviyle bulunduğu İ vi re'deki Bern  niversitesi'nde kimya öğrenimi yaptıktan sonra ülkesine dönerek, 1923'te Budapeşte  niversitesi'nden fizik dalında doktora derecesini aldı. Aynı yıl Macar Telefon İdaresi'nin araştırma laboratuvarı yöneticiliğini üstlenerek 1946'ya değin bu görevi sürdürdü. Bu arada, araştırma göreviyle bir yıl için Berlin'e gönderildi ve 1926-1927 arası Siemens und Halske  irketinin laboratuvarında çalıştı. 1939'da Budapeşte  niversitesi'nde d neysel fizik profesörlüğüne yükseltildi. 1946'da hem üniversitedeki, hem de telefon idaresindeki görevinden ayrılan B k sy aynı yıl İsveç'e giderek Stockholm'deki Karolinska Enstitüsü'nde çalışmaya başladı. 1947'de ABD'de yerleşip Amerikan uyruğuna geçmesine karşın, 1952'ye değin bu enstit yle işbirliğini sürdürdü. ABD'deki ilk yılında Harvard  niversitesi'nin psiko-akustik laboratuvarında araştırma görevlisi, 1949'da da ba ara tırmacı oldu. 1966'da Hawaii Üniversitesi Duyubilim bölümünde ders vermeye ba layan B k sy, 13 Haziran 1972'de Hawaii'deki Honolulu kentinde öldü. 1956'da Amerikan Ulusal Bilimler Akademisi  yeliğine seçilmiş, 1961'de Nobel Fizyoloji ve Tıp

Ödülü'nü kazanarak bu dalda ödül alan ilk fizikçi olmuştur.

İç kulağın yapısına ve işitme. fizyolojisine ilişkin çalışmaların 17. yy'da başlamış olmasına karşın, en önemli işitme kuramlarından ilkinin 19. yy'da von Helmholtz geliştirdi. Bu kurama göre, iç kulaktaki salyangozda yer alan taban zarının üzerindeki çapraz sinir uçlarından her biri ayrı bir frekansa ayardır. Dolayısıyla, belirli bir frekanstaki sese belirli bir sinir ucu tepki gösterir ve o sesle ilgili uyarının beyne iletilmesini sağlar. Daha sonraki kuramcılar ise gelen ses dalgalarının kulak zarını yerel olarak değil tümüyle titreştirdiğini ileri sürdüler. Ayrıca, ses dalgalarının zardaki sinir uçlarını etkileme biçimi de tartışma konusuydu. Bir görüş ses dalgalarının kulak zarı üzerinde yarattığı titreşimleri, iki ucu sabit bir telin titreşiminde gözlemlenen türden durağan dalgalara bağlarken, karşıt bir görüş bu titreşimlerin zar boyunca ilerleyen dalgalardan kaynaklandığını ileri sürüyordu.

1923'te Macar Telefon İdaresi'nin araştırma laboratuvarında görev alarak sesin uzağa iletimi gibi telekomünikasyon sorunlarıyla uğraşan Békésy, o sıralar işitme olayıyla ilgilenmeye başladı. Çalışmalarını ilkin salyangozun yapısı üzerinde yoğunlaştırarak, 1940'larda bu iç kulak organının mekanik bir modelini yaptı. Metal çerçeveye gerilmiş kauçuk bir zardan oluşan bu modelde, kauçuğun kalınlığını yer yer değiştirerek salyangozdaki taban zarının değişken esnekliğini yansıtmayı başarmıştı. Böylece işitme olayını kulağın dışında incelemek için bir ortam yaratan Békésy, kulak zarına gelen titreşimlerin salyangoz sıvısını nasıl etkilediğini ayrıntılı bir biçimde araştırma ve salyangozdaki zarın işlevine ilişkin kuramları sınama olanağı buldu.

Daha sonra Békésy, insanda yaklaşık 30 mm uzunluğunda olan salyangozun daha gerçekçi bir modelini yapmaya koyuldu. Sonunda, içi su dolu plastik bir boruyla yaklaşık 30 cm'lik bir zardan oluşan ve iki oktavlık bir ses genişliğine yanıt verebilen bir model ortaya çıktı. Bu modelin insan kulağından en önemli farkı, sinir tellerinin yokluğuydu. Békésy kendi kolundaki duyu sinirlerinin titreşimleri algılayabileceğini düşündü ve yaptığı deneyler bu beklentiyi doğruladı. Sabit frekanstaki bir ses dalgası modelin içindeki suyu etkileyerek zar boyunca ilerleyen bir dalga yaratmasına karşın Békésy'nin kolunun ancak 2-3 cm'lik bir bölümünde algılanabiliyordu. Alçak frekanstaki sesler söz konusu olduğunda algılanan bölüm salyangozun sonuna doğru yöneliyor, frekans yükseldiğinde ise ters yöne kayıyordu. Bu gözlemler sonucunda salyangozun taban zarının nöromekanik çözümleyici olarak davrandığı kanısına vardı.

Békésy, yaklaşık elli yıllık araştırma yaşamında orta kulaktaki çekiç, örs ve üzengi kemiklerinin sesin iç kulağa iletimindeki rolünden, iç kulaktaki sinir hücrelerini içeren Corti organının özelliklerine dek uzanan geniş bir araştırma programıyla sesin sinirsel iletime dönüşme sürecinin tüm aşamalarını incelemiştir. Ağır işitmenin ve sağırlığın tanısı ve iyileştirme yöntemleri üzerine çalışmalarıyla bu alandaki klinik uygulamalara da katkıda bulunmuştur. Özellikle 1946'da geliştirdiği yeni bir odyometre aygıtının

işitme eşiklerini, sesin frekans ve yüksekliğini kendisine göre ayarlamasına olanak tanımıştır. İşitme eşiklerinin bir çizelge biçiminde elde edilmesini sağlayan bu aygıt klinik kullanımda olduğu kadar temel araştırmalara da kolaylık getirmiş, benzer aygıtlar başta görme eşığının saptanması olmak üzere değişik alanlarda da kullanılmıştır.

• **YAPITLAR:** (başlıca): *Experiments in Hearing*, 1960, ("İşitme Deneyleri"); *Sensory Inhibition*, 1967, ("Duyu Kettlemesi").

• **BAKINIZ:** CORTI, HELMHOLTZ.

BEKİR [Bombacı] (1899-1977)

Türk futbolcu. Attığı sert şutlarla tanınmıştır.

Bekir Refet İstanbul'da doğdu. Futbola Kadıköy'de başladı. 1910'larda Fenerbahçe genç takımında oynadı ve birinci takım kadrosuna kadar yükseldi. Sonra Altınordu takımına geçerek solcu oynadı. Galatasaray takımının 1923'te yaptığı Almanya turnesine takviye oyuncu olarak katıldı. Bu turnede çıkardığı güzel oyunlarla dikkati çekti ve Karlsruhe Phonix kulübü tarafından transfer edildi. Uzun yıllar Almanya'da futbol oynadı. Bu arada Fenerbahçe takımının önemli yabancı maçları için Almanya'dan getirildiği gibi 1924 ve 1928 Olimpiyatları için de milli takıma çağrıldı ve bu maçlarda milli forma altında oynadı. 1927 yılında Fenerbahçe'nin İstanbul'da ünlü Çek takımı Slavia'yı 1-0 yendiği maçta galibiyet golünü attı. Attığı sert şutlarla kale direklerini kırdığı, sahaları çevreleyen tahtaperdeleri parçaladığı ve bir mandanın kaburga kemiklerini kırdığı söylentileri halkın dilinde dolaştı ve bu söylentilerle Türk futbolunda bir söylence kahramanı haline geldi. Futbolu bıraktıktan sonra Almanya'da kaldı. Uzun süren bir hastalıktan sonra Almanya'da (FAC) öldü ve orada toprağa verildi.

BEKKER, Ernest (1827-1916)

Alman hukukçu. Hukukta Tarihçi Okul'un savunucularındandır.

Ernest Immanuel Bekker 15 Ağustos 1827'de Berlin'de doğdu. 29 Eylül 1916'da Heidelberg'de öldü. Temel öğreniminde, ünlü bir dilbilimci olan babası August Immanuel Bekker'in büyük etkisi oldu. 1844-1847 arasında Berlin ve Heidelberg üniversitelerinde okudu. 1848-1851 arasında orduda subaylık yaptı. 1853'te Halle Üniversitesi'nde Roma Hukuku konusunda doktora derecesi aldı. 1955'te Halle, 1857'de Greifswald, 1874'te ise Heidelberg üniversitelerinde profesörlük yaptı. Bu arada, 1863

yılında Bismarck'ın iktidarı sırasında kısa bir süre için dışişleri bakanlığında görev aldı.

Bekker, uzmanlık alanı olan Roma Hukuku'nun yanı sıra, devletler hukuku, ceza hukuku ve reformu, miras hukuku gibi konularda da kitaplar yazmıştır. Geniş bir ilgi alanı olan Bekker, felsefe ve doğa bilimleri üzerine araştırmalar yapmış; matematik ve astronomiyle ilgilenmiştir. Savigny'nin Tarihçi Okulu'nun etkisini sürdürdüğü bir dönemde, inançlı bir Roma hukukçusu olarak, tüm hukuki sistemlerin incelenmesi gerekliliğini savunmuştur. Tarihçi Okul'a eleştirel bir yaklaşım getirmekle birlikte, temel ilkelere sadık kalmıştır. Dilbilimle ilgisi nedeniyle, özellikle Roma Hukuku metinlerinin çözülmesi konusunda çalışmıştır.

Bekker, hukuk metinleri ve belgelerine olan ilgisini, 1871-1873'te yayımlanan *Die Aktionen des römischen Privatrechts* ("Roma Özel Hukukunun Uygulamaları") adlı kitabında ortaya koymuştur. 1880'de yayımlanan *Das Recht des Besitzes bei der Römern* ("Romalıların Mülkiyet Hukuku") adlı yapıtı, bir yanda Savigny ve Bruns, öte yanda da Jhering'in yaklaşımları arasında bir halka oluşturmuştur. Bekker, 1857-1863 arasında yayımlanan *Jahrbücher des gemeinen deutschen Rechts*'de ("Alman Örf ve Ädet Hukuku Yıllıkları") Alman medeni hukukundaki örf ve adet hukuku öğelerinin ortaya çıkarılmasını savunmuştur. Alman Medeni Kanunu'nun kabul edilmesi sırasında çıkan tartışmalarda, Savigny'nin "soyut irade" kuramına dayanan "hukukta hata" öğretisine karşı çıkmış ve görüşleri bir ölçüde yasaya yansımıştır. En önemli yapıtı olan ve 1857-1859'da yayımlanan *Theorie des heutigen deutschen Strafrechts*'de ("Günümüz Alman Ceza Hukukunun Kuramı") Hegel'in "mutlak ceza" kuramını, Tarihçi Okul'un yaklaşımıyla kabul etmiştir. Buna göre, "mutlak ceza" kuramı "tek geçerli doğru" olduğu için değil, dönemin Alman ceza yasalarında yer alarak tarihsel gerçeklik kazandığı için benimsenmelidir. Bekker, doğal hukuka karşı çıkarak, hukukun insanların eseri olduğunu savunmuştur.

• **YAPITLAR (başlıca):** *Theorie des heutigen deutschen Strafrechts*, 1857-1859 ("Günümüz Alman Ceza Hukukunun Kuramı"); *Das Recht des Besitzes bei der Römern*, 1880, ("Romalıların Mülkiyet Hakkı"); *Über den Streit der historischen und philosophischen Rechtsschule*, 1886, ("Tarihsel ve Felsefi Hukuk Okulları Arasındaki Anlaşmazlık Üzerine"); *Das Völkerrecht der Zukunft*, 1915, ("Geleceğin Devletler Hukuku").

• **BAKINIZ:** JHERING, SAVIGNY.

BEKRİ (1040-1094)

Arap coğrafyacı, 11. yy İslam ülkelerini anlatan yapıtında, bu ülkelerin tarihine ve özellikle etnografyasına ilişkin değerli bilgiler vermiştir.

elva kentinde doğdu. Endülüs'te yerleşmiş Arapların "Bekr" kabilesine bağlı bir aileden geldiği için Bekri diye bilinir. Endülüs Emevî Devleti'nin sınırları içinde Huelva kentinin yöneticisi olan babası Abdülaziz, Endülüs Emevîleri'nin parçalanmasından sonra topraklarını İşbiliye (Sevilla) emiri el-Mutezid'e karşı koruyamadığı için ailesiyle birlikte Kurtuba'ya (Cordoba) sığındı.

O çağın büyük bilim merkezlerinden biri olan Kurtuba'da en ünlü bilginlerin yanında yetişen Bekri, 1064'te babasının ölümü üzerine Almeria emiri Muhammed b. Man'ın hizmetine girdi. 1085'te, Almeria emirinin elçisi olarak İşbiliye emiri el-Mutemid b. el-Mutezid'in yanına gönderildi. Murabıtlar kenti ele geçirince yeniden Kurtuba'ya döndü ve 1094'te orada öldü.

Edebiyat, dil ve botanikle de uğraşan Bekri, daha çok coğrafya alanındaki yapıtlarıyla ün kazanmıştır. *Kitabü Mu'cemi Ma'sta'cem*, Hadisler'de, eski vekayinamelerde, İslam öncesi Arap şiirinde sözü edilen ve büyük bir bölümü Arabistan Yarımadası'nda bulunan kent, kale, dağ, anıt gibi yer adlarının doğru yazımlarını veren bir coğrafya sözlüğüdür. *Kitabü'l-Mesalik ve'l-Memalik* ("Yollar ve Ülkeler Kitabı"), Orta Çağ'da yazılmış tüm coğrafya kitapları gibi kentlerin kuruluşunu, tarihini ve o günkü yapısını anlatır. Bekri, tamamı günümüze kadar ulaşmamış olan bu yapıtını, daha önceki dönemlerde yazılmış coğrafya ve gezi kitaplarından derlediği bilgilere kendi gözlemlerini ekleyerek kaleme almıştır. 11. yy İslam ülkelerine ilişkin tarih ve özellikle çok ayrıntılı etnografya bilgilerini içeren yapıtın Afrika ile ilgili bölümü Mac G. de Slane tarafından Almanca'ya, Rusya ve İslav halklarıyla ilgili bölümü de V.von Rosen tarafından Rusça'ya çevrilmiştir.

Bekri, coğrafyayla ilgili olmayan yapıtlarında *Kitab fi A'lami Nübüvveti Nebiyina*'da Hz. Muhammed'in nübüvvetinin (peygamberliğinin) kanıtlanmasını konu alır; *Şifai'l-Alili'l-Arabbiyat*'ta o dönem Arapçası'nda yanlış kullanılan deyimlerin açıklamasını yapar. *El-Emsalü's-Sairat*, Ebu Ubeyd el-Kasım b. Sallam'ın atasözleriyle ilgili yapıtına, *Simtü'l-Le'ali fi Şerhi'l-Emali'l Kâli* ise Ebu Ali el-Kali'nin *Kitabü'l-Emali* adlı yapıtına Bekri'nin yazdığı birer şerhtir.

• **YAPITLAR (başlıca):** *Kitabü Mu'cemi Ma'sta'cem*, (ö.s.), F. Wüstenfeld (yay.), 2 cilt, 1876-1877; *Kitabü'l-Mesalik ve'l-Memalik*, (ö.s.), 1913; *Simtü'l-Le'ali fi Şerhi'l-Emali'l Kâli*, (ö.s.), 1936; *Kitab fi A'lami Nübüvveti Nebiyina*; *Şifai'l-Alili'l-Arabbiyyat*; *El-Emsalü's-Sairat*.

• **KAYNAKLAR:** R. Dozy, *Histoire des Musulmans d'Espagne*, 1861; A. Michi, *La Science Arabe*, 1938.

• **BAKINIZ:** CEYHANİ, İBN BATTÛTA, İBN CÜBEYR.

BEKRİ MUSTAFA PAŞA

[Tekirdağlı]

(? -1690)

**Osmanlı sadrazamı. Osmanlı tarihin-
de ilk kez tütün vergisi koymuştur.**

Tekirdağlı'dır. Doğum tarihi bilinmemektedir. Ancak, Ocak 1690'da Malkara'da öldüğünde yetmiş yaşını aşkın olduğu belirtilmiştir.

Yeniçeri Ocağı'nda yetişti. Bir süre Yeniçeri Ağası Bektaş Ağa'nın hazinedarlığını yaptı. Ardından Yeniçeri çorbacısı (bölük komutanı) oldu. 1678'de Sekbanbaşı, bir yıl sonra da Yeniçeri Ağası oldu. 1681'de vezir rütbesi verildi. 1684'te Halep valiliği ve Mora Seraskerliği'ne atandı. 1686'da Kaniye muhafızı, hemen ardından Pojega muhafızı oldu. Bir yıl sonra ikinci kez Yeniçeri ağalığına getirildi. Aynı yıl Boğaz muhafızı oldu.

II. Süleyman döneminde, 1 Mayıs 1688'de Nişancı İsmail Paşa'nın yerine sadrazamlığa getirildi. Sadrazamlığı sırasında, Avusturya ile süren savaş nedeniyle daha da çıkmaza giren mali sorunları çözmeye çalıştı. Bu amaçla Osmanlı tarihinde ilk kez tütün vergisi koydu. Daha önce kaldırılmış Hamr Eminliği yeniden kurularak içkiden de vergi alınmasına başlandı. Olağanüstü durumlarda kullanılmak üzere "İmdâdiyye-i seferiyye" adlı yeni bir vergi koydu. İstanbul'da bir "Mangır Darphânesi" kurdu-rarak bakır para bastırdı. Bu paraların iki tanesine bir akçe değer koydu.

Ancak gerek getirdiği yeni vergilerin yol açtığı hoşnutsuzluk, gerekse bütün şiddetiyle süren Avusturya Savaşı'nın kötüye gitmesi Bekri Mustafa Paşa'yı yıprattı. Avusturya ordusunun Belgrad'ı alarak Balkanlar'a dek sarkması ve buralardaki pek çok kalenin elden çıkması sadrazamın yetersizliğine bağlandı ve 9 Kasım 1689'da görevinden alındı. Aralık 1689'da Malkara'ya sürüldü. Kısa bir süre sonra da öldü.

Yerine getirilen Köprülüzade Fazıl Mustafa Paşa, onun koyduğu tüm vergileri kaldırmıştır.

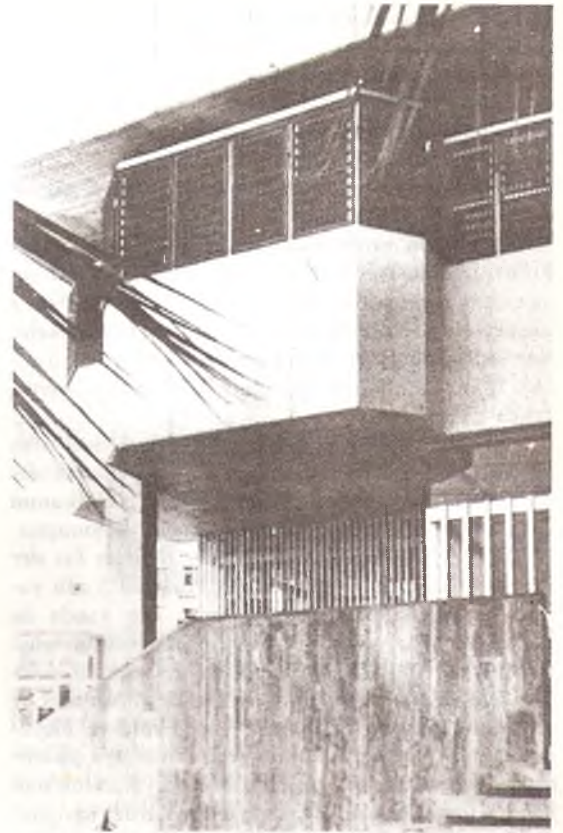
• BAKINIZ: FAZIL MUSTAFA PAŞA.

BEKTAŞ, Cengiz

(1934)

**Türk mimar, yazar, şair. Yapılarının
tasarımında kullanım amaçları ve ya-
rarlanacak insanların gereksinimleri-
nin yanı sıra, yöresel özellik ve koşul-
ları da göz önünde tutmuştur.**

Denizli'de doğdu. İlkokulu Denizli ve İstanbul'da okudu. İstanbul Erkek Lisesi'ni bitirdi. İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Süsleme Bölümü'nde bir yıl, Mimarlık Bölümü'nde iki yıl okuduktan sonra Almanya'ya gitti. 1959'da Mimarlık Akademisi Mimarlık Bölümü'nü, 1960'ta Alman Şehircilik Aka-

Denizli Merkez Bankası

demisi Şehircilik Kursları'nı bitirdi. İki yıl süreyle Almanya'da çalıştı.

1962'de Türkiye'ye döndü. Bir süre Ankara'da Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yapı İşleri Başkanlığı'nda çalıştı. 1963'te mimar Oral Vural ile birlikte bağımsız mimar olarak etkinliğini sürdürdü. Daha sonra mimar Vedat Özsan da aralarına katıldı; birlikte girdikleri Bonn'daki *Türkiye Büyük Elçiliği* ve Ankara *TMO Genel Müdürlüğü* proje yarışmalarında birincilik ödülünü kazandılar. Bektaş 1967-1969 arasında Ankara'da bir özel yüksekokulda öğretim görevlisi olarak da çalıştı.

Bektaş'ın yapılarının tasarımında içten dışa doğru bir çözüm yolu izlediği görülür. Yani işlevi, mekânların ilişkilerinin doğru kurulmasını ve ölçülerinin doğru saptanmasını, yapının dış görünüşünden daha önemli saymaktadır. Bu açıdan bakıldığında işlevsel bir mimarlık anlayışı olduğu söylenebilir. Mimarlığı yalnızca bir alanlar ve mekânlar sistemi olarak düşünmemekte, yapının kullanılış amacıyla doğrudan ya da dolaylı ilişkili etkenleri tasarımda öncelikle göz önünde tutmaktadır. Bu etkenlerin en önemlileri yapıyı kullanacakların kimliği, ekonomik koşullar, yapım teknolojisi, malzeme seçenekleri ve yöresel özellikler olarak sıralanabilir. Bektaş'ın mimarlıkta uluslararası olmakla ulusal olmayı, çağdaş olmakla gelenekçi olmayı bütünleştirmeye yöneldiği izlenmektedir.

Bektaş, mimarlık mesleğinin uygulanması alanında alışlagelmiş büro çalışması biçiminin dışına çıkarak yeni bir çalışma yönteminin koşullarını araştırmıştır. Tasarımın, birlikte çalıştığı mimarların yanı

sıra, başka disiplinlerden olanların ve yapıyı kullanacakların da katıldığı ortak bir çalışmayla gerçekleştirilmesi için uğraşmıştır.

Bektaş'ın mimarlık alanında özellikle halk yapı sanatı üzerine araştırma ve yayınlarından başka, yazın alanında da deneme, şiir ve gezi yazıları, yayımlanmış pek çok kitabı vardır. Şiirlerinde Anadolu uygarlığını bir bütün olarak gördüğü ve değişik kültürlerin insanları bağlayıcı, ortak öğeleri üzerinde durduğu izlenir. 1968'de Türk Dil Kurumu'nun Deneme Ödülü'nü, 1970'te TRT'nin şiir dalında Başarı Ödülü'nü kazanmıştır.

- **YAPITLAR (başlıca):** Mimarlık: *İngiliz İlkokulu*, 1964, Ankara; *TMO Genel Müdürlüğü* (O. Vural, V. Özsan ile), 1964, Ankara; *Türkiye Büyük Elçiliği* (O. Vural, V. Özsan ile), 1964, Bonn; *Etimesgut Camii*, 1965, Ankara; *Komutanlık Lojmanları*, 1966, Çankaya/Ankara; *Toplu Konut Yerleşmesi*, 1972, Silivri/İstanbul; *Merkez Bankası Şubesi*, 1974, Denizli; *Türk Dil Kurumu Yapısı*, 1975-1977, Ankara; *Babadağlılar Çarşısı*, 1976, Denizli; *Esat Sıvri Evi*, 1976, Denizli; *Binevler Toplu Konut Yerleşmesi*, 1978, Edirne; *Demir Çelik Fabrikası*, 1983, İzmir. **Kitap:** *Kişi*, 1964, şiir; *Mimarlıkta Eleştiri*, 1967, deneme; *Akdeniz*, 1970, şiir; *Mor*, 1974, şiir; *Dört Kişiydiler Bir de Ben*, 1975, şiir; *Bedri Rahmi Nakışlı Bir Deneme*, 1975, deneme; *Halk Yapı Sanatından Bir Örnek: Bodrum*, (S. Başak ile), 1977, inceleme; *Yer Yüzünün Yüreği*, 1978, şiir; *Yerdeli Gökdeli*, 1979, şiir; *Benim Oğlum Bina Okur*, 1980, deneme; *Antalya* (ortak çalışma), 1980, inceleme; *Zeytinli Fırın Sokağı*, 1981, şiir; *Koca Rıza*, 1981, çocuk öyküsü; *Ebemevi*, 1981, çocuk öyküsü; *Duvarların Dışı da Senin*, 1982, deneme; *Yuva mı Mal mı?*, 1983, deneme; *Güz Ey*, 1983, şiir.

BELAZURİ (? - 892)

Arap tarihçi. İslamiyet'in doğuş ve yayılış dönemi ile ilgili önemli yapıtlar vermiştir.

Ahmed b. Yahya b. Cabir b. Davud el-Belazurî'nin doğum tarihi kesin olarak bilinmediği gibi ölüm tarihi de kuşkuludur. Bağdat'ta doğduğu sanılmaktadır. Belazurî, Farsça'dan yaptığı çevirilerle tanınmıştır. Bu nedenle İran aslından gelmesi olası görünmekle birlikte, dedesi Cabir uzun süre Mısır'da kaldığı için Belazurî'nin bütünüyle Araplaştığı düşünülmür.

Belazurî, Şam, Humus ve Antakya'da öğrenim gördü. Irak'ta ünlü tarihçilerden el-Medaini, İbn Sa'd ve Mus'ab b. el-Zübeyr'den ders aldı. Abbasi halifelerinden Mutevekkil ve Mustain'in yakın dostu idi. Bağdat'ta öldü. Yapacağı etkiyi bilmeden içtiği belazur (Mohan cevizi) özsuyundan aklını kaybederek öldüğü için kendisine Belazurî lakabı verilmiştir. Bu söylentinin dedesi Cabir'e ait olduğunu ileri sürenler de vardır.

Belazurî, yapıtları günümüze değin ulaşan en eski Arap tarihçilerinden biridir. En ünlü yapıtı olan *Fütuhü'l-Büldan*, Hz. Muhammed'in Mekke ve Taif'te Yahudiler'le yaptığı savaşlardan başlayarak, Surişiz PDF Kitap Arşivi <https://arxiv.org/>

mesini anlatır. Tarihi olaylar aktarılırken yeri geldikçe uygarlık tarihine yer verilmiş, toplumsal koşullardan söz edilmiştir. Vergiler, para dalgalanmaları, resmi mühürlerin kullanımı ve Arap yazısının tarihi gibi konularda da bilgi verilmiştir. Belazurî yapıtını hazırlarken çeşitli söylentileri karşılaştırmaya çalışmıştır.

Ensabü'l-Eşraf adlı yapıtı, geniş kapsamlı ancak tamamlanmamış bir ensab (geneoloji, soybilim) kitabıdır. Yapıtın ilk bölümünü Hz. Muhammed'in ve ailesinin yaşamöyküleri oluşturur. Daha sonra sırasıyla Halife Ali ve çocukları, Abbasiler, Beni Haşim ve Abdü's-Şems ailelerinin soy kütüğü açıklanır. Son bölümde Kureyşiler'in kalıntıları, Muzarlar'ın kolları, Kaysler ve Sakifler anlatılır. Emeviler'e öbür bölümlere oranla daha fazla yer verilmiştir.

- **YAPITLAR:** (başlıca): *Fütuhü'l-Büldan*, (ö.s.), M.J. de Goeje (yay.), 2 cilt, 1863-1866, (*Fütuhü'l-Büldan*, 2 cilt, 1955-1956); *Ensabü'l-Eşraf*, (ö.s.), M. Schlössinger ve S.D. Goitein (yay.), 4. ve 5. cilt, 1936-1938.

BELE, Refet (1881-1963)

Türk asker ve siyaset adamı. Kurtuluş Savaşı komutanlarından ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurucularındandır.

İstanbul'da doğdu, 2 Ekim 1963'te yine İstanbul'da öldü. 1898-1899'da Harbiye'den subay çıktı. Ordu ve jandarma örgütünde önemli görevler aldı. 1912'de Harp Akademisi'ni bitirdi. Jandarma Genel Komutanlığı yaptı. I. Dünya Savaşı'nda Filistin cephesinde görev aldı. Özellikle II. Gazze Savaşı'nda büyük yararlıklar gösterdi.

Mütareke döneminde merkezi Sivas'ta olan III. Kolordu Komutanlığı'na atandı. 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal'le birlikte Samsun'a çıkanlar arasındaydı. İstanbul yönetimini tanımayıp Milli Mücadele saflarına katıldığı için 13 Temmuz 1919'da İstanbul hükümetince görevinden alındı.

Ardından Hey'et-i Temsiliye'ye seçilerek 4 Eylül 1919'da toplanan Sivas Kongresi'ne katıldı. I. Kongrede Amerikan mandasını savunanların yanında yer aldı. TBMM'ye İzmir milletvekili olarak katıldı. Eylül 1920'de içişleri bakanı oldu. Ekim 1920'de Konya'da Kuva-yı Milliye'ye karşı gelişen olayları bastırdı. Kurtuluş mücadelesinin giderek yoğunlaştığı bu dönemde Batı Cephesi, Batı ve Güney cepheleri olmak üzere ikiye ayrıldı. Batı Cephesi komutanlığına İsmet Bey (İnönü), Güney Cephesi komutanlığına da Refet Bey atandı.

Kasım 1920'de gerçekleşen bu atamanın ardından düzenli ordu birliklerinin oluşturulmasına başlandı. Burada gösterdiği yararlıklar nedeniyle Aralık 1920'de mirliva (tuğgeneral) oldu. Mart 1921'de içişleri bakanlığından ayrıldı. Mayıs 1921'de İsmet Paşa'dan boşalan genelkurmay başkanlığına gelmek istedi. İsteği Mustafa Kema tarafından reddedilince bir süre dinlenmek için Kastamonu'ya çekildi. Tem-

muz 1921'de yeniden içişleri bakanı oldu. Ağustos 1921'de milli savunma bakanı olan Refet Paşa, yaklaşık iki ay içişleri bakanı vekilliği görevini de yürüttü. Milli Savunma Bakanlığı görevi ise Ocak 1922'de sona erdi. Refet Paşa, Ekim 1922'de Türkiye Büyük Millet Meclisi temsilcisi olarak, Mudanya Mütarekesi uyarınca, Trakya'yı Yunanlılar'dan teslim almakla görevlendirildi. 19 Ekim 1922'de İstanbul'a geldi. Kasım 1922'de de Ankara Hükümeti'nin İstanbul temsilciliğine atandı. Yaklaşık bir yıl Doğu Trakya komutanlığı yaptı.

Refet Paşa II. dönem TBMM'ye, İstanbul milletvekili olarak katıldı. Ekim 1924'te gerçek bir cumhuriyet rejimine ulaşmak için Cumhuriyet Halk Fırkası'nın meclis üzerindeki başkısına son vermeyi zorunlu gören "Dörtler" hareketi içinde yer aldı. (Diğerleri Hüseyin Rauf (Orbay), Dr. Adnan (Adıvar) ve İsmail Canbulat beylerdi). Daha sonra Halk Fırkası'ndan istifa eden milletvekillerinin de katılımıyla Kasım 1924'te Cumhuriyet Halk Fırkası'na ve özellikle İsmet Paşa yönetimine karşı, cumhuriyet tarihinin ilk muhalefet partisi olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nı kurdular. Ancak, parti Haziran 1925'te Şeyh Sait ayaklanmasına önayak olduğu gerekçesiyle kapatıldı. Refet Bele, Kasım 1926'da milletvekilliğinden istifa ederek meclisten çekildi. Aynı yıl Mustafa Kemal'e karşı düzenlenen İzmir suikastı dolayısıyla İstiklal Mahkemesi'nde yargılandı ve beraat etti. Demokrat Parti kurulduktan sonra yeniden siyasete atıldı; 1946 seçimlerinde İstanbul milletvekili olarak meclise döndü.

Haziran 1950'de Demokrat Parti hükümeti tarafından Beyrut'taki Mülteci Komisyonu'na Türk delegesi olarak gönderildi. Bu görevi Mart 1961'e değin sürdürdü.

- **BAKINIZ:** A. ADIVAR, CEBESÖY, İSMAİL CANBULAT, KARABEKİR, H.R. ORBAY.

BELEK

(? - 1124)

Artuklu emiri. Haçlılar'a karşı giriştiği seferlerle tanınmıştır.

Balak veya Balağ adlarıyla tanınan Nurü'd-Devle Belek b.Behram b. Artuk'un doğum tarihi bilinmiyor. Suriye Selçuklu sultanı Tutuş, 1094'te Emir Bozan'ı öldürdükten sonra Urfa bölgesindeki kentleri emirlerine dağıttı. Sürüc'ü Sökmen el-Kutbî'ye verdi. O da burasını Belek'e bağışladı.

Belek, I. Haçlı Seferi'nde, Büyük Selçuklu ordusuna katıldı. Ordunun Antakya önünde yenilmesinden sonra, Sürüc kentini de kaybetti. Burasını geri almak için 1100'de kent üzerine yürüdü. Urfa kontu II. Baudouin ile Sürüc senyörü Foulque de Chartres karşılık vermek istedilerse de yenildiler. Urfa kontu, Antakya'dan yardım alıp geri döndü. 1101'de bu kez Belek yenilip geri çekildi.

1104'te amcası Sökmen el-Kutbî ile Musul valisi Çökermiş'in Haçlılar'a karşı yaptıkları savaşa katıldı.

Irak'taki karışıklıkları bastırdı. 1105'te Hanıcar kasa-basını aldı. 1110'da Necmeddin İlgazi'nin yanında, Haçlılar'a karşı gönderilen birliklere katıldı.

Harran emiri Mevdud, burasını Necmeddin İlgazi'ye verince bunu uygun bulmayan Sökmen el-Kutbî ile araları açıldı. İlgazi ordudan ayrıldı. Sökmen el-Kutbî orduda kalan Belek'i Muş civarındaki Aydzats kalesine gönderip zincire vurdu. Ancak, 1111'de Sökmen el-Kutbî ölünce hapisten kurtuldu.

Belek, Genç ve Çapakçur bölgesi emiri Çubukoğlu Mehmed Bey'in 1112'de öldüğünü öğrenince toplayabildiği Türkmenler'in yardımı ile Palu, Çemişkezek ve Dersim yöresini aldı. Palu'yu kendisine emirlik merkezi yaptı. 1120'de Mengüçük Beyliği topraklarına girdi. Kemah ve Erzincan'ı ele geçirdi. Mengüçük Gazi Bizans'ın Trabzon valisi Constantin Gabras'ın yanına sığındı. Bir süre sonra birlikte Belek'e saldırdılar. Bozguna uğrayan Gabras, ancak 30.000 dinar vererek kurtuldu.

1122'de Urfa kontu Joselin de Courtenay ile Birecik senyörü Galéran du Puiset'yi Sürüc yakınında yenip tutsak etti. Urfa'nın teslimine karşın kendilerini serbest bırakacağını söyledi. Önerisini geri çeviren kont ve adamlarını Harput'a gönderdi, oradaki kalede tutukladı.

1124'te Delük ve Raban senyörü Mahuis ile diğer kimi şövalyeler Maraş ve Keysum kontu Geoffrey'in etrafında birleşerek, 10.000 kişiden fazla atlı ve yaya ile Menbic'e (Münbiç) yürüdüler. Savaşta Geoffrey'in de aralarında bulunduğu birçok Haçlı şövalyesi öldürüldü. Ancak Belek de kuşatma sırasında 8 Mayıs 1124'te kaleden atılan bir okla öldü. Cenazesi Halep'e getirildi. İbrahim Peygamber'in makamı önüne gömüldü.

Belek'in ölümünden sonra toprakları, Timurtaş, Şemsü'd-Devle Süleyman ve Davud b. Sökmen beyler arasında bölündü.

- **KAYNAKLAR:** İ.Artuk, *Artuk Oğulları Tarihi*, 1944; I.Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi*, 1974; Gregory Abu'l-Farac (Bar Hebraeus), *Abül-Farac Tarihi*, I, 1945; O.Turan, *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi*, 1980.

BELGE, Burhan

(1899-1967)

Türk gazeteci. Kadro hareketinin kurucularındandır.

Şam'da doğdu. 24 Ağustos 1967'de Bonn'da öldü. Eski mutasarrıflardan Mehmet Asaf Bey'in oğludur. İlk ve ortaöğrenimini Yafa, Beyrut ve İstanbul'da yaptı. Almanya'da mimarlık alanında yüksek öğrenim gördü (1922). 1924'e değin Bükreş'te Anadolu Ajansı temsilciliği yaptı. 1925'te yurda dönüp *Aydınlık* dergisinde Burhan Asaf adıyla yazılar yazdı. Ardından *Hakimiyet-i Milliye* gazetesinde yazmaya başladı. 1927'de Dışişleri Bakanlığı'na girdi. Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği'nde II. ve I.kâtiplik görevlerinde bulundu. 1932'de Kadro hareketine katılarak 1934'e değin *Kadro* dergisinde yazarlık yaptı. 1935'te Basın-Yayın Genel Müdürlüğü danış-

manlığına getirildi. Yaklaşık on yıl bu görevde kaldı.

Çok partili döneme geçilince Demokrat Parti'den yana tavır aldı. *Demokrat İzmir* gazetesinde başyazarlık yaptı. 1950 seçimleriyle Demokrat Parti iktidara gelince *Zafer* gazetesine başyazar oldu ve uzun yıllar burada yazdığı yazılarla Demokrat Parti iktidarını destekledi. Ankara radyosunda hükümetin iç ve dış siyasete ilişkin görüşlerini açıklayan konuşmalar yaptı. 1957'de Demokrat Parti'den Muğla milletvekili seçildi. 27 Mayıs 1960'tan sonra Demokrat Partililer'le birlikte Yassıada'da yargılandı. Ömür boyu hapse mahkûm edildi. 1963 affıyla serbest bırakıldı.

- YAPITLAR: (başlıca): *Burhan Belge'nin Sesiyle İkinci Dünya Savaşı-Radyo Konuşmaları*, 1970.

BELGE, Murat (1943)

Türk eleştirmen, yazar ve çevirmen. Batı dünyasındaki çağdaş kuramsal gelişmeleri düşünce dünyamıza aktarmaya çaba göstermiştir.

16 Mart 1943'te, Ankara'da doğdu. Gazeteci Burhan Belge'nin oğludur. 1962'de İngiliz Erkek Lisesi'ni bitirdi. Yüksek öğrenimini İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde yaptı. 1966'da bitirdiği bölüme asistan olarak girdi. İngiltere'de Sussex Üniversitesi'nde İngiliz edebiyatı üzerine çalışmalar yaptıktan sonra, 1969'da doktorasını verdi. 1972'de gizli siyasal eylemlere katıldığı savıyla tutuklanarak iki yıl cezaevinde kaldı. 1974'te tahliye edilip İstanbul Edebiyat Fakültesi'ndeki görevine döndü. 1980'de doçent oldu, 1981'de ise üniversiteden istifa etti. 1970 yılında yayımlanmaya başlayan *Halkın Dostları* dergisinin kurucularındandı. 1975-1980 yılları arasında çıkan *Birikim* dergisinin ise kurucu ve yöneticilerindenü.

Edebiyat çalışmalarına 1964 yılında *Yeni Dergi*'de yayımlanan çevirileriyle başladı. Aynı dergide "Bilinç Akımı", "Faulkner", "Joyce" gibi özel sayıların editörlüğünü yaptı. Yine *Yeni Dergi*, *Papirüs* ve *Halkın Dostları* dergilerinde çıkan eleştirileriyle bilgilili, tutarlı, aydınlık anlatımlı bir edebiyat adamı olarak ilgileri üstüne çekti. *Birikim* dergisindeki yazılarında toplumsal, siyasal konulara, kuramsal araştırmalara ağırlık verdi. *Politika*, *Cumhuriyet*, *Demokrat*, *Milliyet* gazeteleriyle *Milliyet Sanat Dergisi*'nde güncel yaşamın kültür alanına yansıyan değerleri, değişimleri üzerine ilginç yazılar yazdı. Çeviri alanında ise, Faulkner ve Joyce gibi "çevrilmesi güç" kabul edilen yazarların yapıtlarını dilimize kazandırdı.

Murat Belge *Birikim* dergisindeki yazıları, tartışmalarıyla, editörlüğünü yaptığı kitaplarla, Batı dünyasının çağdaş Marxist yazar ve düşünürlerinin kuramsal çalışmalarını Türkiye aydınlarının ilgisine sundu, tartışmalara ortam hazırladı. Türk kültürünün yaygın

ama derinliğine inilmemiş konularına, sorunlarına eğilerek, bunları çağdaş bilgilerin ışığında yeniden ele alıp ayrıntılarıyla inceledi.

- YAPITLAR: (başlıca): *Tarıhten Güncelliğe*, 1983.

BELİĞ İSMAİL [Bursalı] (1668-1729)

Osmanlı tezkire yazarı ve şair. 1326-1722 arasında Bursa'da yetişen ünlü kişilerin yaşamöykülerini yazmıştır.

Bursa'da doğdu. Bursa Emanetçi Mescidi imamı Şahin Emirzade İbrahim Efendi'nin oğludur. İyi bir öğrenim gördü, Arapça ve Farsça öğrendi. Babasının ölümü üzerine aynı mescide imam oldu. Bir ara Tokat mahkemesi naibliğine atandı. Bunun dışında yaşamını Bursa'da geçirdi. Emir Sultan İmareti ve Haremeyn Evkafı Mahkemesi kâtipliklerinde bulundu. Bursa'da öldü.

Belig'in en önemli yapıtı *Güldeste-i Riyâz-ı İrfan ve Vefeyât-ı Danişverân-ı Nadiredân*'dır. 1326-1722 arasında Bursa'da yaşamış ve ölmüş ünlü kişilerin yaşamöykülerini kapsar. Yapıt Bursalı Baldırza-de Mehmed b. Mustafa'nın aynı nitelikteki *Tarih-i Vefeyât* adlı yapıtına zeyldir (ek). Baş gülbün'e (bölüme) ayrılmıştır. Sırayla sultan, şehzade ve vezirlerin, büyük şeyh, vaiz ve dervişlerin, bilgin ve müderrislerin, şairlerin, hekimlerin, musikişinas ve meddahların yaşamöyküleri anlatılır. Belig'in bu yapıtına başkaları da zeyller (ekler) yazmıştır. *Nuhbetü'l-Asâr li Zeyl-i Zübdetü'l-Eş'ar* adlı tezkiresi, Kafzade Faizi'nin *Zübdetü'l-Eş'ar* adlı tezkiresine zeyldir. 1620-1726 arasında yetişen 300'den fazla şairin kısa yaşamöyküleri ile şiirlerinden bazı örnekleri kapsar. *Gül-i Sadberk* ise, Hanıfzade Mehmed Tahir Efendi'nin *Asar-ı Nev* adlı yapıtında geçen yüz Hadis'in her birinin anlamlarının birer beyitle açıklanmasıdır. Henüz bulunamamıştır. *Seb'a-i Seyvâre* de Peygamber'in niteliklerini öven yedi na't olup henüz ele geçmemiştir. *Sergüzeştname* adlı, 1702'de bitirdiği mesnevisinde, Tokat'a giderken başından geçen olayları ve oradaki yaşamını anlatır. *Şehrengiz* ise, Bursa güzelleri için yazıp 1708'de tamamladığı 269 beyitlik bir mesnevidir. *Genc-i Şâyegân* adlı yapıtı, fıkıh, edebiyat ve bazı biyografileri kapsayan bir derlemedir. Divanı henüz ele geçmemiştir, çoğu Türkçe olan şiirleri dağınık bir haldedir.

- YAPITLAR: *Güldeste-i Riyâz-ı İrfan ve Vefeyât-ı Danişverân-ı Nadiredân*, (ö.s.), 1885; *Nuhbetü'l-Asâr li Zeyl-i Zübdetü'l-Eş'ar*, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, No: 1182); *Gül-i Sadberk*; *Seb'a-i Seyvâre*; *Sergüzeştname*, (Fatih Millet Kütüphanesi, Manzum Eserler, No: 665); *Şehrengiz*, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, No: 1653); *Genc-i Şâyegân*.

- BAKINIZ: FAİZİ [Kafzade].

BELIN, Edouard (1876-1963)

Fransız mühendis. Kendi adıyla anılan belinograf aygıtını gerçekleştirerek, bugünkü telefoto tekniğinin ilk uygulayıcılarından olmuştur.

5 Mart 1876'da Haute-Saône idare bölgesinin merkezi Vesoul'de doğdu. Kendisinden önceki çalışmaları değerlendirilerek 1907'de belinograf adlı aygıtı geliştirdi ve aynı yıl Paris'ten Lyon'a, oradan da Bordeaux'ya telefon hatlarıyla fotoğraf göndermeyi başarak uzak mesafeler arasında ilk telefoto iletişimini gerçekleştirdi. Daha sonra Rueil-Malmaison'da bir laboratuvar kurarak belinografin ticari üretimine geçti ve 1921'de Fransa'daki laboratuvarı ile ABD'deki Annapolis kenti arasında ilk okyanusaşırı telefoto bağlantısını sağladı. Birkaç yıl içinde sistemi hemen tüm Avrupa ülkelerince benimsenen Belin, 4 Mart 1963'te İsviçre'nin Territet kentinde öldü.

Yazı, resim, fotoğraf gibi hareketsiz görüntüleri uzaktaki bir alıcıya iletme düşüncesi, 19.yy'da, özellikle telgrafın bulunmasından sonra doğdu. Belin'e gelinceye değin tekniğin elektrokimyasal yönlerini araştıran İngiliz kimyacı Hunphry Davy ile İskoç elektrik mühendisi Alexander Bain (1810-1877), ilk uygulama denemelerini yapan İtalyan Giovanni Caselli (1815-1891), İngiliz F.C.Baewell, ABD'li Elisha Gray (1835-1901), İngiliz Edward Alfred Cowper ve Alman fizikçi Arthur Korn (1870-1945), bu alanın öncüleri oldular. Gerçekten de Davy'nin potasyum iyodür gibi birtakım kimyasal maddelerin elektrik akımıyla ayrışarak renk değiştirdiğini açıklaması, 1843'te Bain'e bu elektrokimyasal yöntemi telgrafa uyarlama düşüncesini esinlemişti. Ancak bu düşüncüyü uygulayarak bir görüntüyü belli bir uzaklığa iletebilecek ilk düzenekleri yapan Caselli ile Bakewell'dir. Caselli'nin *pantelgraf*ında, vericiyi oluşturan tarak biçimindeki bir kolun tüm dişleri elektrik telleriyle alıcıdaki ikinci bir tarağın dişlerine bağlanmıştı ve verici tarak kabartık harflerin üzerinde dolaştıkça elektrik akımı alıcı tarağa geçiyor, o da kimyasal bir sıvı emdirilmiş kâğıdın üzerinde aynı izleri çiziyordu. İlk kez 16 Şubat 1865'te Paris ile Lyon arasında uygulamaya konulan bu yöntem yazı iletimi için uzun bir süre kullanıldı.

Öte yandan İngiltere'de, yine Bain'in düşüncesinden yola çıkan Bakewell, 1850'de *faksimile* telgraf aygıtını yaptı. Bu aygıtta, döner bir silindire sarılmış elektrik iletken bir folyo üzerine, yalıtkan bir maddeye batırılmış özel bir kalemle istenilen şekil çiziliyor; elektrik akımına bağlı bir uç bu silindiri tarayıp alıcıdaki silindire sarılı, kimyasal bir madde emdirilmiş kâğıdın üzerinde akımın geçtiği noktaları karartarak iz bırakıyordu. Vericideki iletecek görüntüyü tarayan kalemin ya da yazıcı ucun hareketini elektrik sinyallerine dönüştürerek alıcıya ileten *teletografi* ise 1895'e doğru, ABD'de Gray ile İngiltere'de Cowper hemen hemen aynı zamanda gerçekleştirdiler. Birkaç yıl sonra Korn, görüntüyü elektrik yoluyla tarayan Bakewell'in sistemine optik tarama yöntemini uygu-

layarak ve fotosel kullanarak, 1903'te bugünkü telefoto tekniğinin temelini attı.

Belin'in aygıtı da, tümüyle Bakewell ilkesine ve Korn'un fotoselli düzeneğine dayanır. Bir ışık demeti silindire sarılı fotoğrafın çok küçük alanlarını kısa zaman aralıklarıyla art arda taradıktan sonra bir fotosele gönderilir: taranan her noktanın açıklık koyuluk derecesine göre yoğunluğu değişen ışık fotosele uygulanan 1500 Hz frekansındaki taşıyıcı akımın genliğini de değiştirir. Bu modüle edilmiş akım, telle (telefoto) ya da radyo dalgalarıyla (radyofoto) alıcıya iletilindiğinde, görüntünün her noktası, alıcıdaki ışığa duyarlı kâğıdın üzerinde aynı koyulukta belirir.

Çin yazısını mors alfabesiyle iletme olanağı olmadığından, 1925'ten sonra Çin'de telgraf haberleşmesinde belinograf kullanılmaya başlandı. Ardından günlük İskoç gazetesi *The Scotsman* 1928'de Londra ve Edinburgh bürolarında belinograflar kurdu. Türkiye'de ilk kez II. Dünya Savaşı sırasında Anadolu Ajansı'nın büroları, savaş görüntülerini telefotoyla aldılar ve böylece 1940'larda tüm Avrupa basını telefoto ağıyla donatılmış oldu.

• BAKINIZ: A.G.BELL, DAVY, MORSE WHEATSTONE.

BELİĞ MEHMED EMİN (? - 1760)

Osmanlı divan şairi. Şiirlerinde özgün yöresel izlenimlere yer vermiştir.

Yaşamına ilişkin bilgiler ancak şiirlerinden çıkarılabilen Belığ, Mora Yenişehir'i'nde doğdu. Gençliğinde İstanbul'a geldi. 1715'te değeri anlaşılamadığı kanısıyla geri döndü. Akovalızade Hatem Efendi'den ders aldı. Öğrenimini bitirdikten sonra Klavrata kasabasına kadı atandı. Şiirlerinde yirmi dört yıl kadılık ettiği bu kasabanın havasının kötülüğünü, halkının fakirliğini hatta bir süre maaş bile alamadığını dile getirir. Görevinden alındıktan sonra Yenişehir'e döndü. Eskizağra ve Yenizağra kadılıklarında bulundu. Eskizağra'da öldü.

Divan'ı Farsça birkaç gazel dışında Türkçe şiirlerinden oluşur. Yaşamdan ve toplumdan aldığı izlenimlerle *Kefşgername*, *Hamamname*, *Berbername*, *Hayyatname* ve *Sakiname* adını verdiği manzumelerini terci-i bend ve müseddes şeklinde yazmıştır. Bunlar gözlemlere dayanan özgün yöresel örneklerdir. Gazellerinde İstanbul'un bazı semtleri ile yaşadığı diğer yerlerin güzelliklerini de anlatmıştır.

Belığ, Tanzimat şairlerinden Namık Kemal, Muallim Naci ve Şinasi'nin ilgisini çekmiş, bu yazarlar Belığ'ın şiirlerinin değerine ve getirdiği yeniliğe değinmişlerdir.

• YAPITLAR: (başlıca): *Divan*, (ö.s.), 1842.

• BAKINIZ: MUALLİM NACİ, NAMIK KEMAL, ŞİNASİ.

BELİNSKİ, Vissarion (1811-1848)

Rus edebiyat eleştirmeni. Sanatta toplumsal etkilerin önemini vurgulayan ve gerçekçi bir edebiyatı savunan görüşleriyle dönemini etkilemiştir.

Vissarion Grigoroviç Belinski 12 Temmuz 1811'de Finlandiya'nın Svecborg kentinde doğdu. Orta halli bir askeri doktorun oğluydu. Moskova Üniversitesi'nde edebiyat öğrenimi yapmaya başladı. 1832 yılında serflik sistemi aleyhine yazdığı yazılar yüzünden üniversiteden uzaklaştırılınca gazeteciliğe başladı. 1839 yılında *Otoçestvenniye zapiski* gazetesinin sürekli yazarlarından biri oldu. 1846'da *Sovremennik* gazetesinde çalışmaya başladı. 7 Temmuz 1848'de St.Petersburg'da öldü. Kendisi hayattayken kitap haline gelmeyen yazıları 1926 yılında Sovyet uzmanlar tarafından derlenerek yayımlandı.

Belinski 1834 yılında *Molva* dergisinde "Edebi Düşler" genel başlığıyla yayımladığı dizi yazılarıyla Rus edebiyat çevreleri üzerinde etkili oldu. Alman felsefecisi Schelling'in etkisini taşıyan bu yazılarında romantik milliyetçilikten izler taşıyan, edebiyatın bir ulusun "iç dünyasını", "ulusal ruhunu" yansıtmayı isteyen görüşler öne sürmekteydi. Kısa bir süre sonra Bakunin'in etkisiyle Hegel felsefesine yöneldi. Diyalektik yöntemin sanat yapıtlarına ve edebiyat eleştirisine uygulanmasının örneklerini vermeye çalıştı. 1840'tan sonra Fransız ütopyik sosyalistlerinin etkisinde bir sosyalist olarak yazdığı yazılarıyla Rus Batılılaşma akımının önde gelen kişilerinden biri oldu.

Sanatta temel öğenin toplumsallık olduğunu ileri süren Belinski, "gerçeğe uygunluğun" edebiyat yapısının değerini ölçmekteki tek ölçüt olduğunu savundu. Ona göre tarihte yaşanan "an"ın somut gerçekliği, toplumsal ve ulusal gerekliliklere, bu arada edebiyata da biçim veriyordu. Bu yüzden en büyük yazarlar toplumla ve toplumun evrimiyle yakın bağlar kurabilen, insan topluluklarının ortak duygularını ifade edebilen ve kendi kuşağını simgeleyen yazarlardı. Kimi yazarlar bu işlevleri bilinçli olarak yerine getirirken, kimileri de amaçları başka olmasına karşın bu sonuca varan yapıtlar üretebilirlerdi. Eleştirinin amacı gizli kalabilecek toplumsal anlamları açığa çıkartmaktır. Sanat, tarihi süreçlerin, toplumsal oluşumların doğrudan bir ürünü olarak kabul edilince, toplumsal olarak önemli olan bir sanat yapıtı, Belinski'ye göre, aynı zamanda estetik bir yapıt olarak da önem kazanıyordu. Ona göre şiir, imgelerden yararlanma yoluyla gerçekliği açığa çıkaran bir sanat ve şair kendi düşgücüsüyle bu gerçekleri herkesin kavrayabileceği bir hale sokardı.

Belinski ve onun yolundan giden Pisarev ve Dobrolyubov gibi eleştirmenler artık istenmeyen ve dönüşü olanaksız bir toplum düzeninin ürünlerini içerdiği için romantik ilkelcilğe ve özellikle serflik kültürünün bir ürünü olan halk şiirine karşı çıkırlar. "Arı Sanat", "Sanat için Sanat" gibi görüşleri şiddetle eleştirip, salt birtakım hazlar, heyecanlar sağlamaya yönelik erotik eğilimleri, anlamsız serifen, gösteriş-

ğini tepkiyle karşıladılar.

Kısa süren yazarlık yaşamında döneminin etkili kalemlerinden birisi olan Belinski, görüşlerini ardından gelen eleştirmen kuşağının geliştirmesiyle, çağdaş Sovyet gerçekçi edebiyatının kurulmasında emeği geçen edebiyat adamları arasında seçkin bir yer edinmiştir.

- **YAPITLAR:**(başlıca):*Zbornik yezegodnoy Obzori Ruskoy Literaturi 1840-1847*, (ö.s.), 1926, ("1840-1847 Rus Edebiyatına Yıllık Toplu Bakışın Toplu Basımı").

BELL, Alexander Graham (1847-1922)

İskoç asıllı ABD'li mucit ve sanayici. Telefonun yapımcısı ve telefon sanayisinin kurucusudur.

3 Mart 1847'de Edinburgh'da doğdu. İskoçya'nın köklü ve varlıklı ailelerinden, güzel konuşma sanatı ve konuşma bozukluklarının düzeltilmesi konusunda ün yapmış Alexander Melville Bell ile doğuştan sağır Eliza Grace Bell'in ortanca oğludur. Karısının sağırlığı nedeniyle işitme ve konuşma bozukluklarıyla yakından ilgilenen babası, bütün dillerdeki sesleri verecek "fizyolojik" bir alfabe geliştirmişti. Bu alfabedeki her simge ses üretiminde rol oynayan dudak, dil, damak gibi öğelerin işlevsel hareketlerini belirlediğinden, sağırlara konuşma öğretmek ve sözlüklerde telaffuzu belirtmek için yaygın olarak kullanılmıştır.

10 yaşındayken Edinburgh'daki McLauren Akademisi'nde öğrenime başlayan Bell, daha sonra aynı kentteki Royal High School'a geçti ve 14 yaşında bu okuldan diplomasını aldı. Bir süre Londra'da, büyük-babasının yanında kaldı. 1863'te Elgin'e giderek Weston House Akademisi'ne yazıldı; öğrenim gider-

Telefon sanayiinin doğuşu

lerini müzik ve güzel konuşma dersleri vererek karşılıyordu. Bir yıl kadar Edinburgh Üniversitesi'ne devam ettikten sonra yeniden Elgin'e döndü. 1865'te ailesinin Londra'ya yerleşmesi üzerine, Bath'daki Somersetshire College'a öğretim üyesi oldu. 1867'de ses eğitimi ve sağlırlara konuşma öğretmek üzere babasının yanında çalışmaya başladı. Bir yandan da University College'da anatomi ve fizyoloji okuyordu. 1868'de babası bir eğitim gezisi için ABD'ye gidince işin tüm yönetimini üzerine aldı ve babası döndükten sonra da kurdukları ortaklıkta sorumluluğun büyük bir bölümünü üstlendi. Ancak, bir süre sonra hem kardeşlerinin ölümü, hem de üzerindeki ağır iş yükü nedeniyle sağlığı bozuldu. Bunun üzerine Bell ailesi 1870'te Kanada'ya yerleşti.

Kısa sürede iyileşen Bell 1871'de Boston'a gidip, babasının 1866'da yayımlanan *Visible Speech* ("Görsel Konuşma") adlı kitabına ilişkin konferanslar düzenleyerek, sağlırlara konuşma öğretmeyi amaçlayan bu yeni sistemi tanıttı. Aynı yıl, sağlırlar için dil öğretmeni yetiştiren okulların ilki olan Sarah Fuller School'da ders vermeye başladı. 1872'de de kendi okulunu kurdu. Boston Üniversitesi'nde verdiği fizyoloji ve konuşma derslerinin büyük ilgi görmesi üzerine, Oxford Üniversitesi'nden bir kurs çağırısı aldı. O aralar, usta bir tamirci ve tasarımcı olan Thomas Watson (1854-1934) ile tanıştı. 1873-1876 yılları arasında fonotograf, aynı anda birkaç mesaj gönderebilen bir telgraf aygıtı ve telefon üzerinde sürdürdüğü yoğun araştırmalarda tek yardımcısı Watson'dı. Araştırmaları için gerekli parayı, iki sağır öğrencisinin babalarından sağlamıştı. Bu öğrencilerden biri olan Mabel Hubbard ile 1877'de evlendi.

Bell adına kayıtlı 30 patent

Temel uğraşı alanı olan telefon, telgraf ve gramofondan hava ve deniz taşıtlarına varıncaya dek, on sekizi kendi adına, on ikisi de şirketler grubu üzerine kayıtlı toplam otuz buluşun patentini alan Bell, kendisine büyük ün ve servet kazandıran çalışmalarını ABD'de gerçekleştirmesine ve 1874'te ABD uyruğuna geçmesine karşın, ailesiyle birlikte yerleştiği Kanada ile bağlarını hiçbir zaman koparmadı. Kanada'da, Nova Scotia'nın doğusundaki Cape Breton adasında geniş bir arazi satın alarak yazlarını orada geçirmeye başladı ve 2 Ağustos 1922'de aynı yerde öldü. Cenazesi kaldırılırken, Kuzey Amerika'daki tüm telefonlar susmuştu.

Bell'i başarıya götüren en önemli buluşları, 1873'ten 1876'ya değin süren üç yıllık bir çalışmanın ürünüdür. Önce Baudot'nun aygıtı gibi aynı anda birkaç mesaj iletebilen bir telgraf aygıtı yaptı ve 6 Nisan 1875'te patentini aldı. 2 Mayıs 1875'te, ilkel bir telefon düzeneğiyle bir müzik notasını iletmeyi başardı. Ancak, geceli gündüzlü yürüttüğü çalışmalarını altı ay kadar daha sürdürdükten sonra, sağlığı bozulduğu için Kanada'ya, ailesinin yanına gitmek zorunda kaldı. 1875'in sonlarında yeniden Boston'a dönerek telefonla ilgili patent hazırlıklarına girişti. 14 Şubat 1876'da, aynı konuda birbirlerinden bağımsız olarak çalışan Bell ve Elisha Gray (1835-1901), telefon patenti için ABD Patent Bürosu'na aynı gün başvurular. Bell'in "elektrikle konuşan telefonu" için 7 Mart'ta patent verildi. 10 Mart 1876'da da yardımcısı Watson'ı çağırırken bir rastlantı sonucu ilk telefon konuşmasını yaptı.

Bell'in telefon için aldığı "174,465" numaralı patent kısa sürede yüzyılın en değerli buluşu durumuna gelmişti. 1876'da Philadelphia'da düzenlenen Yüzyıl Sergisi'nde tüm ilginin odağı olan bu buluşu için Bell çeşitli ülkelerden 6 altın madalya, pek çok bilimsel kuruluşun ödülünü ve 1881'de Légion d'honneur büyük haç unvanını aldı.

1876'da kurulan The Bell Telephone Company ile çeşitli telgraf tekelleri arasında süren patent savaşını, yeni ortaklarla sermayesini sürekli büyüten Bell kazandı. Başta ABD olmak üzere dünyanın her köşesinden gelen siparişlerle Bell şirketi bir çığ gibi büyüdü. İlk ticari santral 1878'de Connecticut Eyaleti'ndeki New Haven'da hizmete girdi ve Bell Telephone Company'nin ilk yan kuruluşu olan New England Telephone Company'nin kurulmasına yol açtı. 1880'de buluşundan ötürü Fransa tarafından verilen elli bin frank tutarındaki Volta Ödülü'nü alan Bell'in bu parayla kurduğu Volta Laboratuvarı'ndaki araştırmalar, gramofonun geliştirilmesini ve fotofon, odyometre gibi aygıtların yapımını sağladı. 1885'te Bell ve ortakları tarafından The American Telephone and Telegraph Company kuruldu. 1889'da yalnız New York'ta toplam 17.500 km'lik yeraltı hattı döşenmişti. 1880'de yayına geçen *Science* dergisinin kurucularından olan ve bu dergiye pek çok makale yazan Bell, 1896'dan 1904'e değin National Geographic Society'nin yöneticiliğini yaptı. Kurumun etkin bir uluslararası kişilik kazanması ve *The National Geographic Magazine*'in yayımlanması onun yöneticiliği döneminde gerçekleşmiştir. Yaşamının son yirmi beş yılında havacılıkla yakından ilgilenen ve 1908'de ABD Kongresi tarafından Smithsonian Institution'ın yönetim kurulunda görevlendirilen Bell, bu kurumun ve 1907'de kendi başkanlığında oluşturulan Aerial Experiment Association'ın (Havacılık Araştırmaları Birliği) çalışmalarına etkin olarak katıldı. Gövdesinin altında kızaklar bulunan ve uçak kanatlarına benzer taşıyıcı yüzeylerin yardımıyla 1919'da 70 mil/saat'lik (112 km/saat) bir hız rekoru kıran "hidrofoil" de Bell'in buluşudur. O dönemde sürekli gelişen şirketleri, bu tür çalışmalara büyük yatırımlar yapmasını sağlayacak kazanç düzeyine ulaşmıştı.

Bell, 1915'te New York'u San Francisco'ya bağlayan ilk uzun mesafe telefon hattını açtı. Hattın öbür ucunda, 39 yıl önce olduğu gibi gene yardımcısı Watson vardı ve Bell, o ilk denemede kullandığı sözcükleri yineledi: "Watson, seni istiyorum, buraya gel".

Bell'in aile çevresinden ve eğitimden kaynaklanan temel ilgisi, konuşma mekanizması ve sağlırlara konuşma eğitimi olmuştur. Bu ilgi onu fizyolojiye, ses mekanizmasına ve o dönemde altın çağını yaşıyan telgrafın da etkisiyle, elektriksel ses iletimi üzerinde çalışmaya yöneltti. Sağlırların konuşma eğitimi tüm yaşantısına yayılan bir ilgi kaynağı olma özelliğini hiçbir zaman yitirmedi. Konuşmanın ışıkla iletilmesini sağlayan fotofonu bulması da bu ilgiden kaynaklanırdı. Fotofon, selenyumun direncinin ışığa bağlı olarak değişmesi ilkesinden yararlanarak, yoğunluğu değişen bir ışını, şiddeti değişen bir akıma dönüştürür. Devrenin öbür elemanları bir elektrik kaynağı (pil) ile bir manyetik telefondur. Fotofon, çeşitli uygulamalarının yanı sıra, 1881'de, kızılaltı tayfın çözülmesinde

kullanılan spektroskopun yapımına olanak sağladı. Gene Bell'in o dönemde tasarladığı "telefonik sonda" ise insan vücudundaki metal cisimlerin yerini belirlemeye yarıyordu ve ilk kez 1881'de, bir silahlı saldırı sonucu ağır yaralanan ABD başkanı Garfield'in vücudundaki kurşunun yerini saptamak için kullanıldı. Röntgen tarafından bulunan X ışınları tıbbi uygulanıncaya değin bu aygıtın yararlanıldı. Edison'un fonografinin geliştirilmiş biçimi olan gramofon d. Bell'in önemli çalışmalarından biridir. 1882'de patentini aldığı bu aygıt, yassı ya da silindirik biçimindeki balmumu plakları ve gelişmiş bir ses üreticisiyle, Edison'un kalay levhalara yaptığı kaydın kalitesini büyük ölçüde artırmıştı.

Bell'in adını tüm dünyaya duyuran ve kendisine büyük bir kazanç sağlayan telefon da, sağirlara yönelik elektriksel ses iletimi çalışmalarının bir ürünüdür. Aslında telefonun geliştirilmesi için gerekli teknoloji 19.yy'ın başlarında doğmuştu. O dönemde ses dalgalarının titreşimi konusu fizikçiler tarafından aydınlatıldığı gibi, Faraday'ın çalışmaları da 1831'de demir ya da çeliğin titreşimlerinin elektrik akımına dönüştürülmesine olanak sağlamıştı. Nitekim Bell'den önce konuyla ilgilenen Wheatstone, Bourseul ve Alman fizikçi Johann Philipp Reis'in (1834-1874) çalışmalarıyla telefonun teknolojik sorunları büyük ölçüde çözülmüştü; ancak bu alanda pratik başarı sağlayan yalnızca Bell ve Gray oldu. Her ikisinin de çıkış noktaları aynıydı: aynı tel üzerinden aynı anda birden fazla telgraf bağlantısı gerçekleştirebilmek. Böylece, her biri değişik frekanslarda titreşen birden fazla alıcı ile vericiden oluşan bir sistem tasarladılar. Bell, aynı telden çok sayıda frekans iletebileceğini, değişik tonlarıyla insan sesinin de iletebileceğini düşündü. Bell'in ilk alıcısı, ortasında bir metal parçası bulunan ve bir elektromıknatısla titreştirilen deriden bir zardı. Asıl sorun vericinin tasarlanmasıydı. Yaptığı ilk verici, bir bobinin içinde ileri geri oynayarak indüksiyon gücü oluşturan ve bir zarla bağlantılı olarak titreşen bir metal çubuktan oluşuyordu. Watson bu alıcı-verici sistemini geliştirdiyse de, yeterli ses ayırımına bir türlü ulaşamamışlardı. Bell, patent haklıklarına giriştiği sıralar değişken dirençli bir verici tasarladı. Gray'in sistemi de aynı ilkeye dayanıyordu ve her iki aygıt da henüz uygulamada başarılı bir sonuç vermemişti. Gray'in umudunu yitirip çalışmalarını yarım bırakmasına karşılık Bell, bir ucu asitli sıvıya batırılmış, öbür ucu ise bir zara bağlanmış değişken dirençli vericisini geliştirdi ve 10 Mart 1876'da ilk başarılı telefon konuşmasını yaptı. Daha doğrusu, çalışırken üzerine asit döküldüğü için Watson'ı yardımı çağırmak için seslenince, açık kalmış olan telefon devresinden geçen Bell'in sesi çok net olarak Watson'ın bulunduğu odaya ulaşmış ve tarihi telefon konuşması böyle bir rastlantı sonucu gerçekleşmişti. Daha sonra yeniden indüksiyon vericisine dönen Bell, Mayıs 1876'da geliştirdiği bu sistemle, izleyicilere açık ilk telefon konuşmasını yaptı. Kısa sürede kurulan telefon sanayii, bu ilkel aygıtı zamanla çok geliştirdiyse de, temel çalışma ilkesi bugün bile ilk tasarımdan pek farklı değildir.

- **YAPITLAR (başlıca):** *Method of Teaching Language to a Very Young Congenitally Deaf Child*, 1883, ("Doğuştan Sağır Çok Küçük Bir Çocuğa Konuşma Öğretme Yöntemi"); "Radium and Cancer", *Science* 1903; *Discovery and Invention*, 1914, ("Keşif ve İcat").

- **KAYNAKLAR:** American Bell Telephone, *The Deposition of Alexander Graham Bell*, 1908; R.V.Bruce, *Alexander Graham Bell and the Conquest of Solitude*, 1973; F.Deland, *Dumb no Longer*, 1908; C.Mackenzie, *Alexander Graham Bell*, 1928; H.E.Waite, *Make a Joyful Sound; the Romance of Mabel Hubbard and Alexander Graham Bell*, 1928; T.A.Watson, *Exploring Life*, 1926.

- **BAKINIZ:** BAUDOT, BOURSEUL, EDISON, FARADAY, LANGLEY, WHEATSTONE.

BELL, Charles (1774-1842)

İskoç anatomi ve fizyoloji bilgini. Sinir sistemi üzerinde çalışmış, özellikle hareket ve duyu sinirleri arasındaki ayrımı vurgulamıştır.

Kasım 1774'te Edinburgh'da doğdu. Ağabeylerinden John (1763-1830) Edinburgh Üniversitesi'nde anatomi ve cerrahi profesörü, George Joseph (1770-1843) ise aynı üniversitede hukuk profesörüydü. İlk anatomi öğrenimini büyük ağabeyisinden alan Charles 1804'te Edinburgh Üniversitesi'ni bitirerek Londra'ya gitti. Meslek yaşamının büyük bir bölümünü sürdüreceği bu kentte iyi bir cerrah ve öğretim üyesi olarak dikkati çekti, özellikle klinik dersleriyle büyük ilgi topladı. 1812'de aynı kentteki Middlesex Hastanesi'nin cerrahlığına, 1824'te Royal College of Surgeons'da anatomi ve cerrahi profesörlüğüne, 1828'de de University College'a bağlı tıp okulunun yöneticiliğine getirildi. 1826'da Royal Society'ye üye seçilen Bell, üç yıl sonra bu kurumun ilk madalyalarından birini, 1831'de de "Sir" unvanını aldı. 1836'da Londra'daki University College'dan ayrılarak Edinburgh Üniversitesi'ndeki cerrahi kürsüsüne döndü ve 28 Nisan 1842'de Worcestershire'deki North Hal-low'da öldü.

Bell, beyin ve sinir sistemi anatomisiyle ilgili çizimlerini 1806'da yayımlamıştı. 1811'de basılan *New Idea of Anatomy of the Brain* ("Beynin Anatomisi Üzerine Yeni Bir Görüş") ve 1830'daki *The Nervous System of the Human Body* ("İnsan Vücudunun Sinir Sistemi") adlı yapıtları nörolojide yeni bir çığır açtı. Bu yapıtlarında sinirlerin yapısını ve işlevini yeniden tanımlayarak, yaygın inanışı çürütecek kanıtlar getirdi. Bell'in açıklamasına göre sinirlerin yapısı sanıldığı gibi bir bütün değildi, ince liflerden oluşuyordu. Ayrıca sinirleri tek tip olarak düşünmek de yanlış, işlevlerine göre duyu ve hareket (motor) sinirleri olmak üzere ikiye ayırmak gerekiyordu. Duyu sinirleri impulsları merkez sinir sistemine iletiyor, hareket sinirleri ise beyinden ya da diğer merkez organlardan gelen impulsları çevre organlara aktarıyordu. Aynı yıllarda Fransız fizyoloji ve nöroloji bilgini Magendie de işlevleri arasındaki farklılığa dikkati çekerek duyu ve hareket sinirlerini birbirinden ayırt etmişti. Magendie ile ortak çalışmaları sonucunda Bell, omurilik sinirlerinin (belkemiği sinirleri) iki yönlü iletkenliğini de saptadı. Bu sinirle-

rin ön (karın tarafına bakan) köklerinden hareket (motor) sinirlerinin, arka (sırt tarafındaki) köklerinden de duyu sinirlerinin çıktığını açıkladı. Bu buluş nörolojide önemli ilerlemelere temel olmuştur.

- **YAPITLAR:** *Essays on the Anatomy of Expression in Painting*, 1806, ("Çizimlerle Anatomi"); *New Idea of Anatomy of the Brain*, 1811, ("Beynin Anatomisi Üzerine Yeni Bir Görüş"); *Observations on Injuries of the Spine and Thigh Bone*, 1824, ("Omurga ve Uyluk Kemigi İncinmeleri Üzerine Gözlemler"); *The Nervous System of the Human Body*, 1830, ("İnsan Vücudunun Sinir Sistemi").
- **KAYNAKLAR:** *Abstracts from Proceedings of the Royal Society*, IV (402), 1837-1843; Pichot, *Vie et travaux de Sir Charles Bell*, 1859.
- **BAKINIZ:** MAGENDIE.

BELL, Henry (1767-1830)

İskoç mühendis. Avrupa'nın ilk buharlı gemisini yaparak gemi taşımacılığına büyük bir atılım kazandırmıştır.

1767'de Torpichen'deki Linlithgowshire kentinde doğdu. Önce değirmenci olan amcasına, sonra da Borrowstounness'deki bir gemi yapımcısına çıraklık etti. Ardından Londra'ya giderek, 18. yy sonları ile 19. yy başlarının en ünlü inşaat mühendislerinden biri olan ve Thames Nehri üzerinde üç asma köprü kuran John Rennie'nin (1761-1821) yanında çalıştı. 1790'da İskoçya'ya döndü, bir süre Glasgow'da marangozluk yaptıktan sonra Helensburg'a giderek Clyde Halici kıyısına yerleşti. Buharlı gemiler üzerindeki çalışmalarını burada yürüten Bell, 14 Kasım 1830'da aynı kentte öldü. Clyde kıyılarındaki Dunglass'ta onun adına bir anıt bulunmaktadır.

Buharlı gemilerin ilk örnekleri 18. yy sonlarında ABD'de geliştirildi. 22 Ağustos 1787'de, kendi tasarladığı buharlı ve çarklı küçük bir gemiyle Delaware Nehri üzerinde başarılı bir deneme yapan John Fitch, 1791'de buharlı gemileri için ABD ve Fransa'dan patent aldı. Geliştirme çabaları ve yeni örnekler birbirini izlerken, yine ABD'li Robert Fulton'un yaptığı buharlı nehir gemisi "Clermont" 1807'de Hudson Nehri üzerinde ve New York-Albany arasında düzenli seferlere başladı. İki yıl sonra buharlı gemiler nehir taşımacılığından deniz taşımacılığına geçecek düzeye gelmişti. 1809'da New Jersey'deki Hoboken ile Philadelphia arasında çalışmaya başlayan buharlı "Phoenix" gemisi, düzenli deniz seferlerinin öncülüğünü yaptı.

ABD'de buharlı gemiler denize açılırken 1800'den beri bu konu üzerinde çalışmakta olan Bell de son denemelerinden olumlu sonuç almış ve Avrupa'da buharlı gemi taşımacılığını başlatmak üzere girişimlerini hızlandırmıştı. İngiliz Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na sunduğu teklif kabul edilince 1812'de 3 beygir gücünde bir buhar motoruyla donatılmış 28 tonluk "Comet" gemisinin yapımını bitirdi. Bu gemi

13,10 m uzunluğunda, 3,35 m genişliğinde, 1,67 m derinliğindeydi ve tek silindirli bir motorla çalışıyordu. Comet Temmuz 1812'de Glasgow Limanı'ndan suya indirildi ve 1812'den 1820'ye kadar Clyde Nehri üzerindeki Greenock ile Helensburg arasında yolcu taşıdı.

Avrupa'da büyük ticari başarı kazanan bu ilk gemiyi kısa süre içinde yenileri izledi ve gemi taşımacılığı Avrupa ülkelerinde Bell'in açtığı yolda ilerledi.

- **KAYNAKLAR:** E.Morris, *Life of Henry Bell*, 1844; H.D.Spratt, *The Birth of the Steamboat*, 1958.
- **BAKINIZ:** J. FITCH, FULTON.

BELLAMY, Edward (1850-1898)

ABD'li gazeteci ve yazar. 19.yy sonundaki en önemli ütopyacılarındandır.

26 Mart 1850'de Massachussetts'in Chicopee Falls kentinde doğdu. 1867'de Schenectady'deki Union Üniversitesi'nde bir yıl edebiyat okudu. Daha sonra Almanya ve İngiltere'de dolaştı. 1869'da ABD'ye dönerek hukuk öğrenimi gördü ve 1871'de baroya kabul edildi. Ancak bir tek davaya baktıktan sonra avukatlık mesleğini terkedip gazeteciliğe başladı. *New York Evening Post* ve *Springfield Daily Union* gazetelerinde bir süre çalıştıktan sonra da roman yazmaya başladı. 1880'de yayımladığı *Dr. Heidenhoff's Process* ("Dr. Heidenhoff'un Buluşu") romanı Hawthorne etkisinde yazılmış Gotik ve fantezi öğeleriyle yüklü bir kitaptı. Bellamy'nin başyapıtı olan *Looking Backward: 2000-1887* ("Geçmişe Bakarken: 2000-1887") 1888'de yayımlandı ve dile getirdiği ütopyacı görüş ABD'de yarı-sosyalist ütopyacı bir hareketin başlamasında öncü oldu. *Looking Backward*'ın devamı niteliğindeki *Equality* ("Eşitlik") 1897'de yayımlandı, ancak fazla ilgi görmedi. Genç yaşta beri verimli olan Bellamy, bir yıl sonra, 1898'de öldü.

Looking Backward, 19. yy sonu Morris ve Wells gibi ütopyacıların çalışmalarını önceler ve "evrimci ütopya"nın öncüsü sayılır. Bellamy'nin ütopyası klasik ütopyalar gibi kimsenin bilmediği uzak bir adada değil, gelecekte yer alır. Ütopya'nın kahramanı, 1887'de "uykuya yatıp" 2000'de uyanan Bostonlu Julian West'tir. Romanda betimlenen 2000 yılının Boston'u, üretim araçlarının tamamen devletleştirildiği, devletin de iyi niyetli ve bilge bir seçkinler grubunun elinde olduğu bir kenttir. Bellamy'nin ütopyacılığının en dikkatli çeken ögesi, üretimin tümüyle makineleşmesi, insanların bu makineleşmiş dünyada fiziksel emek yükünden neredeyse kurtulmuş olmasıdır. Bellamy'nin bu yaklaşımını reddeden İngiliz Marxist ütopyacı William Morris, 1890'da yayımladığı *News From Nowhere* ("Olmayan Ülke-den Haberler") adlı ütopyasında Bellamy'nin makineleşmiş toplumuna karşı, kırsal ve doğal bir yaşam

tarzına yönelmiş bir toplum önerir. Bellamy-Morris tartışması, 20. yy'da gelişecek olan insanlığın geleceğinde teknolojinin rolünün ne olacağı sorununun edebiyatta ilk dile getirilişidir.

• **YAPITLAR (başlıca):** Roman: *Dr. Heidenhoff's Process*, 1880, ("Dr. Heidenhoff'un Buluşu"); *Looking Backward: 2000-1887*, 1888, ("Geçmişe Bakarken: 2000-1887"); *Equality*, 1897, ("Eşitlik"). Öykü: *The Blindman's World and Other Stories*, (ö.s.), 1898, ("Körün Dünyası ve Başka Öyküler").

• **BAKINIZ:** W.MORRIS, H.G. WELLS.

BELLAY, Joachim du (1522-1560)

Fransız şair ve edebiyat kuramcısı.
Pierre Ronsard ile birlikte Pléiade
edebiyat okulunun öncüsü olmuştur.

1522'de Fransa'nın Liré kentinde doğdu. Soylu bir aileden geliyordu. Kuzeni Jean du Bellay bir kardinal ve devlet adamı, döneminin önde gelen hümanistlerindendi. Poitiers'de, Paris'te hukuk ve insan bilimleri öğrenimi gördüğü sırada Yunan ve Latin klasiklerini okudu. Kuzeni Jean du Bellay'ın da etkisiyle hümanizme yöneldi. 1547'de Pierre Ronsard ile tanıştı. Ronsard'ın yüreklendirmesiyle şiire başladı ve 1549-1550 yıllarında İtalyan şair Petrarca'dan esinlenerek yazdığı sone'lerini yayımladı.

1553'te kuzeni Jean ile birlikte Vatikan'a giderek Roma kentini ve Vatikan Sarayı'ndaki yaşamı yakından izleme olanağı buldu. Roma kentinde tanıdığı eski Roma uygarlığı, onu Kilise'nin abartılı görkeminden daha fazla etkiledi. Bu nedenle daha sonra yazdığı şiirlerde dinsel temalardan çok eski Roma kültür ve uygarlığının yüceltilmesi ön plana çıkmıştır. Yaşamı boyunca hastalıklardan kurtulamayan Bellay, 1 Ocak 1560'ta, Paris'te öldü.

1549'da yayımladığı *Défense et Illustration de la langue française* ("Fransız Dilinin Savunusu ve Değerlendirilmesi"), Fransız hümanizminin ve bu akımın edebiyattaki savunucusu olan Pléiade okulunun bildirgesi sayılır. *Défense*'ta sistemli olarak Fransız dilinin bir edebiyat dili olarak gelişebileceğini savunmuş, tek edebi dil olarak Latince'yi görenlere karşı çıkmıştır. Fransızca'nın yerel lehçelerden ve kullanımlardan yararlanarak, ancak dile yerleşmiş olan Yunan ve Latin kökenli kelimeleri de bırakmadan, bütün bu malzemeyi yeni çağın gereksinimlerine uyarlı bir biçimde birbirine ekleyerek zenginleştirilmesinden yanaydı.

Bellay'a göre, Orta Çağ boyunca Fransız edebiyatına egemen olan biçimler ve edebiyatın "süslü söz" biçiminde yorumlanması, dilin gelişiminin önünde bir engel oluştuyordu. Antik Yunan ve Latin şiirinin ode, destan, ağıt gibi biçimleri ön plana çıkarılmalıydı. Bu biçimlerle Fransız şiirinin zenginleştirilmesini sadece kuramsal olarak savunmakla kalmayan Bellay, Fransızca'daki ilk ode'ların ve sevdâ sone'lerinin de yazarı oldu.

• **YAPITLAR (başlıca):** Şiir: *L'Olive*, 1549; *Vers lyriques*, 1549; ("Lirik Dizeler"); *Recueil de poésies*, 1549, ("Derlenmiş Şiirler"); *L'Encide*, 1552, (Vergilius'un *Aeneid*'inin VI. kitabının çevirisi); *Antiquités de Rome*, 1558, ("Eski Roma Eserleri"); *Les jeux rustiques* 1558, ("Kır Oyunları"); *Poemata*, 1558; *Regrets*, 1558, ("Pişmanlıklar"). Deneme: *Défense et Illustration de la langue française*, 1549, ("Fransız Dilinin Savunusu ve Değerlendirilmesi").

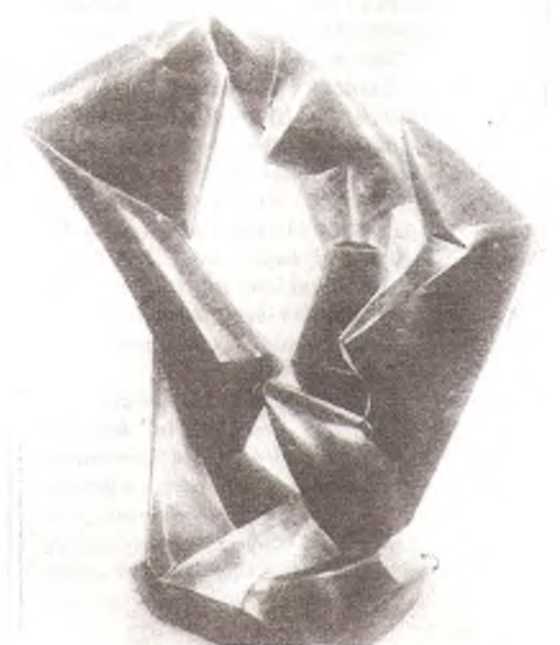
• **BAKINIZ:** RONSARD.

BELLING, Rudolf (1886-1972)

Alman heykeltci. Modern heykelin öncülerindendir, Türk heykeline eğitim alanında önemli katkılarda bulunmuştur.

28 Ağustos 1886'da Berlin'de doğdu. Sanat öğrenimine 1912'de Berlin Güzel Sanatlar Akademisi'nde başladı. Prof. Peter Breuer'in öğrencisi oldu. Daha öğrenciyken film ve tiyatro dekorları hazırladı. 1916'da havacı olarak askere alındı. Terhisinden sonra heykel çalışmalarına yeniden başladı. 1918'de ünlü bazı mimar, ressam, yazar ve müzisyenle birlikte "Novembergruppe" (Kasım Grubu) adını taşıyan bir sanat topluluğu kurdu. 1919'da henüz Akademi'yi bitirmeden yaptığı Dreiklang ("Üçlü Uyum") adlı yapıtıyla büyük üne kavuştu.

Daha sonra Alman mimar Bruna Taut ve Hollandalı Jan E.Buys ile işbirliği yapan Belling, onlar için Berlin'deki Skala'nın dans gazinosunda ve Düsseldorf'taki Alman İşçi Kuruluşu Merkezi'nde çeşitli heykeller gerçekleştirdi. 1933'te Hitler iktidara geldikten sonra, Naziler'in modern sanata karşı olmaları nedeniyle Belling de birçok sanatçı gibi gözden düştü; yapıtları müze ve resmi binalardan kaldırıldı, bazıları tahrip edildi.

Dreiklang ("Üçlü Uyum")

Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Türkiye'de Yabancı Heykeltçiler

Cumhuriyet'in ilk yıllarında güzel sanatların öbür alanlarında olduğu gibi heykelde de Batı ölçütlerine uygun bir gelişmenin sağlanması üstünde önemle duruldu. Ancak heykel sanatının özellikleri bu gelişimin biraz farklı olmasına yol açtı. İslam dininin her türlü surete karşı olması nedeniyle Osmanlı İmparatorluğu'nun sonuna değin heykel hep tepki görmüştü. Bu bakımdan yeni yöneticilerin heykeli Batılılaşma'nın görsel ve somut bir simgesi olarak değerlendirmiş olduğu söylenebilir. Ayrıca tören alanlarında yer alacak anıtlarla yeni düzenin tanıtılması, varlığının ve gücünün belirtilmesi gerekli görülmüyordu. Türk heykeltçiler, anıt yapımı konusundaki böyle bir gereksinimi karşılamada gerek sayı, gerekse teknik bilgi ve deneyim bakımından henüz yeterli düzeyde bulunmadığından yabancı heykeltçilerden yararlanma yoluna gidildi.

Türkiye'ye gelen yabancı heykeltçiler, 1925'ten başlayarak uzunca bir süre etkinlik gösterdiler. Avusturyalı Heinrich Krippel (1883-1945) 1926'da İstanbul Sarayburnu'nda Cumhuriyet döneminin ilk anıtı olan Atatürk Heykeli'ni gerçekleştirdi. Bunu aynı yıl yaptığı Konya Atatürk Heykeli izledi. Sanatçının öbür yapıtları 1927'de Ankara Ulus Alanı'ndaki atlı Atatürk Anıtı, 1931'de Samsun'daki atlı Atatürk Heykeli, Afyonkarahisar'daki Zafer Anıtı ve 1938'de Ankara'da Sümerbank girişindeki Atatürk Heykeli'dir.

Türkiye'ye çağrılan ilk yabancı heykeltçi İtalyan Pietro Canonica (1869-1962) ise 1927'de Ankara'da Etnografya Müzesi önündeki atlı Atatürk Heykeli ile Zafer Alanı'ndaki Atatürk Heykeli'ni, 1928'de İstanbul Taksim'deki Cumhuriyet Anıtı'nı 1932'de de İzmir Kordon'daki atlı Atatürk Anıtı'nı yapmıştır.

Avusturyalı Anton Hanak (1875-1934) ile Josef Thorak'ın (1889-1952) 1935'te Ankara Kızılay'da yaptıkları Güven Anıtı da, yabancı heykeltçilerin Türkiye'deki başlıca yapıtlarındandır. Ülkedeki teknik olanakların sınırlılığı nedeniyle bu dönemde yapılan heykellerin bronz dökümleri de parçalar halinde yurt dışında gerçekleştiriliyordu.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye'de etkinlik gösteren yabancı heykeltçilerin, konunun Batı'daki en önde gelen adları olmamakla birlikte, heykel sanatının tanınması ve yaygınlaşması gibi çok önemli bir işlevi yerine getirdikleri yadsınamaz. Daha önemli bir sanatçı olan Belling* ise uygulamalarından çok eğitim alanındaki çalışmalarıyla Türk heykel sanatına

1936'da İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nin öğretim kadrosunu güçlendirmek için girişimlerde bulunan Akademi Müdürü Burhan Toprak, Belling'i de çağırır. Almanya'da çalışma olanağı kalmamış olan Belling, 1937 başında Türkiye'ye geldi. Akademi'nin Heykel Bölümü'nün yeniden düzenlenmesini ve yönetilmesini üstlendi. Burada heykel eğitimi tek başına yürütürken İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde de modlaj dersi uzmanı olarak çalıştı.

Belling Türkiye'de öğretimin yanı sıra, yaptığı heykel ve anıtlarla sanat çalışmasını da sürdürdü. 1943-1944'te İstanbul'da Taksim Gezisi için hazırladığı atlı İnönü heykeli siyasal düşüncelerle yerine konmadı (bu heykel bugün Taşlık Parkı'nda kurulmuştur). 1952'de Ankara'da Anıt Kabir'in heykellerinin yaptırılmasında yönetici, denetleyici ve jüri üyesi olarak çalışan Belling 1954'te Güzel Sanatlar Akademisi'nden ayrıldı, eğitim görevini yalnızca İstanbul Teknik Üniversitesi'nde sürdürdü.

Savaşın sonra Belling Almanya'da yeniden ilgi görmeye başladı. 1955'te Theodor Heuss ona Federal Almanya Büyük Hizmet Nişanı'nı verdi; 1956'da Berlin Sanat Akademisi'ne üye seçildi; 1961'de Berlin Kenti Sanat Ödülü'nü aldı. Çeşitli müze ve galerilerde adına sergiler düzenlendi.

Belling 1965'te Teknik Üniversite Taşkılla Binası'nda bir veda sergisi açtıktan sonra Türkiye'den ayrıldı. Federal Almanya'ya dönünce büyük bir saygı ve sevgiyle karşılandı. Ölümüne dek heykel çalışmalarını ve sergilerini sürdürdü. 9 Haziran 1972'de Münih'te öldü.

1920'li yıllarda Belling Fütürizm (Gelecekçilik) ve Kübizm'e ilgi duymuş, Archipenko'dan etkilenmiştir. Heykeli resimden ayıran niteliğin üçüncü boyut olduğuna inanarak hacim-mekân ve doluluk-boşluk ilişkileri üstünde durmuştur. Bu ilişkileri en net biçimde oluşturmak çabası onu nonfigüratif heykelle yöneltmiştir. Ayrıca heykeldeki boşlukları "ölü form" olarak niteleyen bir akademizmin geçerli olduğu günlerde, boşlukları doluluklara karşıt değerler olarak kullanıp bir denge kurma, Belling'in Henry Moore'dan önce ulaştığı bir düşüncedir. *Dreiklang* adlı heykelin de bu dengenin soyut bir biçimleniş içinde sağlandığı izlenir.

Belling bir öğretmen olarak Türk heykeltçiliğine büyük katkıda bulunmuştur. Özellikle Akademi'deki öğretici ve teknik uygulamaları anılmaya değer. Getirdiği eğitim yöntemi bugün Akademi Heykel Bölümü'ndeki yöntemin temelini oluşturmaktadır. Uygulama alanında, büyük boy heykellerin yapımında, önce küçük ölçekli maketler hazırlayıp, sonra bunları 1/1 ölçeğine büyötmek yöntemini ve bu işte kullanılan teknikleri Türkiye'de ilk uygulayan da Belling olmuştur.

- YAPITLAR: *Sarmal Kompozisyon*, 1913; *Yaralılar Grubu*, 1915; *Dansöz*, 1916; *Dansedenler*, 1917; *Dreiklang*, 1919, Ulusal Galerî, Berlin, ("Üçlü Uyum"); *Forme Organique*, 1921, ("Organik Biçim"); *Heykel*, 1923, 20. Yüzyıl Müzesi, Viyana; *Kadın Başı*, 1923; *Kavga*, 1936; *İnönü Heykeli*, 1940, Ziraat Fakültesi bahçesi, Ankara; *İnönü Anıtı*, 1943-1944, Taşlık Parkı, İstanbul; *Erotik Kompozisyon*, Ulusal Galerî, Berlin.

Resim 114
Rudolf BELLING "Heykel" (20.Yüzyıl Müzesi-Viyana, Avusturya)

Resim 117

Maurice BEJART "Tanrının Palyaçosu Nijinsky" Balesinden

ALLGEMEINE ELEKTRICITÄTS GESELLSCHAFT

A·E·G·METALLFADENLAMPE

ZIRKA EIN WATT PRO KERZE

Resim 116

Peter BEHRENS-Bir firma için grafik

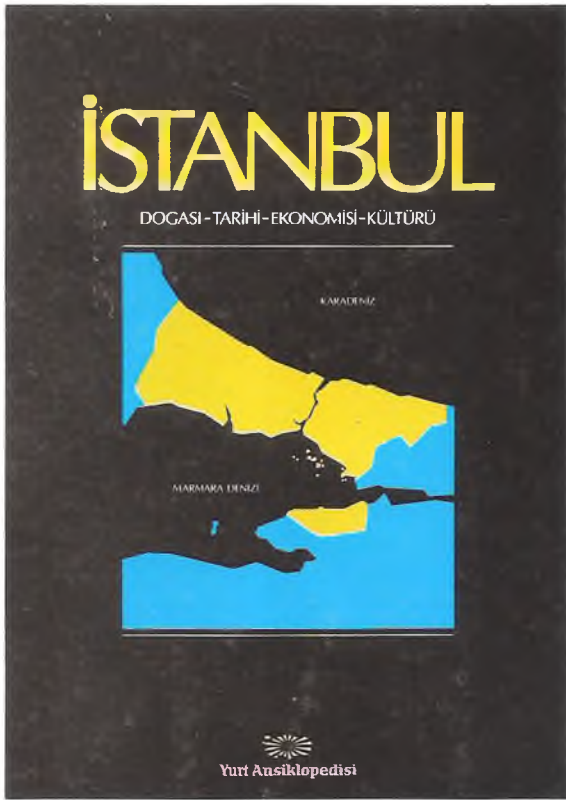

Resim 115
Cengiz BEKTAŞ "Türk Dil Kurumu" İç görüntü

İSTANBUL'u tanıyor musunuz?

Tarihte ve günümüzde
önemini ve büyüklüğünü her zaman koruyan
İstanbul'u tanıyor musunuz?

Şimdi, öğrenciden bilim adamına kadar
herkese, İstanbul'la ilgili her konuda,
en ayrıntılı ve güncel bilgiyi sunan
eşsiz bir eser var:
İSTANBUL

Genel konumu, yeryüzü şekilleri,
doğal güzellikleri, iklimi,
bitki örtüsü ile İSTANBUL...
Adının kaynağı, seyahatnamelerde geçişi,
eski çağlardan günümüze
bütün tarihi ile İSTANBUL...
Nüfusu, ekonomik yapısı, tarımı,
sanayii, bankacılığı, ticareti, turizmi,
bütün kurum ve kuruluşları ile İSTANBUL...
Kültürü, tarihsel evrimi, ünlü kişileri,
anıtları, edebiyat tarihindeki yeri ile
İSTANBUL...

- Büyük boy, 540 sayfa
- 1.hamur özel kâğıt
- Renkli ve siyah-beyaz 250'yi aşkın fotoğraf
- 150'ye yakın harita, grafik, çizelge
- İstanbul gravürleri
- Laklı özel kapak ve cilt

Fiyatı: 3500 Lira.
Önde gelen bütün kitapçılarda.
İSTANBUL kitabını alın.
İstanbul'u yakından tanıyın.

Ödemeli isteme adresi:

YADA Yayın - Dağıtım A.Ş.
Doktor Şevki Bey Sokak No: 6
Divanyolu, İstanbul Tel: 520 74 72

ANADOLU YAYINCILIK A.Ş. adına sahibi: Nazer BÜYÜM

Genel Yayın Yönetmeni : Oya KÖYMEN
Yazı İşleri Müdürü : Meltem ÖNEŞ
Teknik Yönetmen : Yavuz KÖSEMEN
Renkli Baskı : Ana Basım Sanayi A.Ş.
Siyah-Beyaz Baskı : Milliyet Yayın A.Ş.

Dağıtım : Hürriyet Holding A.Ş.
Abone ve Her Türlü İstek Adresi :
YA DA Dr. Şevki Bey Sokak, No: 6 Divanyolu

Cilt 2, Fasikül 14
20 Şubat 1984
300 TL.

ANADOLU YAYINCILIK Büyükdere Caddesi, Üçyol Mevkii, No: 93 Maslak-İstanbul